

บทที่ 2

การศึกษาองค์ความรู้แนวทางบูรณาการ (Integral Approach)

ที่สัมพันธ์กับองค์ความรู้วิชาจรณสัมปโน :

จรณะ 15 วิชา 8 และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในบทที่ 2 นี้ จะมีการศึกษาแนวทางบูรณาการของตะวันตกที่สัมพันธ์กับองค์ความรู้ตะวันออกตามลำดับใน 3 ประเด็น คือ ภาพรวมของแนวทางบูรณาการตะวันตก การศึกษาแนวทางบูรณาการของกลุ่ม Ken Wilber การศึกษาองค์ความรู้วิชาจรณสัมปโนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามกรอบแนวทางบูรณาการของกลุ่ม Ken Wilber ซึ่งรายละเอียดความรู้ทั้ง 3 ข้อ มีดังนี้

2.1 ภาพรวมของแนวทางบูรณาการตะวันตก

งานวิจัยแนวทางบูรณาการโดย ธนภณ พันธเสน (2549) เรื่อง “กระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์แบบยั่งยืน : จากกระบวนการทัศน์อิตาสู่บูรณาการ” เป็นผู้ที่ศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้เกลียวพลวัตบูรณาการ (Spiral Dynamic Integral) ของดอนเบค และเคน วิลเบอร์ และได้ให้องค์ความรู้ที่เป็นภาพรวมในแนวทางบูรณาการ 4 ประเด็น คือ ความหมายของกระบวนการทัศน์ - องค์กรรวม - บูรณาการ ทฤษฎีบูรณาการ ดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของ “กระบวนการทัศน์” และ “องค์กรรวม” กับ “บูรณาการ”

ธนพล พันธเสน (2549 : 24 – 25) เขียนถึงคำว่า “กระบวนการทัศน์” หรือบ้างก็ใช้คำว่า “ทัศนะแม่บท” หมายถึง ชุดความเชื่อที่ยอมรับในกลุ่มชนแบบอย่างหรือบรรทัดฐานของการคิด ซึ่งรวมถึงปรัชญา ความเชื่อ ค่านิยมการรับรู้ และทัศนะพื้นฐานในการมองโลกที่มีร่วมกันของกลุ่มชน อันเป็นที่มาของทัศนะอื่น ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตของกลุ่มชนนั้น ซึ่งหากกระบวนการทัศน์เป็นทัศนะที่เห็นชอบด้วยธรรมะหรือธรรมชาติก็เรียกว่าเป็น “สัมมาทิฐิ”

ส่วนคำว่า “องค์กรรวม” มักใช้แปลมาจากคำว่า “holistic” ซึ่งมีผู้อธิบายไว้ว่า หมายถึง “ทัศนะที่ถือว่าเป็นความจริงทั้งหมดของสิ่งใดย่อมมีคุณสมบัติสำคัญเฉพาะตน ซึ่งไม่สามารถเข้าใจได้โดยการแยกสิ่งเหล่านั้นเป็นส่วนย่อย ๆ แล้วศึกษาจากคุณสมบัติของส่วนย่อย ๆ นั้น แม้จะเอาคุณสมบัติของส่วนย่อย ๆ นั้นมารวมกันก็ไม่สามารถเทียบความหมาย หรือความสำคัญกับคุณสมบัติองค์กรรวมเดิมไว้” (คาปรั้า, 2455, เล่ม 1, คำปรารภ) ส่วน “บูรณาการ”

ใช้แทนคำว่า integral ในความหมาย “ที่ครอบคลุม รวมเอาไว้ มีสมมูล ไม่ละทิ้งสิ่งใด” หรือ “ที่ประกอบขึ้นจากส่วนย่อยต่าง ๆ อย่างสมมูลจนเกิดความเป็นองค์รวม” ตามความหมายของวิลเบอร์ (Wilber, 2000b: 2 Integral Institute, 2003a) ผู้ก่อตั้งสถาบันบูรณาการ (Integral Institute) จึงเป็นความหมายที่แตกต่างจากคำว่า “integral” ตามพจนานุกรมทั่วไปซึ่งหมายถึง “อันเป็นส่วนย่อยส่วนหนึ่งที่ จำเป็นอย่างยิ่งต่อความเป็นทั้งหมด” ดังนั้น ไม่ว่าจะ เป็น “องค์รวม” หรือ “บูรณาการ” ต่างก็มีความหมายเดียวกันและใช้ทดแทนกันได้ ในกรณีที่เหมาะสม (คาปร้า, 2544. เล่ม 1, คำปรารภ: 19, 22-27, 30, 35, 100 ; อ้างอิงจาก ธนพล พันธเสน, 2549 : 25)

2.1.1.1 ความเข้าใจธรรมชาติของวัตถุและความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับจิตใจมนุษย์

2.1.1.2 ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ผสานกลมกลืนและเกี่ยวโยงกันทั้งโลกและจักรวาล

2.1.1.3 การกระทำที่ไม่ขัดกับธรรมชาติแต่กลมกลืนกับธรรมชาติ

2.1.1.4 การมีคุณภาพที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ภายใน หรือภาวะสมมูลที่เป็นพลวัตร

2.1.1.5 ความไม่แน่นอน การเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง

2.1.1.6 การมองเชิงนิเวศวิทยาหรือแบบกระบวนระบบ ที่มีธรรมชาติสุดท้ายเป็นศาสนาธรรม หรือเป็นเรื่องทางจิตวิญญาณ

2.1.1.7 การให้ความสำคัญต่อความเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของส่วนย่อย

2.1.2 กระบวนทัศน์บูรณาการในซีกโลกตะวันตก

ธนพล พันธเสน (2549 : 30 – 31) ได้เขียนถึงกระบวนทัศน์บูรณาการว่ามีปรากฏอยู่ในซีกโลกตะวันตกเมื่อหลายพันปีก่อน ในรูปของระบบวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต รวมทั้งวิถีคิดของชาวชุมชนโบราณต่าง ๆ มาจนถึงชุมชนกรีกซึ่งมีไพธากอรัส (Pythagoras) เป็นผู้ให้กำเนิด โดยแนวคิดของเขาส่งอิทธิพลอย่างมากต่อนักคิดรุ่นหลัง เช่น เฮราคลิตัส (Heraclitus) เดโมคริตัส (Democritus) และเพลโต (Plato) ปราชญ์กรีกผู้ยิ่งใหญ่ด้วย (“Pythagoras”, CD-ROM: 2002, “Early Greek Writings on Pythagoras, CD-ROM: 2002; สุกัญญาศิยะญาโน, ม.ป.ป. : 76; ปรีดี เกษมทรัพย์, 2543 : 92)

กระบวนทัศน์บูรณาการเริ่มเสื่อมลงในช่วงที่อารยธรรมกรีกเจริญถึงขีดสุด เพราะช่วงนั้นเพลโตได้เสนอทฤษฎีรูปแบบ (Theory of Form) ที่อธิบายว่าสรรพสิ่งในโลกกายภาพล้วนตกอยู่ภายใต้ความเป็นจริงแท้อันเป็นระเบียบเพียงหนึ่งเดียว ที่เรียกว่าจินตภาพแห่งความดี (Idea of the Good) ซึ่งถือเป็นความรู้ขั้นสุดยอดของมนุษย์ที่สามารถเข้าใจได้เฉพาะด้วยการสัมผัสทางจิตและวิญญาณ (Nelson, 1991 : 257 อ้างอิง อภิชัย พันธเสน, 2544 : 59 ; Cormford, 1945 : 505b) ในการอธิบายกฎธรรมชาติ เพลโตไม่ได้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเป็นหลัก แต่ไปเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน และระหว่างมนุษย์ต่อภาครัฐเป็นหลักคำสอนที่เขา

รับช่วงมาจากโซเครตีส (Socrates) ที่บอกว่า “สัตว์ทั้งหลายถูกสร้างขึ้นมาและบำรุงเลี้ยงไว้เพื่อประโยชน์ของมนุษย์” ทำให้ผู้นำทางความคิดในยุคต่อมาสอนให้มนุษย์จัดการกับธรรมชาติได้โดยอิสระ ดังนั้นอริสโตเติล (Aristotle) ผู้เป็นศิษย์จึงนำเอากฎธรรมชาติมาใช้เพียงเพื่อการจำแนกประเภท และสร้างระบบคิดที่เป็นตรรกะในการจำแนกประเภทเป็นขาวเป็นดำ ขาดจากกัน อันเป็นจุดเริ่มวิวัฒนาการของตรรกะสุดขั้วและกลายเป็นลัทธิทวินิยม (Dualism) ที่ถือว่าชีวิตนั้น สามารถแยกเป็นกายกับจิตซึ่งไม่ขึ้นแก่กัน และกลายเป็นฐานคิดของอารยธรรมตะวันตก ตลอดเวลาที่ผ่านมา (อภิชัย พันธเสน, 2544 : 22, 88; Ponting, 1991: 142 ff อ้างอิงจาก พระธรรมปิฎก, 2544ก : 114; Gore, 1992: 243 ; อ้างอิงจาก พระธรรมปิฎก, 2544ก : 117 ; อ้างอิงจาก ธนพล พันธเสน, 2549 : 31)

ถึงกระนั้น ทศนระองค์รวมก็ได้ปรากฏสอดแทรกอยู่บ้างเป็นบางช่วงตั้งแต่ยุคโรมัน ยุคคลาง ยุคทันสมัย ตลอดจนถึงช่วงกำเนิดยุคหลังทันสมัย เป็นต้น จนถึงต้นศตวรรษที่ 20 ความเชื่อในสัจจะแห่งคณิตศาสตร์ ก็เริ่มสั่นคลอนเมื่อแฟล็งก์ (Planck) ค้นพบทฤษฎีแคว้นดัมและไอน์สไตน์ (Einstein) เสนอทฤษฎีสัมพัทธภาพ ซึ่งทั้งหมดได้รับการพัฒนาเป็นทฤษฎีแคว้นดัม ที่สมบูรณ์ในอีก 20 ปีต่อมา (คาปรั้า, 2544, เล่ม 1: 83; เล่ม 2: 211; ปรีดี เกษมทรัพย์, 2543 : 117; “Planck, Max Karl Ernst Ludwig,” CD-ROM อ้างอิงจาก ธนพล พันธเสน, 2549 : 31) ความรู้จากทฤษฎีแคว้นดัมทำให้นักวิทยาศาสตร์ได้ผลสรุปเกี่ยวกับความเป็นจริงของธรรมชาติแบบใหม่ เช่น เรื่องของความว่างเปล่า ความไม่มีตัวตนอันแท้จริงการติดต่อเชื่อมโยงของสรรพสิ่งอันเป็นหนึ่งเดียวกันไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพและจิตวิญญาณรวมทั้งการเกิดของปรากฏการณ์ทั้งหลายจากเหตุปัจจัยที่ซับซ้อนยิ่ง เป็นต้น ไอน์สไตน์ ยอมรับว่า “มนุษย์เราเป็นส่วนเล็กน้อยของความเป็นหนึ่งเดียวที่ยิ่งใหญ่” งานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ทุกคนจึงอยู่ที่การแผ่แผ่ความรักความเมตตาให้แก่สรรพชีวิต ซึ่งข้อสรุปเหล่านี้ล้วนตรงกับความรู้ที่อุบัติขึ้นในชีกโลกตะวันออกมาตั้งแต่สองพันห้าร้อยปีก่อนทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม แนวคิดต่าง ๆ นี้ถูกเก็บงำไว้แต่เพียงในแวดวงของนักฟิสิกส์เป็นเวลาหลายสิบปีผ่านยุคทศวรรษที่ 1960 ที่แนวคิดและแนวการฝึกปฏิบัติแบบองค์รวมตามแนวคิดตะวันออกได้รับความนิยมในประเทศตะวันตกเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย จนกระทั่งคาปรั้า (Capra, 1972) ได้นำความจริงใหม่นี้เผยแพร่ในหนังสือที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงทั่วโลกชื่อเต๋าแห่งฟิสิกส์ (The Tao of Physics) ซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี 1972 และผลงานชิ้นนี้ก็ได้ส่งผลให้มีนักคิดนักวิทยาศาสตร์ชั้นนำของโลกล้วนมานำเสนอผลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทศนระการมากขึ้นเป็นลำดับ (ประสาน ต่างใจ, 2538 : 181-182, 198) โดยผลงานที่ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางในระดับนานาชาติมากที่สุดทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎีของทุกสรรพสิ่ง (A Theory of Everything) ของเคน วิลเบอร์ (Ken Wilber, 2000A) ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้เสนอทฤษฎีบูรณาการแบบตะวันตกที่เชื่อมเข้ากับตะวันออกได้ดี เพราะได้นำพุทธธรรมเข้ามาร่วมอธิบายด้วย

2.1.3 ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory)

ชนพล พันธเสน (2549 : 32) ได้ศึกษา เคน วิลเบอร์ ชาวอเมริกันเป็นทั้งนักปรัชญาและนักสร้างสรรค์ทฤษฎี ที่มีพื้นความรู้ในสาขาวิชาจิตวิทยาเหนือตน (Transpersonal Psychology) ผู้เขียนหนังสือชื่อว่า “แถบสีแห่งจิตวิญญาณ” (Spectrum of Consciousness, 1977) ที่ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกขณะที่มีอายุเพียง 28 ปี

อีกเกือบยี่สิบปีถัดมา แนวคิดบูรณาการของวิลเบอร์ก็ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดในผลงานชื่อ “เพศ นิเวศวิทยา จิตวิญญาณ” (Sex, Ecology, Spirituality, 1995) ซึ่งเขาได้ประมวลแนวคิดดังกล่าวไว้ในผลงานเล่มถัดมาชื่อ “ประมวลประวัติศาสตร์แห่งสรรพสิ่ง” (A Brief History of Everything, 2000B) และได้นำเสนอเป็นคำอธิบายที่ง่ายขึ้นประกอบกับการยกตัวอย่างการนำแนวคิดบูรณาการไปใช้กับศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาจิตสำนึกในผลงานตีพิมพ์เล่มหลังสุดที่ชื่อ “ทฤษฎีของทุกสรรพสิ่ง” (A Theory of Everything, 2000A)

ทฤษฎีบูรณาการ (ชนพล พันธเสน, 2549 : 14 - 15) ซึ่งเป็นแนวคิดทฤษฎีที่นำเสนอโดยเคนวิลเบอร์ (Ken Wilber) ผู้ซึ่งใช้ญาณทัศนะประกอบกับการบูรณาการองค์ความรู้ที่ปรากฏอยู่ในทั่วทุกมุมโลกทุกสำนักคิด ทุกศาสนา และทุกยุค เพื่อสร้างแบบจำลองสำหรับการอธิบายความจริงและทุกสิ่งที่ดำรงอยู่ในอภิจักรวาล (Kosmos) ซึ่งมีวิวัฒนาการแบบก้าวข้ามองค์ประกอบของตัวเองแล้วหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกับองค์รวมที่อยู่ในระดับขั้นสูงกว่า กว้างขวางครอบคลุมสลับซับซ้อนกว่า และเผยให้เห็นความจริงที่ชัดเจนมาตั้งแต่จุดที่จักรวาลได้ถือกำเนิดขึ้นจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน

ทฤษฎีบูรณาการยังแสดงให้เห็นว่าองค์รวมของความจริงและทุกสิ่งที่ดำรงอยู่ในจักรวาลนั้นสามารถพิจารณาอย่างแยกแยะได้ 4 ด้าน เรียกว่า “จตุรภาคแห่งอภิจักรวาล” (The Four “Quadrants” of the Kosmos) ได้แก่ ความเป็นนามธรรมและความเป็นรูปธรรมที่มีอยู่ทั้งในบุคคลและกลุ่มชน เมื่อพิจารณาองค์รวมของมนุษย์ก็สามารถเห็นถึงองค์ประกอบหลัก 4 ด้านของชีวิต ได้แก่ จิต (นามธรรมส่วนบุคคล) พฤติกรรม (รูปธรรมส่วนบุคคล) วัฒนธรรม (นามธรรมของกลุ่มชน) ระบบสังคมและสิ่งแวดล้อม (รูปธรรมของกลุ่มชน) ซึ่งแต่ละด้านก็จะมีวิวัฒนาการอย่างสอดคล้องร่วมกับด้านอื่น ๆ ไปตามระดับพัฒนาการ (“Levels” of development) หรือ “มีม” (meme) อย่างน้อย 8 ระดับ ได้แก่ ระดับที่อิงกับสัญชาตญาณ (Instinctual) ระดับที่อิงกับมายาภาพ (Mythic) ระดับที่อิงกับผลประโยชน์ส่วนตน (Egocentric) ระดับที่อิงกับระเบียบแบบแผน (Mythic Order) ระดับที่อิงกับความสำเร็จเชิงวัตถุหรือเงินตรา (Achiever) ระดับที่อิงกับความอ่อนไหว (Sensitive) ระดับที่อิงกับการบูรณาการ (Integral) ระดับที่อิงกับระบบองค์รวมแห่งธรรมชาติ (Holistic)

สำหรับโลกที่ถูกกระบวนทัศน์อิตาครอบงำ ทฤษฎีบูรณาการเสนอวิสัยทัศน์บูรณาการ (Integral vision) ซึ่งหมายถึงการมองภาพการพัฒนาอย่างน้อยให้ครอบคลุม “ทุกด้าน ทุกระดับ” (All Quadrants/All Levels) เพื่อพยายามหลอมรวมสสาร ชีวภาพ จิตและวิญญาณ ซึ่งปรากฏอยู่ในบุคคล วัฒนธรรม และธรรมชาติ อีกทั้งพยายามทำความเข้าใจและสร้างความสมดุลของวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ศิลธรรม ตลอดจนศาสตร์อื่น ๆ ทุกศาสตร์ โดยไม่เชื่อว่าจะมีสิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิดไปเสียทั้งหมด อันจะนำไปสู่การพัฒนางานแห่งจักรวาลขึ้นไปในระดับที่สูงขึ้น

ผู้วิจัยศึกษารายละเอียดขององค์ความรู้ในทฤษฎีบูรณาการ ซึ่งจะมีอยู่ในข้อ 2.2 ต่อไป เพื่อค้นหาพื้นฐานองค์ความรู้ที่ทำให้เกิดการยกระดับเปลี่ยนผ่าน 3 ลักษณะคือ

การเปลี่ยนผ่านทางจิตสำนึก (Transconscious)

การเปลี่ยนผ่านทางเหตุผล (Transrational)

การเปลี่ยนผ่านทางบุคคล (Transpersonal)

ซึ่งก็คือพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบโฮลอนของสสารกาย (Body) ใจ (Mind) จิต (Soul) วิญญาณ (Spirit) อันจะเป็นฐานข้อมูลสำคัญให้กับบทอื่น ๆ ที่ตามมา

2.2 การศึกษาแนวทางการบูรณาการ (Integral Approach) ของกลุ่ม Ken Wilber (KW)

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดหลักของกลุ่ม Ken Wilber คือ การนำเสนอทฤษฎีของสรรพสิ่ง หรือ Theory of Everything (T.O.E) (Ken Wilber, 2000A) โดยมีองค์ความรู้ใหม่อย่างเป็นระบบที่เป็นสาระสำคัญหลัก 6 ประการ คือ

2.2.1 มุมมองใหม่ที่เป็นบูรณาการของประวัติศาสตร์ของทุกสิ่งที่มีความสัมพันธ์และการคลี่คลายพัฒนาการของสรรพสิ่งในโครงสร้างของชีวิตและจักรวาล ได้แก่ สสาร (Matter) กาย (Body) ใจ (Mind) จิต (Soul) วิญญาณ (Spirit)

2.2.2 องค์รวมย่อย (Holon) ของสรรพสิ่ง

2.2.3 มิติการรับรู้ 3 ฝ่ายที่สื่อสารด้วย 3 ภาษาและจตุรภาค (Four Quadrants)

2.2.4 ภาพรวมของจตุรภาค

2.2.5 จตุรภาคของความจริง (The Four Quadrants of Truths) นำสู่จตุรพักตร์ของวิญญาณ (The Four Faces of Spirit)

2.2.6 ตัวแบบบูรณาการ (The Integral Model) ของการพัฒนาทุกภาคทุกระดับ (AQAL)

2.2.1 มุมมองใหม่ที่เป็นบูรณาการของประวัติศาสตร์ของทุกสิ่ง ในหนังสือ A Brief History of Everything (KW, 2000B)

กลุ่ม K.W. นำเสนอมุมมองใหม่แบบบูรณาการที่ย้อนประวัติศาสตร์กลับไป ไปจนถึงการระเบิดครั้งใหญ่ (Big Bang) ของจักรวาลทำให้เกิดการคลี่คลายของกาลเวลา (Time) และพื้นที่ (Space) คลอบคลุมประวัติศาสตร์ของวิวัฒนาการของทุกสิ่งมาถึงปัจจุบันกลุ่ม KW เรียกจักรวาลที่หลากมิตินี้ว่า Kosmos (K ตัวใหญ่) ในขณะที่วิทยาศาสตร์ทางกายภาพ (Physics) อธิบายปรากฏการณ์ของจักรวาล cosmos (c ตัวเล็ก) ในระดับทางสสาร (Matter) และพลังงาน (Energy) แบบแยกส่วนเป็นเอกเทศโดยไม่สัมพันธ์กับเรื่องราวของทุกสิ่งได้

สุวินัย ภรณวลัย (2552) ได้ใช้คำไทยให้กับ Kosmos ว่าจักรวาล (ใช้ พ สะกด) เพื่อจะต่างจาก cosmos ที่ใช้คำว่า จักรวาล (ใช้ ล สะกด) โครงสร้างใหญ่ของจักรวาลมีกรอบความสัมพันธ์ที่เป็นองค์รวม (ไม่แยกเป็นแต่ละส่วน) 5 ประการ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมนิยาม 5 ของพุทธ (ดูรายละเอียดความสัมพันธ์เพิ่มเติมในข้อ 2.3.1.1)

ความสัมพันธ์ในมิติกายภาพ (Physics) ในบริบท สสาร (Matter สอดคล้องกับอุตุนิยาม

ความสัมพันธ์ในมิติชีววิทยา (Biology) ในบริบท ร่างกาย (Body) สอดคล้องกับพืชนิยาม

ความสัมพันธ์ในมิติจิตวิทยา (Psychology) ในบริบท ใจ (Mind) สอดคล้องกับจิตนิยามความสัมพันธ์ในมิติเทววิทยา (Theology) ในบริบท จิต (Soul) สอดคล้องกับกรรมนิยาม

ความสัมพันธ์ในมิติเร้นลับ (Mysticism) ในบริบท วิญญาณ (Spirit) สอดคล้องกับธรรมนิยาม

ทฤษฎีของสรรพสิ่ง (T.O.E) เชื่อว่ายังมีความสัมพันธ์หลากมิติซึ่งมีมากมายละเอียดซ่อนลึกในความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง 5 ประการข้างต้น และยังเชื่อว่าจักรวาลมีการคลี่คลายของวิวัฒนาการ (Evolution) ทั้ง 5 ลำดับโดยมีสถานะของวงวนที่เป็นพัฒนาการก้าวหน้าแบบย้อนกลับ (Involution) ไปสู่ Spirit อีกครั้งหนึ่งซึ่งก็เป็นจุดสิ้นสุดจักรวาลด้วย เพื่อเริ่มต้นใหม่ของ Matter สู่การระเบิดครั้งใหญ่ (Big Bang) หมุนวนกันไปอีก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ามีความสอดคล้องกับหลักสภาวะธรรมของวิภูฏสงสารภายในกรอบหลักของธรรมนิยาม 5 ด้วย

T.O.E นำเสนอว่าสรรพสิ่งในจักรวาลหลากมิตินี้มีพัฒนาการจากสิ่งหยابสุดไปสู่สิ่งละเอียดสุด คือ จากแร่ธาตุไปสู่พืชสัตว์ มนุษย์ไปสู่จิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ ในสภาพซับซ้อนยิ่งขึ้นเชิงวัตถุ แต่ก็มุ่งไปสู่สิ่งที่ลึกลับยิ่งขึ้น ๆ ทางจิตวิญญาณซึ่งก็คือ โครงสร้างความสัมพันธ์ของชีวิตและจักรวาลได้แก่ กาย (Body) ใจ (Mind) จิต (Soul) วิญญาณ (Spirit) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ามียะสำคัญที่เป็นการย่อส่วนโครงสร้างของจักรวาลทั้งมวลลงในโครงสร้างของชีวิตมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เน้นฐานกายและใจเป็นหลักเกณฑ์ในการบัญญัติโลก และที่สุดของโลกไว้ พร้อมทั้งเส้นทางเอกของการพ้นทุกข์คือ สติปัฏฐาน 4 ที่ดำเนินบนฐานกาย ฐานเวทนา

(บนฐานใจ - mind) ฐานจิต ฐานธรรม (อันเป็นฐานญาณทัศนะให้วิญญาณ - spirit ยกระดับสูง ยิ่งขึ้นอย่างบริสุทธิ์ สะอาด สงบ และสว่างจนพ้นลึนอวิชชา)

T.O.E ได้วางพื้นฐานของมุมมองเชิงบูรณาการ (Integral Vision) ในการเข้าหา (Approach) วิทยาศาสตร์ทางวัตถุที่บูรณาการแก้กันและกันจนถึงโครงสร้างชีวิตที่ลึกซึ้งของ จิตวิญญาณ และนำมาสู่มุมมองใหม่แบบวิทยาศาสตร์ของบูรณาการทางจิตวิญญาณ (The Science of Integral Spirituality)

2.2.2 หน่วยย่อยที่เป็นองค์รวม (Holon) ของสรรพสิ่ง

สุวินัย ภรณวลัย (2552) ได้อธิบายถึงแนวทางของกลุ่ม KW ในการที่จะเข้าใจ พัฒนาการของจักรวาล (Kosmos) และสรรพสิ่งด้วยชุดความรู้ที่เป็นความสัมพันธ์ของหน่วยย่อย ขององค์รวม เรียกว่า โฮลอน (Holon) ความหมายของโฮลอน คือ ทั้งหมดที่เป็นส่วนประกอบของ ทั้งหมดอันอื่น (A Holon is a whole that is part of other wholes) เช่นจาก

อนุภาคทั้งหมด	เป็นบางส่วนหรือส่วนหนึ่งของ	อะตอม
อะตอมทั้งหมด	เป็นบางส่วนหรือส่วนหนึ่งของ	โมเลกุล
โมเลกุลทั้งหมด	เป็นบางส่วนหรือส่วนหนึ่งของ	เซลล์
เซลล์ทั้งหมด	เป็นบางส่วนหรือส่วนหนึ่งของ	อวัยวะ
อวัยวะทั้งหมด	เป็นบางส่วนหรือส่วนหนึ่งของ	ร่างกาย

โฮลอน คือ สิ่งที่เป็นองค์รวมในตัวเองแต่ก็เป็นองค์ประกอบของสิ่งที่ใหญ่กว่า พัฒนาการของจักรวาล (Kosmos) ล้วนเป็นมาด้วยโฮลอน โดยหลักการของสิ่งที่ใหญ่กว่าหรือ สิ่งที่มาทีหลังดีกว่าด้วยการ “ก้าวข้ามและหลอมรวม” (transcend and include) สิ่งที่ดีวางอยู่ก่อนหน้านั้นเสมอ นี่เป็นระดับชั้นแบบโฮลอน (holarchy)

โฮลอนมีคุณสมบัติพื้นฐาน 11 ประการ แต่ที่สำคัญได้แก่

2.2.2.1 โฮลอนมีคุณสมบัติพื้นฐานอยู่ 4 ด้านคือ ก) ด้านที่ผลักดันให้ดำรงรักษา ตนเอง (agency) ข) ด้านที่ปรับเปลี่ยนตัวเองและปรองดองกับส่วนอื่น (communion) ค) ด้านที่ก้าว ข้ามพ้นตัวเอง (self - transcendence) ง) ด้านที่จะสลายตัวตน (self - dissolution)

2.2.2.2 การทำลายสลายโฮลอนตัวใดตัวหนึ่ง จะทำลายโฮลอนทั้งหมดที่อยู่ใน ระดับที่สูงขึ้นไป เช่น มนุษย์อยู่ในระดับที่สูงกว่าระบบนิเวศ ดังนั้นหากมนุษย์สูญพันธุ์ไป ระบบนิเวศยังอยู่ได้ แต่ถ้าระบบนิเวศพังทลายลงมนุษย์ก็ย่อมอยู่ไม่ได้ด้วย

2.2.2.3 หลักการพัฒนาของสรรพสิ่งมีทิศทางที่พัฒนาจากสิ่งหยابไปสู่สิ่ง ที่ละเอียดกว่าเสมอ คือจากวัตถุธาตุไปสู่ชีวิต ไปสู่อารมณ์ความรู้สึก ไปสู่จิตใจ และไปสู่ธรรมญาณ (ที่รู้ได้ถึงสัจยธรรม) แก่นของวิวัฒนาการของจักรวาล คือ การก้าวข้ามและหลอมรวม (Transcend and include) ตามหลักของโฮลอนนั้นยังมีการแบ่งเป็นด้านนอกและด้านในด้วย

ด้านนอกของจักรวาล เริ่มจาก แร่ธาตุไปเป็นพืช ไปเป็นสัตว์ ไปเป็นมนุษย์ ไปเป็นผู้รู้ถึงความเร้นลับของชีวิตและจักรวาล (Mystic)

ด้านในจักรวาล เริ่มจาก สสาร (Matter) ไปสู่พลังชีวิต (Vitality) ไปสู่อารมณ์ ไปสู่จิตใจ (Mind) ไปสู่ญาณทัตสนะ (Intuition)

ญาณทัตสนะ					●
จิตใจ				●	○
อารมณ์ความรู้สึก			●	○	○
พลังชีวิต		●	○	○	○
สสาร	●	○	○	○	○
ใน / นอก	แร่ธาตุ	พืช	สัตว์	มนุษย์	ผู้รู้ถึงเร้นลับ (Mystic)

ภาพที่ 2.1 แผนภูมิ : กระบวนการวิวัฒนาการทั้งด้านนอกและด้านใน โดยสุวินัย ภรณวลัย (2552)

ตารางที่ 2.1 การก้าวข้ามและหลอมรวมที่เกิดขึ้นได้ตามลำดับ

ด้านนอกจักรวาล			ด้านในจักรวาล
พืช	ก้าวข้าม	แร่ธาตุ	มีพลังชีวิตที่หลอมรวมความเป็นสสาร
สัตว์	ก้าวข้าม	พืช	มีความรู้สึกที่หลอมรวมพลังชีวิต
มนุษย์	ก้าวข้าม	สัตว์	มีจิตใจที่หลอมรวมอารมณ์ความรู้สึก
ผู้รู้ถึงเร้นลับ	ก้าวข้าม	มนุษย์	มีญาณทัตสนะที่หลอมรวมจิตใจ

ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้โฮตอนเป็นพื้นฐานสำคัญในการเข้าใจมุมมองใหม่ที่เป็นบูรณาการของ T.O.E. ที่ทำให้ก้าวข้ามและหลอมรวมมุมมองในระดับพหุนิยม (Pluralism) ของยุคหลังทันสมัยนับเป็นข้อดีที่โฮตอนช่วยทำให้พื้นฐานการพัฒนาระดับจิตวิญญาณของชาวพุทธตามหลักพุทธธรรมที่เป็นแบบก้าวข้ามและหลอมรวมไปตามลำดับนั้นสามารถเข้าใจได้อย่างเป็นระบบชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2.3 มติการรับรู้ 3 ฝ่ายที่สื่อสารด้วย 3 ภาษาและจตุรภาค

กลุ่ม KW ให้ความสำคัญในขั้นตอนพัฒนาการของมนุษย์ไปสู่ผู้รู้ความเร้นลับของชีวิตและจักรวาล ซึ่งมีพื้นฐานที่ต่างกันตรงการรับรู้ที่แบ่งแยกแตกต่างส่วนกับการรับรู้ความแตกต่างที่มีความเป็นองค์รวมและบูรณาการต่อกันได้

มนุษย์มีการรับรู้ต่างกันเพราะเริ่มจากการมีตัวตน (I) และเพราะการรับรู้ของตัวตน (I) การมีอยู่ของทั้งจักรวาลจึงสามารถปรากฏได้ แต่มนุษย์ก็ไม่ได้มีเพียงแค่ตัวตน (I) เท่านั้น จึงนำมาซึ่งการรับรู้ของสรรพนามบุรุษที่ 1 (First Person) บุรุษที่ 2 (Second Person) บุรุษที่ 3 (Third Person) เช่น เมื่อนั้น (บุรุษที่ 1) พูดกับคุณ (บุรุษที่ 2) ถึง รถใหม่ (บุรุษที่ 3) ของฉัน เป็นต้น

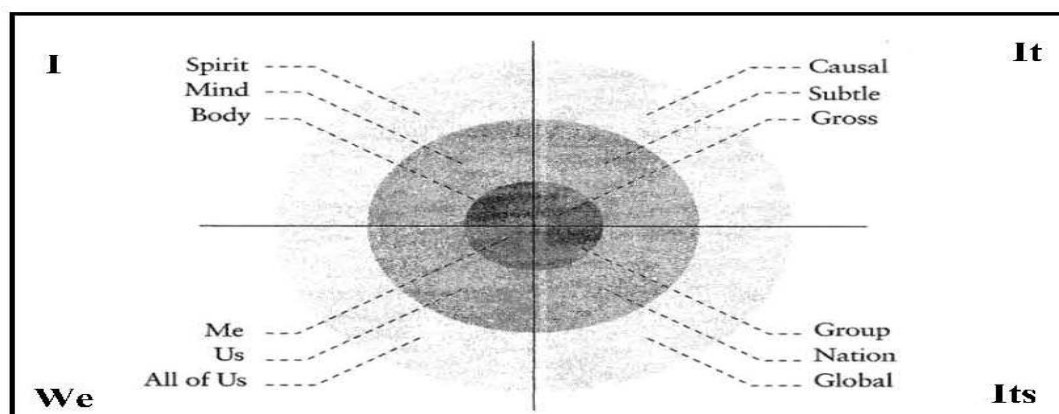
กลุ่ม KW (KW, 2006) จึงทำให้ง่ายต่อการเข้าใจโดยการสื่อสาร 3 ฝ่าย คือ ตัวฉัน (I) เรา (We) คือ ตัวฉันและคุณที่เข้าใจร่วมกันหรือต่างกัน, และมัน (It) คือสิ่งที่ฉันและคุณสื่อสารถึงมัน การสื่อสาร 3 ฝ่ายนำมาซึ่ง 3 ภาษา คือ ‘I’ Language, ‘We’ Language, ‘It’ Language อันสัมพันธ์กับเรื่องต่าง ๆ ที่ซับซ้อนลึกซึ้งยิ่งขึ้น จนถึงระดับสูงสุด (Ultimate) ของวิญญาณ (The Spiritual Big Three) ตามลำดับดังนี้

ตารางที่ 2.2 การสื่อสาร 3 ฝ่าย ที่นำมาซึ่ง 3 ภาษามสัมพันธ์กับเรื่องต่าง ๆ ที่ซับซ้อนลึกซึ้งยิ่งขึ้นจนถึงระดับสูงสุดของวิญญาณ

ภาษาโดยฉัน (I)	ภาษาโดยเรา (We)	ภาษาโดยมัน (It)
ความงาม (Beauty) ↓ สุนทรีย์ในศิลปะ (Aesthetics in Art) ↓ ตัวตน (Self)	ความดี (Goodness) ↓ จริยธรรม ศีลธรรม (Moral) ↓ วัฒนธรรม (Culture)	ความจริง (True) ↓ วิทยาศาสตร์ (Science) ↓ ธรรมชาติ (Nature)
พุทธะ (Buddha) (The Ultimate Beauty)	สังฆะ (Sangha) (The Ultimate Good)	ธรรมะ (Dhamma) (The Ultimate Truth)

ผู้วิจัยพบว่าเป็นเรื่องดีที่ KW ได้ชี้ชัดว่า 3 ภาษา (Three Language) สามารถมีได้สูงสุดไปถึงระดับอันติมะ (Ultimate) ทางจิตวิญญาณ แม้จะไม่ได้ให้รายละเอียดของพุทธะ ธรรมะ สังฆะ ขึ้นอันติมะก็ตาม

จักรวาลที่มีพัฒนาการทั้งด้านนอกและด้านใน (ดูข้อ 2.1.2) เมื่อมาสัมพันธ์กับ 3 ภาษาแล้วยังสามารถสื่อให้เข้าใจความเป็นไปต่างๆของจักรวาลได้ในความสัมพันธ์ที่เป็นปัจเจก (individual) และรวมหมู่ (collective) ด้วยจึงเกิดเป็นจตุรภาค (Four Quadrants)

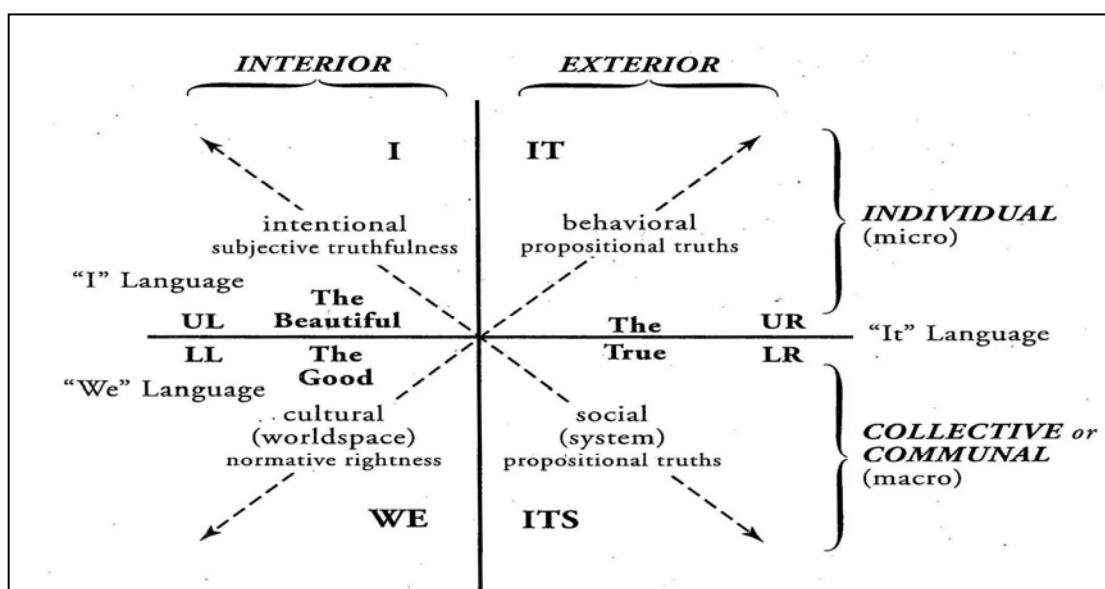
ภาพที่ 2.3 แผนภูมิ : AQAL แบบง่ายจาก Integral Spirituality (KW, 2006)

จตุรภาคของ It ชีขวบน (UR) เป็นส่วนพัฒนาการของอวัยวะรับสัมผัสสัมพันธ์กับระดับของพลังงานชีวิตขั้นหยาบ (Gross) ขั้นเบามาก (Subtle) ขั้นละเอียดละเอียด (Causal)

จตุรภาคของ We ชีข้ายล่าง (LL) เป็นขยายขอบเขตจากฉัน (Me-egocentric) ไปสู่เรา (Us-ethnocentric) ไปสู่พวกเรา (All of us - worldcentric)

จตุรภาคของ Its ชีขวาล่าง (LR) เป็นขยายการรวมหมู่กลุ่มแบบง่าย ๆ (Group) ไปสู่ระบบสังคมที่ซับซ้อนขึ้น เช่น ชาติ (Nation) ไปจนถึงระบบโลก (Global System)

2.2.4 ภาพรวมของจตุรภาค อันมีสาระสำคัญของแนวทางบูรณาการ (Integral Approach) ที่ทำให้เกิดมุมมองใหม่ 4 ประการ

ภาพที่ 2.4 แผนภูมิ : The Four Quadrants (or the "Big Three") of a Holon

จาก Sex, Ecology, Spirituality. The Spirit of Evolution (KW, 1995)

2.2.4.1 จตุรภาคเคลื่อนย้ายจาก 3 ภาษา ใน 2 ปัจจัย คือในปัจจัยแรกเป็นเรื่องด้านใน (Interior) อันเกี่ยวเนื่องกับ อัตตวิสัย (Subjective) และด้านนอก (Exterior) เป็นเรื่องภาวะวิสัย (Objective) ในปัจจัยที่สองเป็นเรื่องจุลภาค (Micro) อันเกี่ยวเนื่องกับปัจเจก (Individual) และมหภาค (Macro) อันเกี่ยวเนื่องกับภาวะรวมหมู่ (Collective or Communal)

2.2.4.2 ด้านนอก (Exterior) ทั้งซีกบนขวา (UR) ภาวะวิสัย (Objective) และซีกล่างขวา (LR) ภาวะวิสัยรวม (Interobjective) เป็นเรื่องของความจริง (The Truth) และวิทยาศาสตร์ (Science) ในขณะที่ซีกบนซ้าย (UL) อัตตวิสัย (Subjective) เป็นเรื่องความงาม (The Beauty) และศิลปะ (Art) ส่วนซีกล่างซ้าย (LL) อัตตวิสัยรวม (Intersubjective) เป็นเรื่องความดี (The Good) และศีลธรรม (Moral)

2.2.4.3 “สามใหญ่” (“The Big Three” spheres) หมายถึงโลกที่สัมพันธ์กับสามเขตแดน (Realms) ของศิลปะ ศีลธรรม วิทยาศาสตร์

1) ศิลปะ อิงกับสุนทรีย์และการแสดงออก (Aesthetic/Expressive realm) ซึ่งเป็นเขตแดนอัตตวิสัย (Subjective realm) ที่อธิบายโดยภาษานัน (‘I’ Language)

2) ศีลธรรม อิงกับจริยธรรมกับการโน้มน้าวให้เป็น (Ethical/ Normative realm) ซึ่งเป็นเขตแดนอัตตวิสัยรวม (Intersubjective realm) ที่อธิบายโดยภาษาเรา (‘We’ Language)

3) วิทยาศาสตร์ อิงกับสภาวะด้านนอกเชิงประจักษ์ (Exterior/ Empirical realm) ที่เป็นเขตแดน ภาวะวิสัย (Objective realm) ที่อธิบายโดยภาษามัน (‘It’ Language) ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ปัจเจกและรวมหมู่ (Individual ‘It’ and Collective ‘Its’)

2.2.4.4 จตุรภาค สัมพันธ์กับพัฒนาการของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ

1) จิตใจ ด้านในของปัจเจก ซีกซ้ายบน (UL) เป็นจิตสำนึกเจตนาธรรม (Intentional) ที่พัฒนาด้วยความรู้ในเชิงจิตวิทยา ศิลปะ ในเชิงจิตวิญญาณ การภาวนาให้เกิดญาณ ทัสสนะ เป็นต้น

2) พฤติกรรม ด้านนอกของปัจเจก ซีกขวบน (UR) เป็นพฤติกรรม (Behavioral) ของปัจเจกที่ดูได้จากด้านนอกเป็นมุมมองของวิทยาศาสตร์ เช่น สมองซีกซ้าย ทำงานเชิงความคิดเหตุผล ตรรกะ สมองซีกขวา ทำงานเชิงความรู้สึก จินตนาการทางศิลปะ การพัฒนาความรู้ในการทำงานของอวัยวะส่วนย่อยของสมอง เช่น ระบบลิมบิก (Limbic system) เกี่ยวพันกับอารมณ์ ความก้าวร้าวแรงขับเคลื่อนทางเพศ ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นต้น

3) วัฒนธรรม (Culture) ด้านในของรวมหมู่ ซีกซ้ายล่าง (LL) เป็นสิ่งปัจเจกแบ่งปันต่อกันในชุมชน (communities) ด้วยกันในระดับชนเผ่าพลเมืองของประเทศจนถึงประชากรโลก เป็นคุณค่าของวัฒนธรรม เป็นความเชื่อในคุณค่าของศิลปกรรม สถาปัตยกรรม

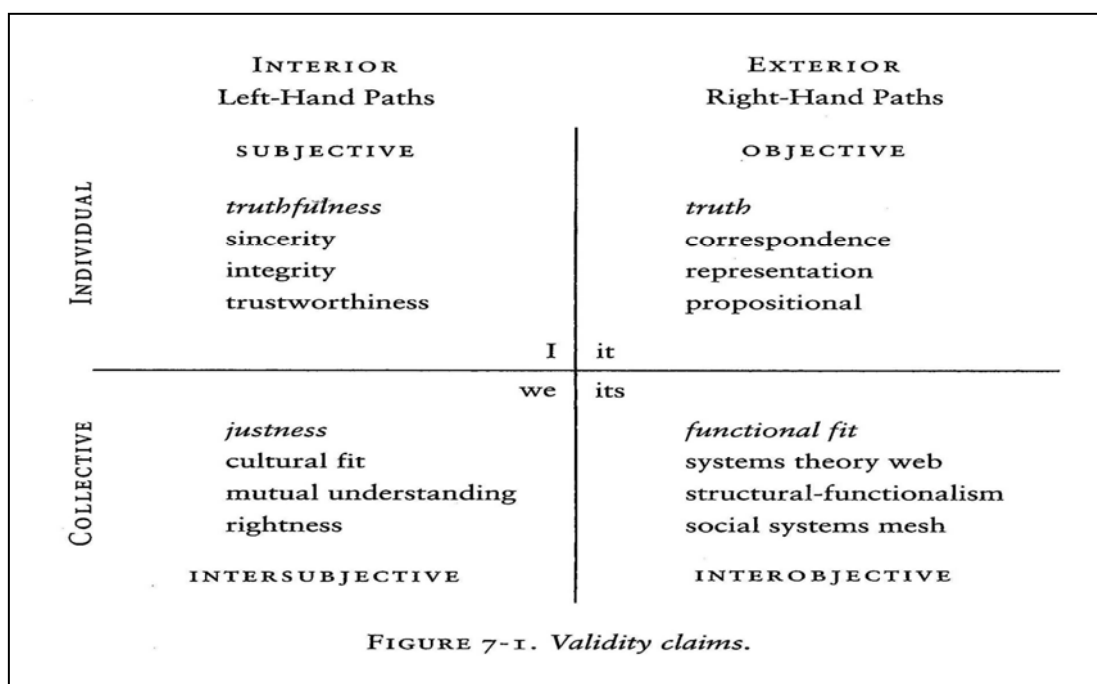
ตามยุคสมัย เป็นโลกทัศน์ (worldview) ของผู้คนในสังคมที่มีต่อกันในเชิงภูมิปัญญาและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

4) สังคม (Social) ด้านนอกของรวมหมู่ ชีขวาล่าง (LR) เป็นระบบทางสังคม (social systems) ในการจัดการเชิงพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในรูปของสังคมเป็นกลุ่มองค์กรสถาบัน (institution) จนถึงระดับประเทศและโลก เช่นระบบต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การบริหารปกครอง โดยเป็นฐานวัตถุรูปธรรม (material base) ของโลกทัศน์ (worldview) ในระดับต่าง ๆ

2.2.5 จตุรภาคของความจริง (The Four Quadrants of Truths) นำสู่จตุรพักตร์ของวิญญาณ (The Four Faces of Spirit)

ความจริงจะเป็นเรื่องเข้าใจได้ง่ายบนพื้นฐานของการสื่อแสดง (representation) ของผู้นั้นเป็นส่วนใหญ่ โลกเต็มไปด้วยความเชื่อครุ่นอย่างมากได้อย่างไร ถ้าส่วนใหญ่ของประชากรโลก ก็ล้วนแต่นำเสนอความจริงที่ตนยึดถือว่าดีว่างามว่าเหมาะสมด้วยเหตุและผลแล้ว แม้จะต่างมุมมอง ต่างอุดมการณ์ ถ้าอยู่บนครรลองนำสู่ความจริงร่วมกัน และนี่คือที่มาของกลุ่มหลังทันสมัย (postmodern) ที่ปฏิเสธความจริงสัมบูรณ์ (absolute truth) ว่าไม่มี เป็นเพียงความจริงสัมพัทธ์ (relative truth) อันเป็นพื้นฐานของพหุนิยม (pluralism) แต่ผู้วิจัยเห็นต่างว่าถ้ายอมรับแนวคิดนี้ก็จะดูเป็นว่าความจริงที่หลากหลายเหล่านี้ดำเนินเองไปตามเหตุปัจจัยของมันที่จะถ่างขยายความขัดแย้งยิ่งขึ้นตามประชากรโลกที่มากขึ้น (เช่น จากหกพันล้านเป็นหมื่นล้านคน) อนาคตของโลกก็ย่อมมีทิศทางสู่ความล่มสลายเป็นแน่

กลุ่ม KW เชื่อว่าพัฒนาการของจักรวาลเริ่มจากสิ่งหยابไปสู่สิ่งละเอียดสุดถึงขั้นวิญญาณ (Spirit) ที่มีญาณทัศนะ (Intuition) ที่จะรู้ไปได้ถึงสัจธรรมอันติมะ (Ultimate truth) ที่ก้าวพ้นความเห็นแก่ตัวตน (Self) ในระดับสูงสุดถึงสุญญตา หรือลัทธิในศาสนาอื่น ๆ เรียกว่า เต๋าไร้ชื่อ พระเจ้า เป็นต้น ดังนั้นแนวทางบูรณาการ (Integral approach) เข้าสู่ความจริงจึงมิใช่มีเพียงพื้นฐานด้านใดด้านหนึ่งหรือเพียงด้านสองด้าน แต่มีถึง 4 ด้านที่สัมพันธ์กับความจริงอย่างเป็นบูรณาการกันทุกด้านที่เรียกว่า จตุรภาคของความจริง (The Four Quadrants of Truth)

ภาพที่ 2.5 แผนภูมิ : Validity Claims จาก A Brief History of Everything (KW, 2000)

2.2.5.1 ความจริง (Truth) ในซีกขวามือ (UR) เป็นการนำเสนอความจริงตามภาวะวิสัย (objective propositions) จึงมีลักษณะของตัวแทนความจริง (representational truth) ตรงกับข้อเท็จจริง (facts) ซึ่งผ่านการสังเกตตรวจสอบเชิงประจักษ์ได้ เช่น ฝนตกอยู่ข้างนอก ซึ่งคำกล่าวนี้เป็นแผนที่อย่างง่าย (simple mapping) ในการติดตามไปดูว่าฝนตกข้างนอกจริงหรือไม่ ความจริงที่สอดคล้องร่วมกัน (correspondence) กับประจักษ์พยานเช่นนี้แม้เป็นความจริงก็ยังไม่ใช่นิเวศทั้งหมด (และยังไม่เป็นส่วนที่น่าสนใจที่สุดของทั้ง เรื่องด้วย)

2.2.5.2 ความเป็นจริง (Truthfulness) ในซีกซ้ายบน (UL) เป็นความจริงภายใน (Interior Truth) ของปัจเจก ซึ่งขึ้นกับความจริงใจ (sincerity) ในการที่ฉันบอกคุณว่าฝนกำลังตกข้างนอกนั้นฉันตั้งใจพูดความจริงหรือโกหกกับคุณ ซึ่งต่างกับความจริงทางภาวะวิสัย (Objective Truth) ที่คุณสามารถตรวจสอบด้วยตนเองได้ แต่ความจริงในอัตวิสัย (Subjective Truthfulness) เป็นเรื่องที่คุณจะรับรู้โดยการถามหรือพูดคุยกับฉันและตีความ (dialogue and interpretation) ก็ขึ้นกับความซื่อสัตย์ (integrity) และความน่าเชื่อถือ (trustworthiness) ของผู้พูด ฉันอาจพูดความจริงไม่เต็มร้อยเพราะอาจมีบางเรื่องบางส่วนที่ทำให้คุณเข้าใจเบี่ยงเบนไปในทางที่ฉันต้องการหรือไม่ต้องการ (misinterpret my own depth) เพราะฉันอาจจะต้องการปกปิดหรือหลอกตัวเองอยู่ จึงทำให้ฉันสื่อสารที่โกหกคุณโดยไม่รู้ตัว (unconscious) ก็เป็นไปได้ ทั้ง ๆ ที่ฉันเชื่อว่ากำลังพูดความจริงกับคุณอยู่แท้ ๆ ในสถานการณ์เช่นนี้อาจจำเป็นต้องรับการช่วยเหลือจากภายนอก เช่น

กลายมิตที่ไว้วางหรือสัตว์บุรุษที่เคารพนับถือหรือผู้เชี่ยวชาญ เช่นจิตแพทย์เพื่อให้ฉันเปิดใจตนเอง และเรียนรู้ที่จะเปิดเผยสิ่งที่อยู่ลึกในจิตใจอย่างซื่อตรงทั้งต่อคนอื่นและต่อตัวเองด้วย การกระทำ เช่นนี้ความเป็นจริงในซีกซ้ายบน (UL) จึงจะสอดคล้องกับความจริงของพฤติกรรมในซีกขวาบน (UR) ของฉันได้ หรือเข้าใจง่าย ๆ ว่าคำพูดและการกระทำของฉันจึงจะสอดคล้องตรงกัน

2.2.5.3 ความเป็นธรรม (Justness) ในซีกซ้ายล่าง (LL) เป็นจริงบนพื้นฐานความเข้าใจที่ยอมรับร่วมกัน (mutual understanding) บนภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่เข้ากันได้ (cultural fit) การค้นพบว่าพื้นที่ทางอัตวิสัย (subjective space) ของปัจเจกซึ่งไม่อาจแยกออกจากพื้นที่ทางอัตวิสัยร่วม (intersubjective space) เป็นการค้นพบที่สำคัญยิ่งของกลุ่มหลังทันสมัย มิฉะนั้นเราจะเป็นอย่างเมากลูทหมาป่า (wolf boy) ที่อยู่ในป่าจึงไม่มีเครื่องมือ ที่จะแสดงออกหรือไม่สามารถที่จะพัฒนาความคิดของตนขึ้นมาได้ ความเป็นธรรมจึงเป็นเรื่องของความดี ความชอบธรรม (rightness) ที่แม้จะมีรายละเอียดแตกต่างกันได้ของแต่ละปัจเจก ต่างกันในความเห็น ต่างอุดมการณ์ ต่างโลกทัศน์ ต่างความเชื่อส่วนตัว แต่ต้องมีพื้นที่ร่วมกัน (common space) ของกฎเกณฑ์ร่วมกัน (common law) หรือหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ศีลธรรมที่ร่วมกันได้และแม้กระทั่งโลกทัศน์ร่วมกัน ไปจนถึงมีอัตวิสัยร่วมกัน ในการถกเถียงหรือแหกของจักรวาลทุกระดับวิญญานที่ไม่เพียงแต่ในฉัน ในมัน ในพวกมัน แต่เป็นวิญญานร่วมกันในเราและในพวกเราทั้งหมด (all of us) ที่จะปฏิบัติต่อกันด้วยความใส่ใจและเอื้ออาทร

2.2.5.4 ความจริงที่พอเหมาะในการทำประโยชน์ (Functional Fit) ในซีกขวาล่าง (LR) เป็นด้านนอกที่เป็นความจริงในเชิงระบบมีลักษณะมหภาคเกี่ยวกับระบบโครงสร้างทางสังคมทั้งหลาย ในขณะที่ซีกขวาบน (UR) เป็นด้านนอกที่เป็นความจริงที่อิงกับข้อเท็จจริงเดี่ยว (single fact) มีลักษณะจุลภาคเป็นหน่วยเล็กของปัจเจก การมีพื้นที่ร่วมกัน (common space) ในซีกขวาล่าง (LR) นี้เน้นการทำงานให้เกิดประโยชน์ร่วมกันอย่างพอเหมาะและสอดคล้องกันเชิงภาวะวิสัยร่วม (interobjective system) ที่รู้จักกันดีในทฤษฎีระบบ (systems theory) ที่พัฒนาความซับซ้อนเป็นระบบซ้อนระบบ เครือข่ายซ้อนเครือข่ายเป็นกระบวนการไม่มีจบสิ้น (endless process) แม้จะสร้างได้เป็นเครือข่ายใหญ่ (the great web) ของสังคมแต่ก็เป็นเพียงด้านนอกที่ละเลียดภายในของซีกซ้ายล่าง (LL) ในการเข้าถึงคุณค่าความหมายที่ยอมรับร่วมกันในวัฒนธรรมสังคมจึงเป็นความต่างกันระหว่าง มันมีความหมายอะไร กับ มันทำอะไรได้บ้าง What does it mean? (LL) VS. What does it do? (LR)

2.2.5.5 จตุรพักตร์ของวิญญาน (The Four Faces of Spirit) ความจริงที่ได้จากจตุรภาคเป็น 4 แบบ 4 ความหมาย มีการทดสอบของตนเองที่แตกต่างกันไปเพื่อเป็นการกล่าวอ้างถึงความถูกต้อง ตรงประเด็น ความจริงที่เชื่อถือได้ (Validity Claims) ของแต่ละภาคโดยใช้เวลานับร้อยนับพันปีที่ผ่านมาการเรียนรู้ลองผิดลองถูก อย่างเจ็บปวดทั้งเลือดและน้ำตาจนได้ความรู้ของมนุษย์

ที่เหนือกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ ในการแยกแยะความจริงออกจากปรากฏการณ์ ความดีออกจากทุจริต การประพุดมีขอบ ความงามออกจากความทรุดโทรม ความจริงใจออกจากการลวงพราง เป็นต้น

KW (2006) กล่าวว่าเมื่อถึงความจริงขั้นสูงสุด (Ultimate) ความจริงทั้ง 4 นี้ก็เป็นการเผยโฉมของใบหน้าทั้งสี่ (จตุรพักตร์ – The Four Faces) ของวิญญาณที่เชื่อมกับจักรวาลทั้งหมด โดยผ่านการปรับตัวให้เข้ากับจักรวาล (Attunement) เพื่อนำไปสู่การชำระจิตให้บริสุทธิ์ (Attonement) จนมีญาณทัศนะพื้นอวิชชาความหลงทั้งมวล มีอิสรภาพเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล (At-onement) และเมื่อนั้นเรารู้ถึงใบหน้าที่ดั้งเดิม (Original Face) ที่แท้จริงของเรา ใบหน้าที่ยอมรับกับแต่ละและทุก ๆ ความจริงที่กล่าวอ้างถึง และกระชับอย่างนุ่มนวลให้ระลึกถึงความจริง ความดีและความงาม และเป็นเอกเช่นเดียวกับเสียงกระซิบผ่านมาจากทุกซอกมุมของจักรวาล (from every corner of the Kosmos) ว่าให้ความจริง (Truth) ความเป็นจริง (Truthfulness) ความดีและความงาม สาดส่องฉายความสว่างแผ่ครอบคลุมรังสีแห่งจิตวิญญาณ (radiant spirit) ที่จะไม่มีวันและยิ่งจะไม่สามารถทอดทิ้งพวกเราไปได้เลย

ผู้วิจัยเปรียบเทียบกับหลักพุทธที่เข้าถึงแสงธรรมแล้วเห็นว่าจตุรพักตร์ของวิญญาณนี้ ชาวพุทธก็คุ้นเคย กับความเป็นพรหม 4 หน้า ซึ่งก็คือ หมวดพรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อันเกิดแต่กระบวนการชำระจิตให้บริสุทธิ์ด้วยการเพ่งเผา (ฌาน) ชำระอุปาทานและอนุสัยกิเลสจนเกิดแสงสว่างแห่งปัญญาที่ไม่มีความไม่รู้ทั้งหลายมาปิดกั้นได้ (อัญญา) แผ่สว่างไปไม่มีที่สุดในจักรวาล (อัปปมัณญา 4) จึงเป็นญาณทัศนะของวิญญาณผู้รู้ความเร้นลับทั้งมวลของชีวิตและจักรวาล (Mystic) ได้เป็นผู้พร้อมที่จะเข้าถึงความจริงอันประเสริฐของมนุษย์ คือ อริยสัจ 4 เกิดวิญญาณขั้นอันติมะ (The Ultimate “Big Three”) ของไตรรัตน์ คือ พุทธะ เป็นความงามอันติมะ ธรรมะเป็นความจริงอันติมะ, สังฆะ เป็นความดีอันติมะได้จริง

2.2.6 ตัวแบบบูรณาการ (Integral Model) ของการพัฒนาทุกภาคทุกระดับ (AQAL)

การเข้าใจตัวแบบบูรณาการ ผ่านการศึกษาของกลุ่ม KW เป็น 3 ช่วง

ก่อนทันสมัย (premodern)	ให้ความรู้เรื่อง ‘ทุกระดับ’ (All Levels)
ทันสมัย (modern)	ให้ความรู้เรื่อง ‘ทุกภาค’ (All Quadrants)
หลังทันสมัย (postmodern)	ให้ความรู้เรื่อง ‘ทุกภาคทุกระดับ’ (AQAL)

เริ่มแรกในการเรียนรู้ ‘ทุกระดับ’ (All Levels) มีความเกี่ยวข้องกับ 3 สิ่งใน 3 ระดับคือ

จิตสำนึก (conscious)	แบ่งเป็น	จิตใต้สำนึก (subconscious)
		จิตสำนึกตัวตน (self conscious)
		จิตเหนือสำนึก (superconscious)
เหตุผล (rational)	แบ่งเป็น	ก่อนเหตุผล (pre-rational)
		เหตุผล ตรรกะ(rational)

พัฒนาตน (personal) แบ่งเป็น

ก้าวพ้น ตรรกะ (trans-rational)

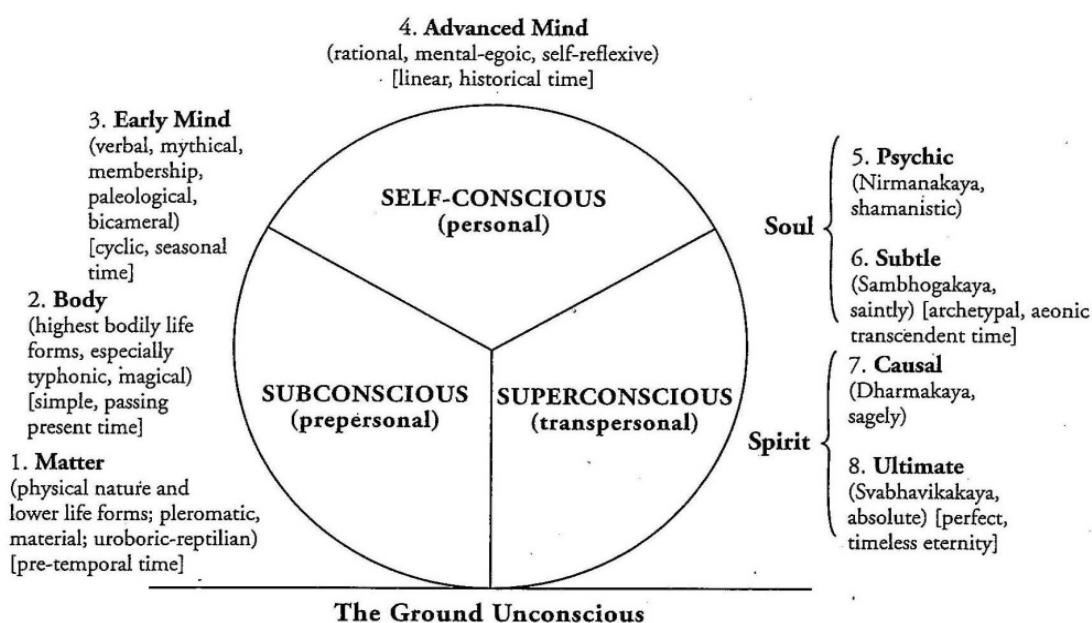
ก่อนพัฒนาตน (pre-personal)

พัฒนาตน บุคคล (personal)

ก้าวพ้นเปลี่ยนผ่านตัวตนเก่า เป็น

บุคคลใหม่ที่ดียิ่งขึ้น (trans-personal)

แล้วสัมพันธ์กับโครงสร้างชีวิตและจักรวาล คือ Matter, Body, Mind, Soul, Spirit

ภาพที่ 2.6 แผนภูมิ : The Great Nest of Being จาก Up from Eden (KW, 1981)

โครงสร้างของจักรวาล (Kosmos) มีการสอดซ้อนแทรกซ้อนในการพัฒนาการของมนุษย์ด้านจิตสำนึก (conscious) ความมีเหตุผล (rational) การพัฒนาตน (personal)

2.2.6.1 จิตสำนึก (conscious) แบ่งได้ 3 ตอน

1) กาย (Body) จะมีอิทธิพลของจิตใต้สำนึกต่อพัฒนาการในวัยเด็ก (Childish Subconsciousness)

2) ใจ (Mind) จะมีอิทธิพลของจิตสำนึกต่อพัฒนาการในวัยรุ่น (Adolescent self-consciousness)

3) วิญญาณ (Spirit) จะมีอิทธิพลของจิตก้าวเหนือสำนึกมีระดับวิญญาณ ที่วุฒิภาวะมั่นคง (mature superconsciousness)

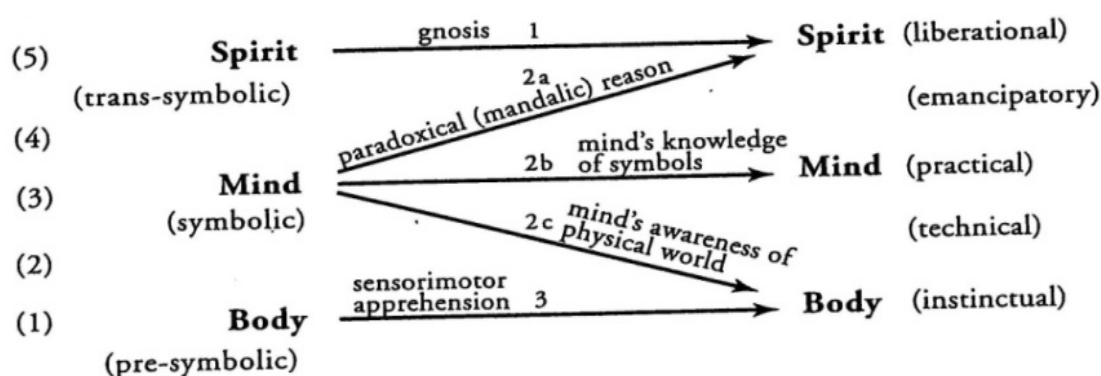
2.2.6.2 ความรู้เหตุผล (rational) แบ่งได้ 3 ตอน

1) กาย (Body) เป็นความรู้ก่อนเหตุผล (pre-rational) ในระดับสัญชาตญาณ (instinctual) เป็นความรู้ในการรับสัมผัสและตอบสนองต่อสิ่งเร้าภายนอก

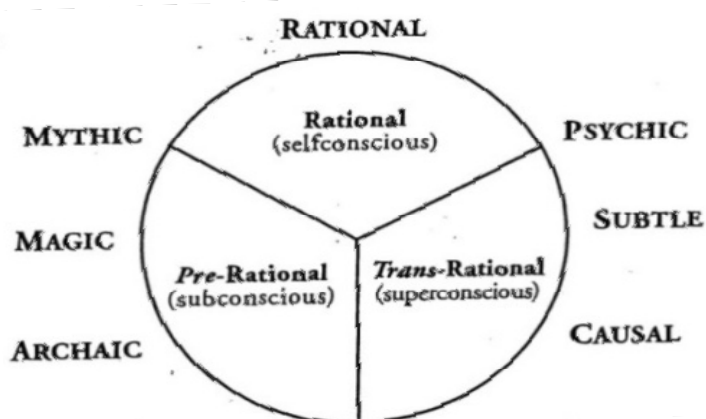
2) ใจ (Mind) เป็นความรู้ด้วยเหตุผล (rational) ในระดับโซเทริโอโลจีคัล (Soteriological) หรือการพยายามหาเหตุผลในการพัฒนาให้มีปัญญาญาณสูงขึ้น

3) วิญญาณ (Spirit) เป็นความรู้ก้าวข้ามเหนือเหตุผลตรรกะ (trans-rational) ผู้การปลดปล่อยเป็นอิสรภาพ (liberation) เป็นองค์ความรู้ของตัววิญญาณเองที่ผ่านการหลุดพ้นในแต่ละระดับตามวัฒนธรรมศาสนานั้น ๆ เช่น ชาโตริ ในพุทธสายเซ็น โมกษะในฮินดู หูวในจินโบราณ

2.2.6.3 ความรู้ในโครงสร้างกายใจวิญญาณนำสู่ความสนใจ 5 แบบ (five interests)

ภาพที่ 2.7 แผนภูมิ : Five General Modes of Cognition จาก Up from Eden (KW, 1981)

ภาพที่ 2.8 แผนภูมิ : ความรู้เหตุผล (Rational) และจิตสำนึก (Conscious) กับการรับรู้ (Cognition)

7 ระดับ จาก Eye to Eye กับการรับรู้ (Cognition) 7 ระดับจาก Eye to Eye (KW, 1983)
ความสนใจเรียนรู้ 5 แบบ นำสู่โครงสร้างการรับรู้ 7 ระดับ

1) การรับรู้แบบดึกดำบรรพ์ (Archaic) มาจากความสนใจตามสัญชาตญาณ (instinctual interest) เป็นความรู้แบบ pre-symbolic

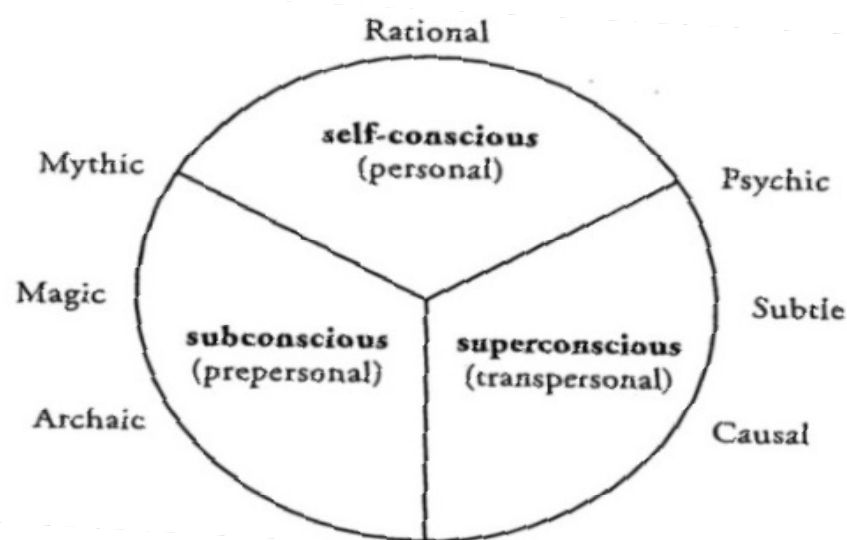
2) การรับรู้แบบมายาคติ (Magic) มาจากความสนใจค้นหาเทคนิค (technical interest) ที่ใช้เกี่ยวข้องกับโลกทางกายภาพ

3) การรับรู้แบบตำนานปรัมปราคติ (Mythic) มาจากความสนใจการฝึกหัดฝึกฝน (practical interest) ในการสั่งสมประวัติความรู้เชิงสัญลักษณ์ (symbol)

4) การรับรู้แบบเหตุผล (Rational) มาจากความสนใจในการเพิ่มพูนปัญญาญาณสูงขึ้น (emancipatory interest) และการเรียนรู้ที่จะสื่อสารผ่านภาษาอย่างเป็นเหตุเป็นผลได้

5) การรับรู้ของจิตวิญญาณเองระดับจิตละเอียด (Psychic) จิตระดับทิพย์ (Subtle) จิตระดับรูป (causal) ที่ เป็นความรู้ประสบการณ์ตรงของจิตวิญญาณด้วยการปฏิบัติธรรมฝึกฝนในโครงสร้างลึก (deep structure) เป็นความรู้ประเภท Trans-symbolic จนถึงที่สุดในการปลดปล่อยให้ได้รับอิสรภาพ (liberational interest)

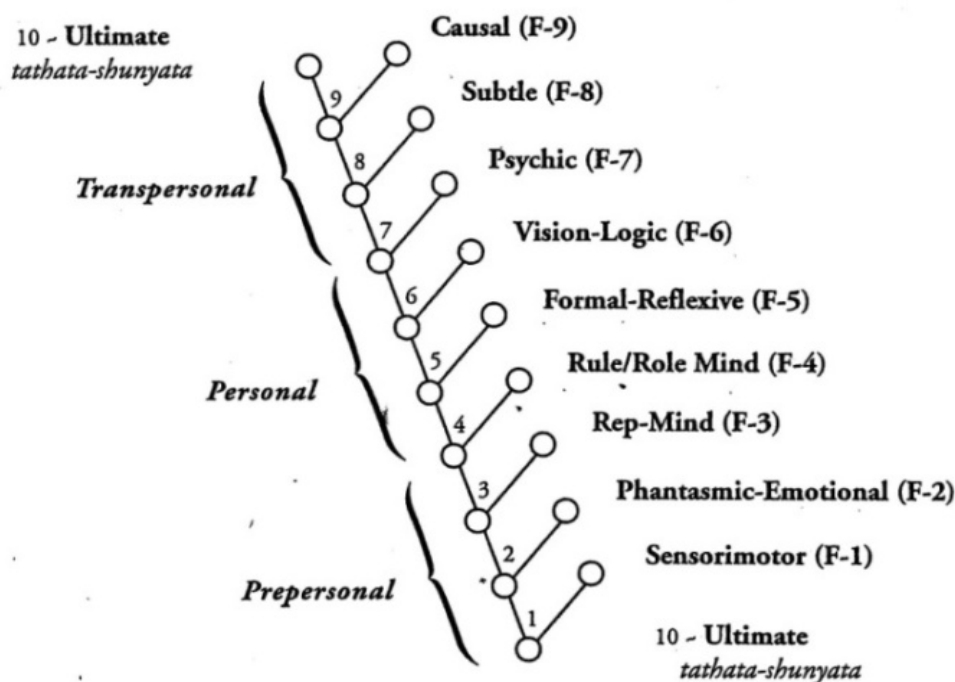
2.2.6.4 โครงสร้างพื้นฐานของจิตสำนึก (Basic structure of conscious) 7 ระดับนี้เอง เป็นพื้นฐานการพัฒนาดน (personal) 3 แบบ ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับจิตสำนึก (conscious) 3 แบบ

ภาพที่ 2.9 แผนภูมิ : Three Domain of Human Development (KW, 1986)

อันนำไปสู่การพัฒนาดน (personal) 3 แบบในโครงสร้างระดับจิตสำนึก

10 ระดับ

ภาพที่ 2.10 แผนภูมิ : Major Fulcrum of Self-Development (KW, 1986)

โครงสร้างพื้นฐานของจิตสำนึก (Basic level of conscious) 10 ระดับ

1) sensoriphysical หรือ sensorimotor เป็นแดนที่เกี่ยวข้องกับสสาร (matter) ที่สัมพันธ์กับประสาทสัมผัสและการรับรู้ (perception) ที่เป็นไปตามสัญชาตญาณอยู่รอด เป็นระดับจิตของทารกแรกเกิด สำหรับทารกแล้วปฏิกิริยาตอบสนองเพื่อชีวิตอยู่รอดก็คือ ปาก และ สิ่งเร้าโลกภายนอกก็คือ อาหารหรือน้ำนม

2) phantasmic-emotional เป็นระดับจิตของเด็กหลังคลอดได้ 15 – 24 เดือน เริ่มเรียนรู้โลกภายนอกกับภายในร่วมกันที่ความรู้สึก อารมณ์ที่ยึดของตนเอง (egocentric) เป็น ศูนย์กลาง ซึ่งยังไม่ใช่ความเห็นแก่ตัว (selfish) เพราะยังไม่สามารถคำนึงถึงเหตุผลบนหลักศีลธรรม เด็กวัยทารกนี้เริ่มเรียนรู้การใช้อารมณ์เป็นการขยายโลกของตนเองที่เรียกว่า ‘narcissism’ เริ่มมีจินตภาพ (image) กับภายนอกเป็นระดับ biocentric หรือ ecocentric

3) rep - mind หรือ magic เป็นระดับจิตของเด็กอายุตั้งแต่ 2 – 4 ขวบ ที่เริ่มมีการปรากฏชัดขึ้นของใจ (mind) สามารถเร้าความนึกคิดในเชิงรูปสัญลักษณ์และพัฒนา ไปจนถึงเด็กอายุ 7 ขวบ ที่สามารถเริ่มคิดในเชิงมโนทัศน์ (concept) ได้ พีเจต์เรียกขั้นตอนนี้ (representational mind) ว่า pre-operational thinking (หรือ Pre - op) จึงเป็นจิตที่มีใจนึกคิดเอาตัวเอง เป็นศูนย์กลาง (egocentric) และหลงตัวเองชัดเจน (narcissism) เพราะคิดว่าโลกจะเป็นไปดั่งใจนึก ของตัวเอง จึงมองโลกแบบมายาคติ (magic) จึงชอบดูการ์ตูนที่โลกเป็นอะไรก็ได้

4) rule - role mind หรือ conop หรือ mythic เป็นระดับจิตเช่นเดียวกับเด็กอายุ 7 ขวบขึ้นไป ที่มีความเชื่อเรื่องอำนาจวิเศษสูงจนถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอกตน (mythic) ที่ต้องนับถือเรียนรู้การยอมรับนับถือร่วมกันกับสังคม ไม่สามารถนึกทำอะไรตามใจตนเองผู้เดียว พีเจต์ เรียกขั้นตอนนี้ว่า concrete operational thinking (Con - op)

5) formal - reflexive mind หรือ form-op หรือ rational เป็นระดับจิตของเยาวชนตั้งแต่ 10 – 15 ปี (แต่ประเทศในโลกที่สามอาจใช้ช่วงอายุในเกณฑ์ที่สูงกว่า) เป็นเหตุเป็นผล (rational) มากขึ้น ด้านระบบการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ที่ฝึกให้คิดเป็น รู้จักใช้การวิเคราะห์ด้วยเหตุผล สร้างวิจารณ์ญาณของตนสูงขึ้น ด้วยหลักทางวิทยาศาสตร์ ด้วยข้อมูลหลักฐาน ความรู้ ความเข้าใจ ด้วยความพยายามพากเพียรของตนเอง มิใช่ด้วยการอ่อนวอนขอ อธิฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยไม่ทำอะไร (งอมืองอเท้า) เป็นต้น พีเจต์ เรียกระดับจิตนี้ว่า formal operational thinking (form-op) เป็นจิตในโลกทัศน์แบบทันสมัยนิยม (modernism)

6) vision-logic เป็นระดับจิตสูงสุดของระดับเหตุผลในแดนของการพัฒนาตน (personal realms) สามารถเข้าใจความหลากหลายของมุมมองต่าง ๆ สามารถเข้าใจความเหมือน – ความต่าง และให้การเคารพยอมรับกันและกัน เป็นโลกทัศน์แบบพหุนิยม (pluralism) ของยุคหลังทันสมัย postmodern สามารถใช้ตรรกะขั้นสูงอย่างวิภาษวิธี (dialectic) และไม่เป็นเส้นตรง (non linear) ให้เกิดการประสานงานกันในความจริงทั้งหลายที่แบ่งแยกแตกส่วนกันให้สมดุลลงตัวได้

7) psychic เป็นขั้นแรกของการก้าวข้ามพ้นตนเอง (trans - personal) เป็นการต่อ ยอดข้อ 6 vision-logic เข้าสู่ปัญญาญาณภายในขั้นต้น (visionary insight)

8) subtle เป็นประสบการณ์ทางจิตวิญญาณภายในที่เป็นขั้นทิพย์ เช่น เสียงทิพย์ แสงทิพย์ (subtle sound and audible illumination) ของสภาวะที่ละเอียดอ่อน ประณีตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในจิตและอาจทำให้ผู้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเหนือระดับเหตุผลตรรกะของเรื่องราวที่เจาะจงสนใจใฝ่รู้ด้วยก็ได้

9) causal เป็นประสบการณ์ขั้นสูงที่สัมผัสวิญญาณถึงขั้นอรูป (formless) เป็นความว่าง (void) เป็นสภาวะดำดิ่งลึกลงไปสุด ๆ (Abyss)

10) Ultimate เป็นประสบการณ์ของทั้ง psychic, subtle, causal ที่ผ่านการสั่งสมมาจนถึงวิญญาณสมบูรณ์ (absolute spirit) ถึงธรรมชาติแท้ดั้งเดิมของวิญญาณที่เป็นเช่นนั้นเอง ตอตา-สุญญตา (Tathata-Shunyata)

2.2.6.5 ภาพรวมทั้งหมดของ ‘ทุกระดับ’ (All Levels) การสรุปภาพรวมจากข้อ (1) – (3) ทำให้ได้ภาพรวมที่นำไปใช้ต่อยอด 2 ส่วนคือ

1) ส่วน The Great Nest of Being เป็นส่วนที่ไปใช้ร่วมให้เกิดเป็นเอกภาพในจตุรภาค (The Four Quadrants) หรือกับ ‘ทุกภาค’ (All Quadrants)

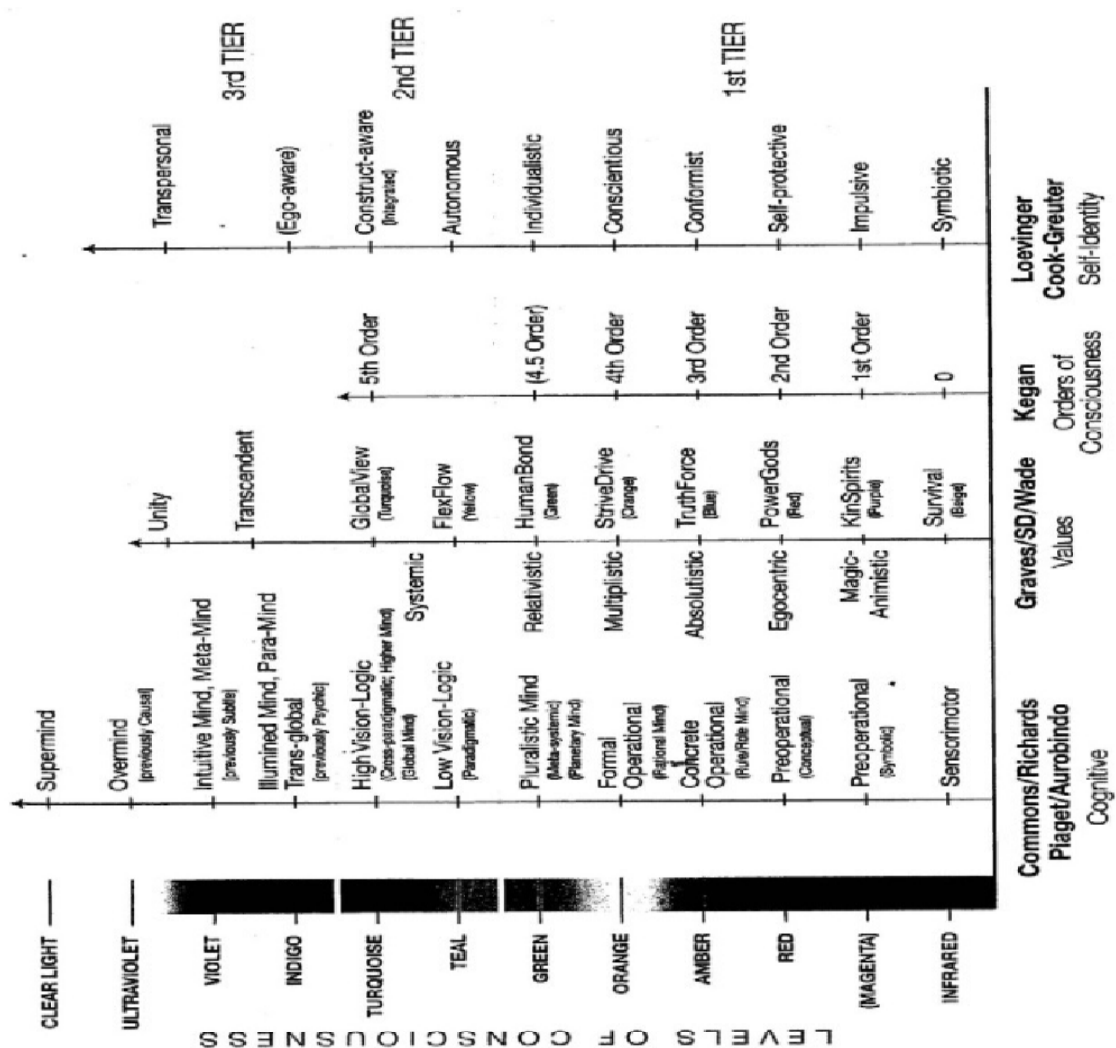
2) ส่วน Basic Structure of Consciousness เป็นส่วนที่นำไปใช้พัฒนาระดับจิตแต่ละระดับในสภาพที่เคลื่อนไหวแบบเกลียวพลวัต (Spiral Dynamics) ซึ่งเป็นส่วนทำให้สมบูรณ์ขั้นต่อไปเป็น ‘ทุกภาค-ทุกระดับ’ (All Quadrants –All Levels –AQAL)

ตารางที่ 2.3 Basic Structure of Consciousness รวบรวมโดยผู้วิจัย

The Great Nest of Being			Basic Levels or spheres of Consciousness
(Matter) Body	Subconscious Pre-symbolic Pre-rational Pre-personal	1. Archaic (ดึกดำบรรพ์) 2. Magic (เวทย์มนต์มายาคติ) 3. Mythic (ตำนานปรัมปราคติ)	1. Sensorimotor (physical) 2. Phantasmic-Emotional 3. Rep-Mind/pre op
Mind	Self-conscious Rational Symbolic Personal	4. Rational (เหตุผล)	4. Rule/Role Mind/Conop 5. Formal-Reflexive/formop 6. Vision-Logic
Soul	Super conscious Trans-Rational	5. Psychic (ชั้นละเอียด) 6. Subtle (ชั้นทิพย์)	7. Psychic 8. Subtle
Spirit	Trans-Personal Trans-Symbolic	7. Causal (ชั้นอรูป๗) 8. Ultimate	9. Causal 10. Ultimate/Nondual Tathate-Shunyata (ตถตา-สุญญตา)

2.2.6.6 การพัฒนาเลื่อนไหลด้วยเกลียวพลวัต (Spiral Dynamics) โครงสร้างการรับรู้ (cognition) ของแนวทางกลุ่มพีเจต์ (Piaget) เป็นระดับ (level) ซึ่งเป็นสถานะ (Stage) ที่จิตทรงตัวอยู่ แต่จิตจะเปลี่ยนแปลงด้วยการรับรู้สภาวะ (State) ของตัวจิตในสภาวะต่าง ๆ กลุ่ม SD นำเสนอด้วยเกลียวพลวัตด้วยเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เคลื่อนไหวเลื่อนไปมาได้ของสถานะ (state) จิตในระดับ (stage) ต่าง ๆ

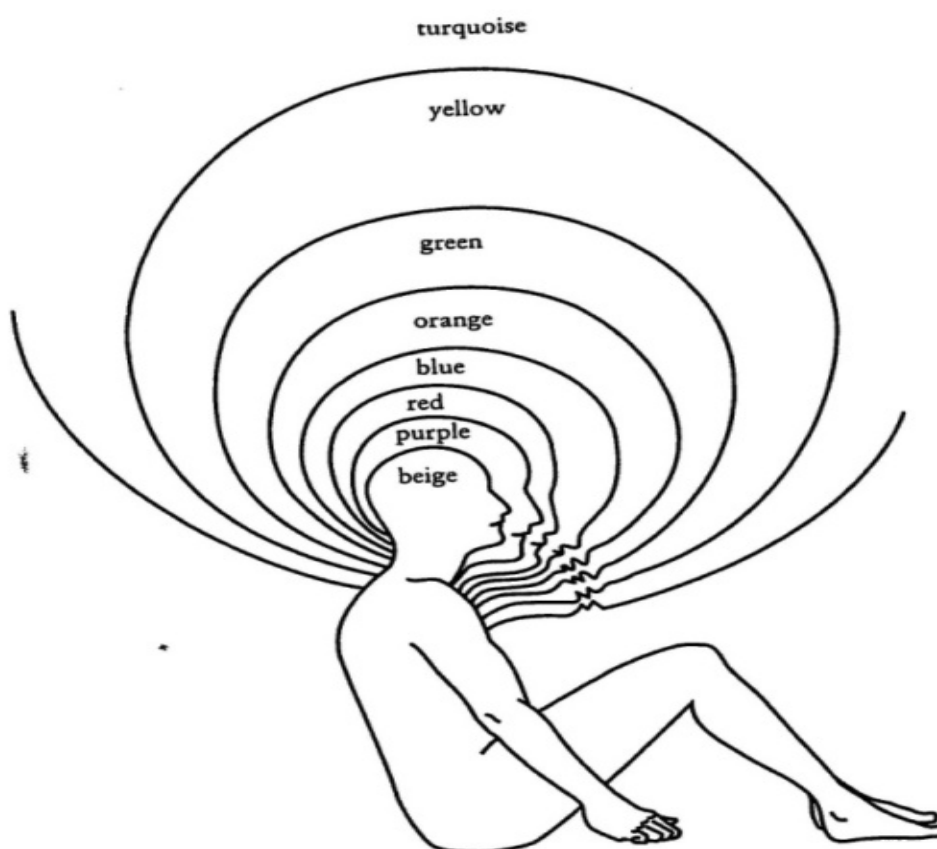
แต่เพื่อมองเห็นภาพรวมในการแบ่งปันกับกลุ่มสำคัญอื่นๆ ซึ่งแม้แต่ละกลุ่มจะมีแนวทางที่ชัดเจนของตนเองในการกำหนดระดับและคำนิยามที่มีความเฉพาะของแต่ละแนวทาง (ใช้แทนกันไม่ได้) แต่ก็พอจะเทียบเคียงกับแถบสีรุ้งของจิตสำนึก (Spectrum of Consciousness) เช่น กลุ่มของคีแกน (Kegan) กลุ่มโลวีนเจอร์ (Loevinger) กลุ่มพีเจต์ (Piaget) กลุ่ม SD ของเกรฟ (Grave) คอนเบค (Don Beck) และโคเวน (Cowen) เป็นต้น

ภาพที่ 2.11 แผนภูมิ Some Major Development Lines จาก Integral Spirituality

KW (2006) ให้ความสำคัญกับเกลียวพลวัต (SD) เป็นส่วนองค์ประกอบหลักทางด้านจิตวิทยาใน T.O.E. ที่มีผลไปถึงทุกภาค (All Quadrants) SD เป็นงานของ Clare Grave ที่ได้พัฒนาสืบต่อโดย Don Beck และ Christopher Cowen ได้รับความนิยมใช้ในการปรับองค์กร ธุรกิจ ปรับปรุงเมือง และลดความตึงเครียดของใจกลางเมือง ปรับยกร่างระบบการศึกษา เป็นต้น ได้มีการทดสอบใช้กว่า 50,000 คนทั่วโลกพบว่าใช้งานได้ดี

SD มองการพัฒนาจิตของมนุษย์เป็น 8 ระดับ(level) หรือสถานะ (stage) โดยใช้คำว่า ‘มีม’-‘meme’ เป็นคำรวมในการใช้กับทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง และมีลักษณะเด่นที่ไม่เป็นระดับที่ตายตัว (rigid level) แต่มีลักษณะไหลอย่างคลื่นที่คล่อมซ้อนหรือสอดร้อยระหว่างมีม (ดู Graves Diagram) เพราะแปรผันตามสภาวะ (states) ของจิตใจที่เปลี่ยนแปลง มีมได้ถูกใช้ร่วมกับสี 8 สี (ที่ไม่อยู่ในแถบสีแสงรุ้ง spectrums) เพื่อหลีกเลี่ยงสีผิว หรือสีสถานะการงาน (Blue/White collar) มีแต่สีของจิตสำนึกที่ขัดแย้งกันได้แม้สีผิว หรือสีสถานะทางสังคมอาจไม่เปลี่ยนแปลง แต่สีมีมของจิตสำนึกมนุษย์สามารถเปลี่ยนได้และสมควรเปลี่ยนร่วมกันด้วย

ภาพที่ 2.12 แผนภูมิ : Graves Diagram: Holons of Increasing development (KW, 2000C)

1) มีมสีเบจ (Beige) (Archaic - Instinctual) ดึกดำบรรพ์-สัญชาตญาณ

เป็นระดับของสัญชาตญาณการอยู่รอด อาหาร น้ำ การสืบเผ่าพันธุ์ และความปลอดภัยเป็นอันดับต้น (เริ่มขึ้นประมาณ 1 แสนปีก่อน) มีประชากรประมาณ 0.1 เปอร์เซ็นต์ ที่มีอำนาจ 0 เปอร์เซ็นต์

พบเห็นได้ในทารกแรกเกิด ผู้ป่วยอัลไซเมอร์ขั้นปลาย ผู้ป่วยทางจิตที่พบตามท้องถนน กลุ่มคนขาดอาหารรุนแรง ชนเผ่าบรรพกาลดึกดำบรรพ์ เป็นต้น

2) มิมสีม่วง (Purple) (Magical Animistic) ไสยศาสตร์

เป็นระดับการเชื่อถือไสยศาสตร์ โชคลาง คำสาปแช่ง มีผลในเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นการยึดถือรวมหมู่แบบชนเผ่าโบราณ (ethnictribes) พังดูเหมือนเชื่อในองค์รวมของธรรมชาติ (Holistic) แต่เป็นเพียงเทียบกันได้กับระดับอะตอม เปรียบเหมือนพุดถึงคั้งน้ำแต่ละคั้ง แต่ยังไม่สามารถมีชื่อเรียกแม่น้ำ ทั้งสายได้ (เริ่มขึ้นประมาณ 5 หมื่นปีก่อน) มีประชากรประมาณ 10 เปอร์เซนต์ที่มีอำนาจ 1 เปอร์เซนต์

พบเห็นได้ในคนเชื่อถือคำสาปแช่งอย่างวูดู เครื่องรางของขลังในการใช้ชีวิต ความเชื่อทางไสยศาสตร์ โลกวิญญาน ภูตผู้ลี้ลับ เชื่อจริงจังมากในโลกที่สาม กลุ่มแก๊งค์ธุรกิจตระกูลใหญ่ เป็นต้น

3) มิมสีแดง (Red) (Power God) อำนาจเทพ

เป็นระดับจิตที่เชื่อถือในอำนาจดลบันดาลของเทพเจ้าต่าง ๆ แม้ในรูปสัตว์ในตำนานเช่น มังกร เจ้าอินทรีฯ เป็นการใช้อำนาจคุ้มครองผู้ด้อยกว่า เพื่อแลกกับบรรณาการและแรงงาน เป็นโครงสร้างหลักของระบบปกครองแบบศักดินา จ้าวผู้ครองแคว้นต่าง ๆ (Feudal Empire) (เริ่มขึ้นประมาณ 1 หมื่นปีก่อน) มีประชากรประมาณ 20 เปอร์เซนต์ที่มีอำนาจ 5 เปอร์เซนต์

พบเห็นได้ในอาณาจักรฟิวดัลยุคเจ้าขุนศึก วีรบุรุษในตำนาน พระเอกเจมส์บอนด์ ซุปเปอร์ฮีโร่สตาร์ ซุปเปอร์ฮีโร่ต่าง ๆ เป็นต้น

4) มิมสีน้ำเงิน (Blue) (Mythic Order) หลักเกณฑ์ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปรัมปราคดี

เป็นระดับจิตที่เห็นความหมายของชีวิต มีเป้าหมายและทิศทางที่ชัดเจน หลักขอบธรรม แยกแยะถูกผิดตามกฎไม่ยืดหยุ่น ผู้เปี่ยมล้นด้วยศรัทธาจะได้รับรางวัล ผู้ฝ่าฝืนแหกกฎ จะประสบผลร้ายแรงนิยมความเชื่อในการวางรากฐานโครงสร้างของชีวิตและสังคมที่มีแบบแผน (hierarchies of order) ในศาสนาลัทธิต่าง ๆ เกรฟและเบคให้ในระดับวิธินักบุญผู้จิตวิญญานสัมบูรณ์อุทิศชีวิตเพื่อพันธกิจ (Mission) ยิ่งใหญ่ เป็นพื้นฐานคำจูนความเป็นชาติแต่โบราณ (Ancient Nations) (เริ่มขึ้นประมาณ 5 พันปีก่อน) มีประชากรประมาณ 40 เปอร์เซนต์ที่มีอำนาจ 30 เปอร์เซนต์

พบเห็นได้ในพวกเพียวริแทน (Puritan) ในอเมริกา พวกเชลลัทธิขงจื้อในจีน กฎระเบียบวินัยสังคโปร์ ลูกเสือและเนตรนารี เป็นต้น

5) มิมสีส้ม (Orange) (Scientific Achievement) ความสำเร็จทางวิทยาศาสตร์

ในคลื่นจิตระดับนี้ได้ล่อยเหนือความเชื่อทางจิตใจของมิมสีน้ำเงินออกมาแสวงหาความจริงในสภาพปัจเจก ค้นหาทดลองตามสมมุติฐาน เป้าหมายกลไกปฏิบัติการ

อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ด้วยหลักเหตุผล และกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติ ที่ทำให้มีผลเพิ่มพูนทางวัตถุ ที่จับต้องได้มีผลก้าวหน้าทางการเมือง เศรษฐกิจ โลก เป็นศูนย์กลางหมากการแข่งกันที่ผู้ชนะได้ครอบครองการใช้ทรัพยากรของโลก เป็นพื้นฐานให้กับรัฐธุรกิจการค้า (Corporate States) (เริ่มขึ้นประมาณ 3 ร้อยปีก่อน) มีประชากรประมาณ 30 เปอร์เซนต์ที่มีอำนาจถึง 50 เปอร์เซนต์

พบเห็นได้ในกลุ่มวอลสตรีท ชนชั้นกลางทั่วโลก อุตสาหกรรม แพชั่น เครื่องสำอาง อาณานิคม สงครามเย็น บริโภควัตถุนิยม เป็นต้น

6) มีมสีเขียว (Green) (Sensitive Self)

เป็นระดับจิตที่สัมผัสหัวใจละเอียดอ่อน รักใส่ใจในความเป็นหมู่กลุ่ม ที่ผูกพันอนุรักษสิ่งแวดล้อมโดยสร้างเครือข่ายสร้างความสัมพันธ์ที่เห็นคุณค่าของชุมชน (Value Communities) ที่เป็นพหุนิยม เน้นความรักใส่ใจเอื้ออาทรมากกว่าเหตุผลที่เย็นชา คัดค้านความเป็นชนชั้นทางสังคม สร้างมนุษยสัมพันธ์แนวนอนโดยการสื่อสาร (Dialogue) ชอบให้การตัดสินใจจากการสัมมนาวิจัยแยกแยะ โดยเน้นขอให้มีการดำเนินกระบวนการที่แม้บางครั้งอาจไม่บรรลุการตัดสินใจ ชอบการสมัคสมาน (Harmony) ประรองคอง ยอมรับความจริงที่แตกต่างหลากหลาย มีระบบการให้คุณค่าที่เป็นสัมพันธภาพ (Relative Value Systems) ในนานาวัฒนธรรม มีโลกทัศน์ที่เรียกว่าพหุนิยมแบบสัมพันธภาพ (Pluralistic Relativism) มีความคิดเชิงอัตวิสัย แต่ไม่เป็นเส้นตรง เพราะมีผลของความรักใส่ใจที่อบอุ่นให้แก่โลกสิ่งแวดล้อมและมนุษยชาติ (เริ่มขึ้นประมาณ 150 ปีก่อน) มีประชากรประมาณ 10 เปอร์เซนต์ที่มีอำนาจ 15 เปอร์เซนต์

พบเห็นได้ในพวกอนุรักษสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มแข็ง พวกจิตวิทยาหลังทันสมัยที่ให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ กลุ่มกรีนพีส กลุ่มคุ้มครองสิทธิสัตว์ กลุ่มคุ้มครองสิทธิสตรี พวกหลังอาณานิคม พวกพิทักษ์สิทธิมนุษยชน เป็นต้น

7) มีมสีเหลือง (Yellow) –Integrative หรือ Integral Self หรือ Flex Flow

เป็นระดับจิตของผู้ที่มองเห็นชีวิตเป็นคุณภาพในกล้องคาเลโดสโคป (Kaleidoscope) ของลำดับชั้นแบบโฮลอนของธรรมชาติ (holarchies) ในรูปแบบและระบบต่าง ๆ ที่มีความยืดหยุ่น (flex-ability) การยืดหดขยายตัวที่เหมาะสมกับการใช้งานหรือทำหน้าที่ตามลำดับความสำคัญสูงสุด ความแตกต่างและความหลากหลายสามารถบูรณาการให้เข้ากันดูกระจ่าง การไหลอย่างเป็นธรรมชาติ (natural flow) ความรู้และความละเอียดอ่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ควรนำหน้าอำนาจสถานะชนชั้น ความเป็นไปของโลกเป็นผลการมีอยู่ของความแตกต่างกันในระดับความเป็นจริงของมีมสีต่าง ๆ และมีกระบวนการเคลื่อนไหวขึ้นลงเป็นเกลียวพลวัต การบริหารจัดการที่ดีแบบธรรมภิบาล จะทำให้รับมือกับความซับซ้อนที่ถักทอกันเป็นระดับได้ดีขึ้น (nested hierarchy) (เริ่มขึ้นประมาณ 50 ปีก่อน) ประชากรประมาณ 1 เปอร์เซนต์ที่มีอำนาจ 5 เปอร์เซนต์

8) มีมสีเทอร์คอย (Turquoise) – Holistic

เป็นระดับจิตที่มีการรับรู้ถึงระบบความเป็นองค์รวมแบบสากล จักรวาล ความเป็นโฮโลอนที่เป็นคลื่นของพลังงานบูรณาการ ความเป็นหนึ่งเข้าด้วยกันของความรู้ และความรู้สึกได้ถึงระดับจิตที่ซ่อนชั้นและถักทอเป็นระบบความรู้ร่วมเดียวกัน ไม่ได้ขึ้นกับ กฎระเบียบภายนอก (โดยมีมีสิน้ำเงิน) หรือความเชื่อมสัมพันธ์ของกลุ่ม (มีมสีเขียว) เป็นต้น แต่มีมสีเทอร์คอยจะมีระบบคิดที่ใช้เกลียวพลวัตทั้งหมด ที่มีระดับต่าง ๆ ปฏิสัมพันธ์ต่อการในการแสวง ความกลมกลืนปรองดองของพลังงานที่แผ่เร้นและสามารถทำงานเลื่อนไหลไปมาโดยไม่ติดขัด ในองค์กรใด ๆ ได้ทุกระดับ (เริ่มขึ้นประมาณ 30 ปีก่อน) ประชากรประมาณ 0.1 เปอร์เซ็นต์ ที่มีอำนาจ 1 เปอร์เซ็นต์

ด้วยประชากรที่น้อยกว่า 2 เปอร์เซ็นต์ที่อยู่ใน second - tier thinking ที่มีจิตสำนึกในขั้นนี้หาได้ยาก เพราะเป็นระดับแนวหน้าชั้นนำของพัฒนาการมนุษยชาติ เช่น การเติบโตของจิตวิทยาการพัฒนาก้าวข้ามพ้นตัวเอง ทฤษฎีไร้ระบบที่สลับซับซ้อน ระบบบูรณาการ อย่างเป็นองค์รวม การบูรณาการพหุนิยมไม่ให้เกิดแยกกันตามแนวทางของคานธีและแมนเดลา เป็นต้น และกำลังจะมีเพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ และแม้ว่าจะมีใหม่เกิดขึ้นกับสีมิมที่สูงกว่านี้ เช่น สีมิม คอรัลในระดับจิตการพัฒนาก้าวข้ามพ้นตน (transpersonal) ของระดับ psychic, subtle, causal เป็นต้น

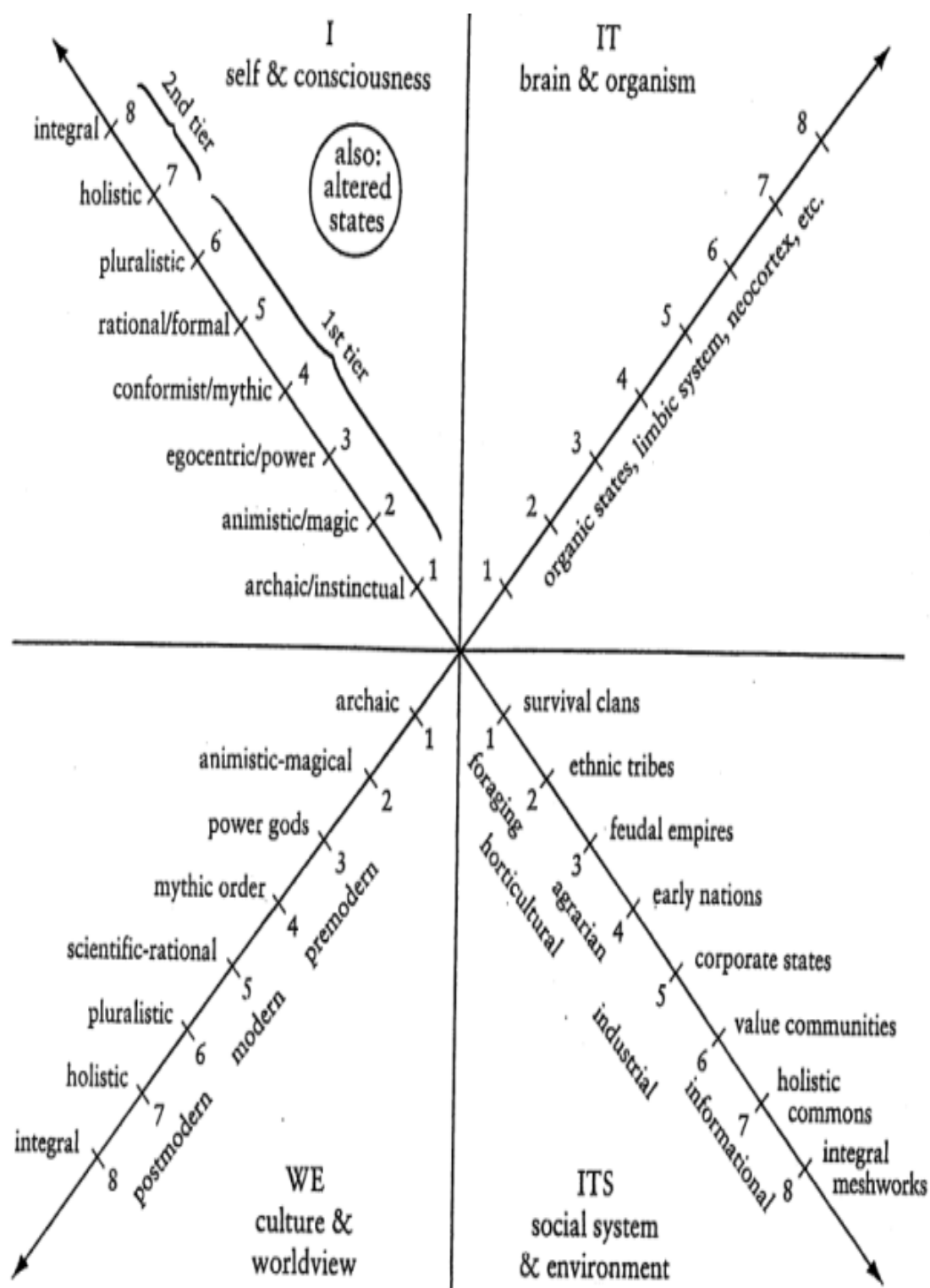
2.2.6.7 บูรณาการเกลียวพลวัต (Spiral Dynamic Integral - SDi) การสอดร้อย ประสาน SD (All Level) เข้าไปใน 4 ภาค (Four Quadrants) โดยระดับของจิตสำนึกที่เคลื่อนไหว ได้ของ SD ในภาค 'ฉัน' ('I' Quadrant) ทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างเป็นระดับร่วมกันแทนด้วยเลข 1 ถึง 8 ตัวอย่าง เช่น

ระดับที่ 5 ในภาค UL คือ เหตุผล (Rational/Formal) ของระดับจิตสำนึก สอดคล้องกับ

ระดับที่ 5 ในภาค LL คือ วิทยาศาสตร์-เหตุผล (Scientific-rational) ซึ่งก็เป็นความเจริญของยุคทันสมัย (Modern) สอดคล้องกับ

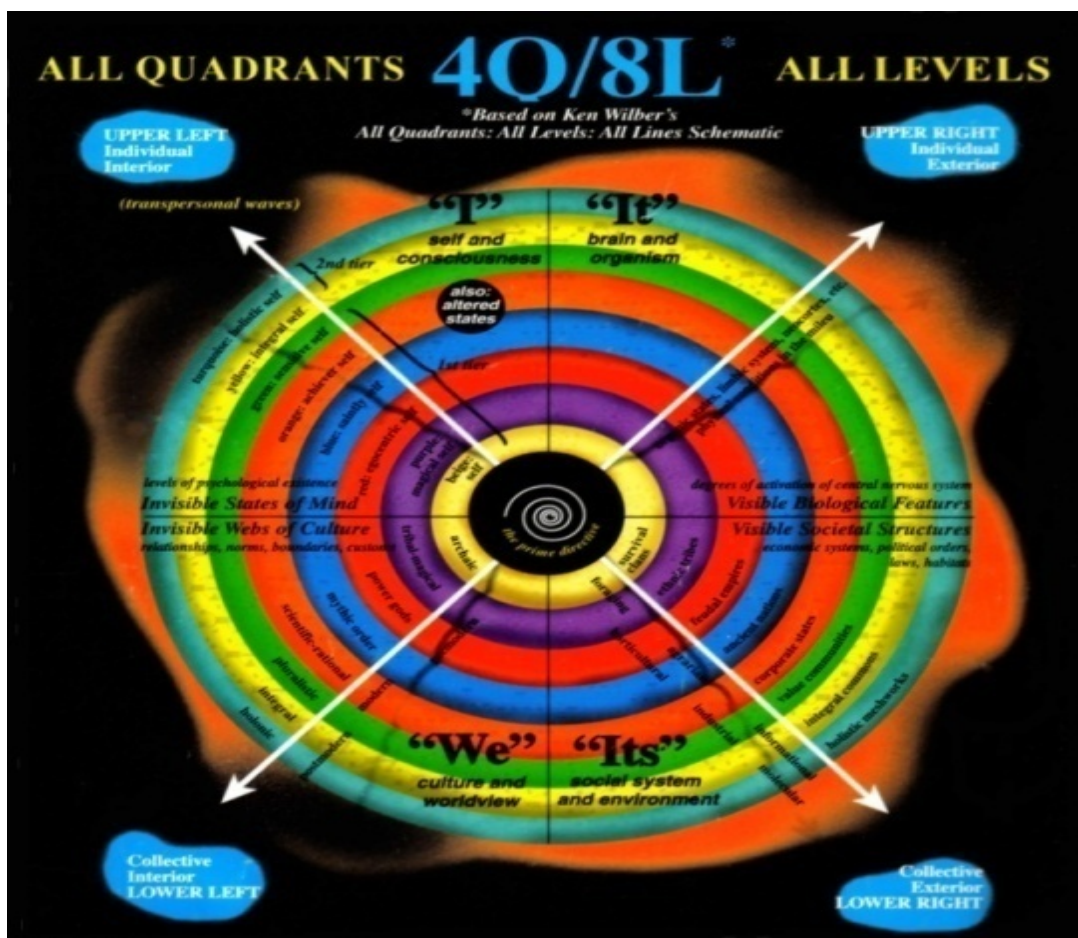
ระดับที่ 5 ในภาค LR คือ รัฐธุรกิจบริษัท (Corporate States) ส่งเสริม ธุรกิจระดับบริษัทข้ามชาติ โดยอาศัยโครงสร้างระบบการเมือง การปกครองของรัฐหรือประเทศ สอดคล้องกับ

ระดับที่ 5 ในภาค UR คือ ระบบลิมบิก (limbic system) ที่ความเจริญของ ส่วนสมองที่ใช้งานมากในการรองรับพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ทั้งหลายในกิจกรรมของทั้ง 4 ภาค ได้สอดคล้องกัน

ภาพที่ 2.13 แผนภูมิ : Some Examples of the Four Quadrants in Humans (KW, 2000A)

ในช่วงหลังทางกลุ่มเกลียวพลวัตของเบคได้ขยายองค์ความรู้ของมิม
สี่ต่าง ๆ เข้าไปบูรณาการกับ 4 ภาค ของกลุ่ม Wilber เกิดเป็นบูรณาการเกลียวพลวัต (SDi)

ภาพที่ 2.14 แผนภูมิ : Spiral Dynamics Integral

ผู้วิจัยเห็นว่าการบูรณาการกันของ 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม KW ได้ยอมรับมีมที่เหลือคือ Integrative Flex Flow และมีมเทอร์คอย (Late Vision Logic) ซึ่งเป็นระดับ 2nd Tier Thinking เข้ามาเพิ่มรายละเอียดของระดับใจขั้นสูง (Higher Mind Level) แทรกระหว่าง Vision Logic กับ Psychic ส่วนกลุ่ม SDi ก็ได้เพิ่มสีกอร์ล (Coral) เพื่อรองรับ 3rd Tier Thinking อันเป็นระดับ Psychic Subtle Causal Ultimate แต่ก็ชี้แจงว่ายังเร็วเกินไปที่จะสรุปรายละเอียดของสีกอร์ลให้ในตอนนี้อย่างนั้นในแผนภูมิ SDi และของกลุ่ม KW จึงแสดงรายละเอียดของ 1st Tier (มาถึงระดับที่ 6) และ 2nd Tier (ในระดับที่ 7, 8) ซึ่งก็จะเป็นความรู้ของโครงสร้างจักรวาล (Kosmos) ในระดับสสาร (Matter) กาย (Body) ใจ (Mind) แต่องค์ความรู้ในส่วนของ 3rd Tier คือ Soul ได้แก่ Psychic และ Subtle ส่วนของ Spirit ได้แก่ causal และ ultimate ยังไม่ปรากฏใน AQAL ทั้งที่องค์ความรู้ในอดีตยุคก่อนทันสมัยที่สังเคราะห์เทียบระดับกับแถบสีรุ้งได้ เช่นชุดองค์ความรู้โบราณของเจ็ดจักระ (Seven Chakras) ที่ความรู้หลังทันสมัย (post-modern) สามารถนำมาใช้เปรียบเทียบ

ระดับความรับรู้ถึง 10 ระดับ ของกลุ่มพีเจต์ และริชาร์ด เป็นต้น (ดูแผนภูมิภาพรวมเปรียบเทียบระดับในองค์ความรู้สำคัญในแนวทางบูรณาการ)

Pectrum of chakras	Kosmos Five Elements	Basic levels of consciousness (KW)	Spiral Dynamics (SD Memes)	Commous / Richard Piaget / Aurobindo	Tier of Thinking
7	Spirit	Ultimate		10) Supermind/Ultimate	3 rd Tier
6	Soul	7) causal		9) Overmind (previously causal)	
		6) subtle		8) Intuitive mind (previously subtle)	
		5) psychic	9) coral Integral-Holonic	7) Trans global para mind (previously psychic)	
5	Mind	(Super Integral)	8) Turquoise-Holistic Whole View (Late Vision Logic)	High Vision Logic (Cross-paradigmatic; Higher Mind)	2 nd Tier
		(Integral)	7) Yellow-Integralive Flex Flow (Middle Vision Logic)	(Global Mind) Low Vision Logic (paradigmatic)	
		(Vision Logic)	6) Green Network Self Human Bond (Early Vision Logic)	6) Pluralistic Mind (Meta-systemic Planetary Mind)	
4		5) Orange Scientific - Individualistic	5) Orange Scientific - Individualistic	5) Found-Reflexive Formal Operational (Rational Mind)	1 st Tier
		4) Rational	4) Blue Conformist Rule Truth Force/Mythic- Membership	4) Rule/Role Mind Concrete Operational (con-op)	
3		3) Mythic	3) Red Power God Magic Mythic	3) Rep-Min Preoperational (conceptual)	
2	Body	2) Magic	2) Purple Magical Animistic Kin Spirt Magic-Typhon	2) Preoperational (Symbolic)	
1	Matter	1) Archaic	1) Beige / Instinctual	1) Sensorimotor	

ภาพที่ 2.15 ภาพรวมเปรียบเทียบระดับองค์ความรู้ในแนวทางบูรณาการ (Integral Approach)

โดยผู้วิจัย

2.2.6.8 สรุป กลุ่ม KW เป็นหนึ่งในกลุ่มแนวทางที่มีอยู่จำนวนมากมายหลายกลุ่ม แต่กลุ่ม KW เน้นที่ศึกษาพัฒนาการของมนุษย์อย่างเป็นประวัติศาสตร์ของทุกสิ่ง โดยมีหลักความรู้ทฤษฎีของทุกสิ่ง (T.O.E) ที่พยายามนำเสนออย่างสมบูรณ์กว่าทฤษฎีต่าง ๆ ที่ผ่านมา ซึ่งถูกต้องในบางบริบท และถูกจำกัดด้วยกาลเวลาเช่นของ มาร์กซ์ในภาคล่างขวา (UR Quadrant) เป็นต้น ดังนั้นกลุ่ม KW จึงเห็นว่าต้องมีระบบการศึกษาใหม่ที่มีมุมมองบูรณาการปัจจุบันเกิดขึ้นกับกลุ่มหลังทันสมัย (postmodern) โดยจะต้องศึกษาถึงระดับความต่ำสูงที่ลึกซึ้งขึ้นของจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีมาแล้วตั้งแต่อดีตจนถึงก่อนทันสมัย (premodern) เพราะเมื่อถึงยุคทันสมัยที่วิทยาศาสตร์รุ่งเรืองได้ละเลยความรู้ภายในด้านจิตวิญญาณ และลดความรู้ทางจิตวิญญาณลงเหลือเป็นการอธิบายในมิติของสสาร เคมีวิทยา พลังงานการทำงานในสมอง เชกเช่นพลังงานในทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่ม KW เรียกว่าการล่มสลายลงสู่พื้นราบ (Collapse to Flatland) และทำให้ตอบปัญหาในสังคมมนุษยชาติไม่ได้ จึงเกิดการเคลื่อนเข้าสู่ยุคหลังทันสมัยที่เป็นพหุนิยมที่ยอมรับความหลากหลาย แต่กลุ่ม KW เห็นว่าเป็นภาระกิจสำคัญที่ต้องบูรณาการความรู้ในยุคก่อนทันสมัยที่เป็นภูมิปัญญาปราชญ์ผู้รู้ (Great wisdom) ด้านภายใน กับทุกระดับ (All Levels) ให้เข้ามาเป็นประโยชน์ใช้ได้กับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ด้านภายนอกกับทุกภาค (All Quadrants) ชุดความรู้ต่อจากระดับนี้เป็น 2nd Tier ที่เรียกว่าทุกภาค – ทุกระดับ (All Quadrants All Levels หรือ AQAL) ซึ่งเกิดรายละเอียดของการศึกษาเป็นความรู้ที่ไม่ใช่เพื่อความรู้ แต่เป็นความรู้ที่ต้องผ่านการฝึกฝนบูรณาการปฏิบัติ (Integral practice) ภายใต้อาภรณ์รวมใหญ่ในเรื่องของภาค (Quadrants) สถานะ (Status) สถานะ (State) แบบ (Types) เส้น (Lines) กระแส (Stream) เป็นต้น เพื่อนำไปสู่ความรู้ในระดับจิตวิญญาณซึ่งเป็น 3rd Tier ความรู้ของจิตวิญญาณด้วยตัวจิตวิญญาณเองที่พัฒนาได้ด้วยหลักธรรมของพระพุทธองค์ เช่นเดียวกับคำสอนในศาสนาอื่น ๆ

ผู้วิจัยเห็นว่าหลักพุทธธรรมโดยเฉพาะจรณะ 15 วิชชา 8 ของพุทธทำให้จิตวิญญาณผู้ปฏิบัติเรียนรู้ฝึกฝนเป็นผู้มีวิชาจรณสัมปันโน ได้แก่ อริยบุคคล 4 จึงนับเป็นความรู้ในยุคบูรณาการพหุนิยม (Integral Pluralism) ที่กลับมาหาภูมิปัญญาดั้งเดิมของตะวันออกและก็จะเป็นการปลดแอกการครอบงำทางอารยธรรมตะวันตกที่ เรียกว่า post westernization โดยมีความสมดุลของความงาม ความดีและความจริงในโลกที่ปรากฏของศิลปะ ศิลธรรม วิทยาศาสตร์ โดยใช้ชีวิตแบบกลมกลืนกับธรรมชาติ

ทางกลุ่ม KW และกลุ่ม SDi ก็เชื่อว่ายังมีวงสี่มุมเพิ่มขึ้นมาจากมีมส์ล็คอรัลได้อีกในอนาคต เพื่อรองรับองค์ความรู้และความเจริญในระดับจิตวิญญาณของมนุษย์ เมื่อความเจริญของมนุษยชาติ (ที่พึงประสงค์) ได้พัฒนาเลื่อนขั้นสูงขึ้น เนื่องจากความรู้ทางซีกตะวันตกไม่ได้อธิบายว่าจะมีการพัฒนาเพื่อเลื่อนระดับจิตให้สูงขึ้นได้อย่างไร ในความเห็นของผู้วิจัยการศึกษาองค์ความรู้วิชาจรณสัมปันโนอันประกอบด้วย จรณะ 15 วิชชา 8 ก็น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการ

พัฒนาระดับจิตสำนึกของมนุษย์ให้เจริญสูงขึ้น จนเป็นผู้มีวิชาจรณสัมปັນโนที่เข้าถึงอริยสัจ 4 ได้ดังปรากฏรายละเอียดในข้อ 2.3 ต่อไป

2.3 การศึกษาองค์ความรู้วิชาจรณสัมปັນโน – จรณะ 15 วิชา 8 ที่มีความสัมพันธ์กับแนวทางบูรณาการของกลุ่ม Ken Wilber

วิชาจรณสัมปັນโน เป็นคำที่รู้จักกันดีแพร่หลายในชาวพุทธทั่วโลกทั้งหินยานและมหายาน เพราะเป็นหนึ่งในพุทธคุณ 9 ที่มีอยู่ในบทสวดอิติปิโสฯ สรรเสริญบูชาพระพุทธรองค์มีความหมายว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ สัมปັນโนคือถึงพร้อม (ทั้งวิชาและจรณะ) วิชาคือความรู้ที่พ้นอวิชชาเช่นอริยสัจ 4 และจรณะคือความประพฤติที่ทำให้เกิดมีวิชาขึ้นในตน

การค้นหาคำองค์ความรู้วิชาจรณสัมปັນโน เน้นความสามารถที่อาจจะมีความสัมพันธ์กับแนวทางบูรณาการของกลุ่ม KW โดยแบ่งจตุรภาคเป็นส่วนบนคือ จุลภาค (micro) ในภาค UL กับ UR และส่วนล่างคือ มหภาค (macro) ในภาค LL กับ LR

2.3.1 มหภาคของจตุรภาค

วิทยาศาสตร์และศาสนา (Science and Religion) ได้ถูกจัดวางไว้คนละบริบท เพราะกระบวนทัศน์เก่าที่มองวิทยาศาสตร์ค้นคว้าความเป็นจริงทางกายภาพในธรรมชาติ (Physical Science) ส่วนศาสนาค้นคว้าหาความเป็นจริงของชีวิตในมิติของจิตวิญญาณ ซึ่งในทางพุทธศาสนาเรียกความเป็นจริงนี้ว่า สัจจะอันติมะ (Absolute Truth) ซึ่งเป็นความจริงที่เป็น “ธรรมชาติ” คือกฎของธรรมดาในระดับปรมาตตสัจจะ อันเป็นที่สุดของทุกข์ คือโลกุตตรธรรม จึงไม่กระทบกระเทือนจากความเป็นจริงใน “ธรรมชาติ” อันเป็นกฎของธรรมดาในระดับสมมุติสัจจะที่ตกอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์คือ ความแปรเปลี่ยน (อนิจจัง) ความตั้งอยู่ไม่ได้ (ทุกขัง) ความไม่มีตัวตน (อนัตตา) เป็นโลกียธรรมอันดำรงอยู่ในชีวิตจิตวิญญาณมนุษย์ ที่ไม่พ้นทุกข์อยู่ในสังสารวัฏฏ์ ต่อมาในศตวรรษที่ 20 วิทยาศาสตร์ได้พัฒนาระบบระเบียบวิธีวิจัยอันเป็นของวิทยาศาสตร์เข้าไปในบริบทอื่น ๆ เช่น สังคมศาสตร์, จิตวิทยา, มนุษยวิทยา ฯลฯ จึงมีลักษณะการแบ่งขอบเขตที่อ่อนตัวมากขึ้น ทำให้แม้เมื่อเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี โบราณคดีก็ยังมีผลงานการศึกษาค้นคว้าที่เป็นวิทยาศาสตร์ได้

ในศตวรรษที่ 21 ได้มีการศึกษาค้นคว้าความเป็นจริงที่สอดคล้องกับหลักธรรมนิยาม 5 (ดูความหมายเพิ่มเติมในข้อ 2.3.1.1) ได้แก่

ความเป็นจริงทางกายภาพ (Physics) ในบริบท สสาร (Matter) เทียบกับ อุด
ความเป็นจริงทางชีววิทยา (Biology) ในบริบท ร่างกาย (Body) เทียบกับ พืช
ความเป็นจริงทางจิตวิทยา (Psychology) ในบริบท จิต (Mind) เทียบกับ จิต

ความเป็นจริงทางเทววิทยา (Theology) ในบริบท จิต (Soul) เทียบกับ กรรม
ความเป็นจริงในมิติความเร้นลับ (Mysticism) ในบริบท วิญญาณ (Spirit)
เทียบกับ ธรรม

อันนำมาซึ่งองค์ความรู้ของหน่วยของสรรพสิ่งหรือหน่วยองค์รวม (Holon) ที่เป็น
ส่วนย่อยของหน่วยองค์รวมที่ใหญ่กว่า อันเป็นพื้นฐานของการศึกษาทฤษฎีของสรรพสิ่ง
(The Theory of Everything) ของกลุ่ม Ken Wilber (2000a) ที่มีการนำเสนออย่างเป็นระบบทาง
วิทยาศาสตร์ของบูรณาการทางจิตวิญญาณ (The Science of integral spirituality) โดยได้มีการศึกษา
ในการรวบรวมข้อมูล จัดระบบเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้าน
ที่เกี่ยวข้องด้วยปัญญารอบรู้ (Wisdom) จนถึงที่สุดของปัญญาระดับญาณทัสสนะที่เรียกว่ารู้แจ้ง
(Enlightenment) โดยกลุ่ม KW เรียกการรู้แจ้งระดับปัจเจกโดยใช้ e ตัวเล็ก (enlightenment) และรู้
แจ้งในระดับสากลจักรวาล โดยใช้ E ตัวใหญ่ (Universal Enlightenment) และมีการศึกษาความรู้
ในระดับแก่นคำสอนอันเป็นความรู้แจ้งทางจิตวิญญาณของศาสนาใหญ่ ๆ ของโลก เช่น เต๋า พุทธ
คริสต์ อิสลาม ฮินดู ยูดาเย เป็นต้น (ดูภาพ: The Great Chain in Various Wisdom Traditions) โดยให้
เป็นมิติของญาณวิทยาที่อยู่เหนือความรู้ระดับประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาที่แตกต่างกัน

อริยบุคคล 4 เหล่าขึ้นในลัทธิคำสอนศาสนาอื่นใด เพราะมีความต่างกันในรายละเอียดของกรรมในบริบทของกรรมนิยามนั่นเอง

2.3.1.1 ความสัมพันธ์ตามกฎธรรมชาติหรือ ‘ธรรมนิยาม’

ในยุคปัจจุบันทุกคนรู้จักกฎของธรรมชาติผ่านกรอบความรู้ทางวิทยาศาสตร์กายภาพ ส่วนในยุคพุทธกาลคนส่วนใหญ่รู้จักแต่กฎของธรรม (ดา) เป็นธรรมจลิต คือ การทรงไว้ของสภาวะธรรมทั้งมวลและปรากฏเป็นธรรมนิยามตามที่พระธรรมปิฎก (2554) พุทธธรรม (ฉบับเดิม : 92 – 93) เขียนไว้ว่า “หลักปฏิจาสุมุปปาทแสดงอาการให้เห็นสิ่งทั้งหลายสัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นเหตุปัจจัยต่อกันเป็นกระแสอาจเรียกสั้น ๆ ว่า กระบวนธรรม (ธรรมปวัตติ) มีแกสิ่งทั้งปวงทั้งที่เป็นรูปธรรมทั้งที่เป็นนามธรรมทั้งในโลกฝ่ายวัตถุ ทั้งแกชีวิตที่ประกอบพร้อมด้วยรูปธรรมนามธรรมโดยแสดงตัวออกเป็นกฎธรรมชาติต่าง ๆ คือ ธรรมนิยาม...” องค์ความรู้ของธรรมนิยามซึ่งมี 5 ประการนี้มีความใหญ่โตถึงระดับจักรวาล(และการค้นคว้าหาความจริงของจักรวาลเป็น Universal Truth มาถึงปัจจุบันยังไม่ถึงข้อยุติ) กล่าวคือ

1) อุคฺคินิยาม เป็นกฎธรรมชาติฝ่ายอนินทรีย์วัตถุ (ยังไม่มีสภาพชีวะ) เป็นสสารพลังงานต่าง ๆ ของธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ (matter)

2) พืชินิยาม เป็นกฎธรรมชาติฝ่ายอินทรีย์วัตถุ รวมทั้งพันธุ์กรรมระดับพืชที่มีโครงสร้างของดิน น้ำ ลม ไฟ ประกอบเป็นกาย (body)

3) จิตตนิยาม กฎการทำงานของจิต ที่มีในระดับสัตว์รวมถึงมนุษย์ที่มีทั้งร่างกายและใจนึกคิด (mind) หรือโนทำงานตามระดับของจิตสำนึกของผู้นั้น

4) กรรมนิยาม กฎแห่งกรรม ซึ่งในระดับสัตว์เป็นไปตามสัญชาตญาณแต่ในระดับมนุษย์มีความเกี่ยวข้องเป็นพิเศษกับเรื่องความสุขความทุกข์ในชีวิต ทำให้เกิดสภาวะของ “กิเลส-กรรม-วิบาก” หมุนรอบเป็นวงจรไปตลอด กับพลังงานของจิต (soul) ที่ผลักดันไปสู่ภพภูมิต่าง ๆ ของอบายภูมิ มนุษย์ภูมิ เทวภูมิ พรหมภูมิ

5) ธรรมนิยาม กฎความสัมพันธ์ระหว่างเหตุปัจจัยการหลกามิตอันปรากฏในหมวดธรรมต่าง ๆ มีสภาวะซับซ้อนลึกซึ้งแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ โลกียธรรม คือความเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปตามกฎไตรลักษณ์ที่ยังประกอบอยู่ด้วยอวิชชา คือความไม่รู้ในทางพันทุกซ์ (อริยสัจ 4) และโลกุตตรธรรม คือการดำเนินกระบวนการปฏิจาสุมุปปาทที่มีวิชชา คือ อริยสัจ 4 ซึ่งเข้าถึงสัจจะอันติมะ (Ultimate Truth) เพราะถึงที่สุดแห่งทุกซ์ได้ โดยการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเมื่อสองพันหกร้อยปีมาแล้ว จึงพ้นความ ลึกลับลึกซึ้ง มีญาณทัสสนะ (intuition) หยั่งรู้ความหลุดพ้นแล้วจากความทุกซ์จนดับสนิทไปไม่เหลือเป็น ผู้มีวิญญาณ (spirit) เกิดในอริยภูมิ 4 ระดับ

2.3.1.2 ความหมายของ “วิชาจรณสัมปันโน”

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้การพ้นทุกข์ของมนุษย์ได้โดยสิ้นเชิงด้วยตนเองเป็น สัจธรรมที่ไม่ขึ้นกับกาลเวลา (อกาลโก) และเรียกพระองค์เองว่าเป็นมนุษย์ผู้มีวิชาจรณสัมปันโน คือ ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาเป็นความรู้ที่พ้นทุกข์และจรณะทางดำเนินสู่การพ้นทุกข์ พร้อมทั้งตรัสสอน ความรู้นี้ว่า จรณะ 15 วิชา 8 อยู่ในเสขปฏิบัติสาสูตร คำอธิบายแปลความวิชา 8 ในกระแสหลัก ทั่วไปเป็นความสามารถพิเศษทางจิตที่เป็นเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ และการหยั่งรู้ทายใจที่เป็นอาเทศนา ปาฏิหาริย์รวมได้ถึง 7 ข้อ

แต่ท่านพุทธทาสภิกขุ (2547) พระพุทธคุณบรรยาย : 89 – 94) ได้อธิบาย วิชา 3 ข้อท้ายของวิชา 8 เป็นแนวนุศาสน์ปาฏิหาริย์ คือ คำสอนที่ลดละกิเลสทำให้พ้นทุกข์ สิ้นเชิงได้ ดังนี้

วิชาที่ 1 ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ใจความที่แท้จริง เล็งถึงความรู้เรื่อง การเกิดแห่งตัวกูของกูที่ได้เกิดมาแล้วแต่หนหลัง หมายความว่า เกิดปัญหาปาทานชั้นหลังยึดมั่น ในเบญจขันธ์โดยความเป็นตัวกู - ของกู...ถอยหลังไปให้ถึงที่สุด ก็ร้อยก็พันครั้งก็ยังนึกได้

วิชาที่ 2 จุตูปปาตญาณ มองเห็นการเกิดการดับการเคลื่อนไปแล้วเกิด ใหม่ของสรรพสัตว์โดยอำนาจแห่งกรรมที่ตนได้กระทำไว้

วิชาที่ 3 อาสวกขยญาณ คือ ความรู้ที่ทำให้อาสวะให้สิ้น คือ สิ่งหมก คองอยู่ในสันดานแล้วทำอาสวะนี้ให้สิ้นด้วยอำนาจของวิชา เครื่องมือสำหรับสร้างวิชาขึ้นมา เรียกว่า จรณะ แปลว่า เครื่องดำเนิน จรณะเป็นเครื่องดำเนินทางจิตเพื่อให้ถึงวิชา มีอยู่ 15 แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 คือ สิลสัมปทา อินทริยสังวร โภชนมัตตัญญตา ชากริยานุ โยคะ คือให้มีศีลแล้วสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้รู้ประมาณการบริโภค แล้วประกอบความเพียร มีจิตใจสดชื่น ตื่นอยู่เสมอ

กลุ่มที่ 2 คือ ศรัทธาความเชื่อ หิริความละอาย โอตตัปปะความเกรงกลัว ต่อบาป พากุศลจะมีความศึกษาพอ วิริยะความพากเพียร สติความระลึกได้ ปัญญาความรู้รอบรู้

กลุ่มที่ 3 มี 4 อย่าง คือ ฌานทั้ง 4 หมายถึง รูปฌาน 4

จรณะต้องเป็นการดำเนินไปตามลำดับนี้เป็นใจความสำคัญของจรณะ สัมปันโน แปลว่า ถึงพร้อม มีความหมายซ่อนอยู่ คือต้องสัมพันธ์กัน ถ้าไม่สัมพันธ์กันก็ไม่ถึงพร้อม เพราะฉะนั้นวิชากับจรณะจะต้องสัมพันธ์กันทั้งหมดนี้เพื่ออะไร ก็ตอบว่า วิชาจรณสัมปันโน ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะนี้เพื่อความเป็นพุทธะอย่างหนึ่ง แล้วก็เพื่อทำหน้าที่ของพุทธะได้อีก อย่างหนึ่ง

2.3.2 เนื้อหาของวิชาจรณสัมปันโนอันมีผลเป็นสมณะ

พระพุทธเจ้าเป็นผู้มีวิชาจรณสัมปันโนเป็นคนแรก แต่เป็นผู้มีพุทธคุณ 9 เพียงพระองค์เดียว นอกนั้นเป็นสาวกภูมิตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า ในช่วงแรกของการประกาศเผยแผ่ธรรม พระองค์จะกล่าวถึงคุณสมบัติรองรับความเป็นพระอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยพุทธคุณ 9 ของพระองค์ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ผู้ปฏิบัติตามพระองค์จะได้รับผลเป็นสมณะในการสำเร็จเป็นผู้มีวิชาจรณสัมปันโนตามคำสอนของพระองค์ ดังที่ปรากฏในสามัญญผลสูตร ตอบคำถามของพระเจ้าอชาตศัตรูถึงสามัญญผล ที่พระองค์ทรงแสดงความประณีตดีขึ้นเป็นลำดับและประเสริฐขึ้นกว่าผลเดิมที่ได้ครั้งก่อน ๆ ซึ่งสรุปโดยย่อมี 4 ช่วงตอน

- 1) มี “ศีลขันธ - อินทรีย์สังวร - สติสัมปชัญญะ - สันโดษ” อันเป็นอริยะ
- 2) ชำระเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองคือ นิวรณ์ 5 ความพึงพอใจในกามคุณ (กามฉันทะ) ความเคืองคิดประทุษร้าย (พยาบาท) ความหดหู่ซึมเซา (ฉินมิทระ) พึงชานรำคาญใจ (อุทธัจจะกุกกุจจะ) ลังเลสงสัย (วิจิกิจฉา)
- 3) ทำจิตให้บริสุทธิ์ตั้งมั่นในฌาน 4
- 4) สร้างญาณทัสนะในวิชา 8 เริ่มจากวิปัสสนาญาณจนถึงอัสวกขญาณ

2.3.2.1 หลักพุทธธรรมกับวิถีพอเพียง ในพระธรรมนิพนธ์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก เรื่อง พอ หลักธรรมแห่งความพอเพียง กล่าวถึง

‘สันตุฏฐี ปรมัง ธนัง’ ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง

“ความคิดอย่างหนึ่งที่ควรฝึกให้เกิดเป็นประจำ”

คือ...ความคิดที่ว่า ‘พอ’ คิดให้รู้จัก ‘พอ’

ผู้รู้จักพอจะเป็นผู้ที่มีความสบายใจ

ส่วนผู้ที่ไม่รู้จักพอ... จะเป็นผู้เร่าร้อน

ความไม่รู้จักพอ มีอยู่ได้แม้ในผู้มั่งมีมหาศาล

และความรู้จักพอ มีอยู่ได้แม้ในผู้ยากจน

ทั้งนี้ก็เพราะ...ความพอเป็นเรื่องของใจ

คนรวยไม่รู้จักพอ...ก็เป็นคนจนอยู่ตลอดเวลา

คนรู้จักพอ... “ก็เป็นคนมั่งมีอยู่ตลอดเวลา”

(1) หลักธรรมพื้นฐานของชีวิตพอเพียง

(1.1) จุดหมายของชีวิต ชีวิตอันอุดมเป็นจุดหมายที่พระพุทธเจ้าสอนให้ทุกคนปฏิบัติให้ถึงชีวิตอันอุดม คือชีวิตที่สูงที่สุด

(1.2) เกณฑ์ของชีวิต มี 3 อย่าง คือ ทุชีวิต ชีวิตชั่วร้าย โมฆชีวิต ชีวิตเปล่า...ปราศจากประโยชน์ สุชีวิต ชีวิตดี หมายถึงคนใช้ชีวิตประกอบกรรมดี ทำดีที่สุด ชีวิตก็สูงสุด ก็กลายเป็นชีวิตอุดมในที่สุด

(1.3) องค์ประกอบของความดีในชีวิต 4 อย่างคือ กรรม วิชาศีล และธรรม ชีวิตที่ดีต้องมีองค์คุณ 4 นี้

(1.4) ชีวิตเป็นผลของกรรม ในการสร้างกุศลกรรมจะต้องมีจิตใจประกอบด้วย “สัมมาทิฐิ” ซึ่งจะมีขึ้นก็ต้องอาศัยวิชา ซึ่งจะเป็นเหตุให้ละความทุกข์ที่เกิดขึ้นทางใจได้ เป็นวิชาของพระพุทธเจ้าโดยตรงแม้ชีวิตจะมีแต่ทุกข์ พุทธศาสนาก็สามารถยกวิธีดับทุกข์บอกวิธีสร้างสุขได้ ดังที่ว่า “ทุกข์สำหรับเห็นแต่สุขสำหรับเป็น”

(1.5) ภัยของชีวิตโดยตรงคือกิเลส โลก โกรธ หลง เกิดภัย 3 อย่าง กิเลสภัย ทุจริตภัย และทุกตภัย ทั้ง 3 นี้เป็นเหตุผลเนื่องกัน กิเลสเป็นเหตุให้ประกอบทุจริต ทุจริตก็ส่งไปสู่ทุกตภัย เพราะระลึกเล่นไปผิดอาจจะกล่าวได้ว่าถึงสภาวะผิด คือถึงกิเลสเป็นสภาวะส่วนผู้ระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสภาวะ และเพราะมีพระรัตนตรัยเป็นที่ระลึกที่ไม่ก่อภัยจึงเป็นผู้ละภัยได้

(1.6) ความรู้ธรรม เมื่อถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ย่อมรู้ธรรม อริยสัจจ์แปลว่าของจริงของพระอริยะ กล่าวโดยย่อ เมื่อจะละทุกข์ก็ต้องรู้จักทุกข์และปล่อยทุกข์เสีย ด้วยปัญญาที่เข้าถึงสัจจะคือความจริง เมื่อละทุกข์ได้ ก็ย่อมประสบความสุขโดยลำดับ

(1.7) วิธีทางของคนฉลาดนั้นจะประพฤติดีทั้งกาย วาจา ใจ เชื่อว่า สุจริต 3 ถ้าตรงข้ามกับสุจริตก็เป็นทุจริต 3 ประพฤติทุจริตเพราะขาดธรรมภายในใจ

(1.8) ธรรมที่ควรประพฤติคู่กันไปกับสุจริต เป็นสุจริตธรรม

(1.8.1) การไม่ฆ่าสัตว์ มีความละเอียดใจในการเบียดเบียน มีความเอ็นดูอนุเคราะห์สัตว์

(1.8.2) มีความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจตนาความสุขตนให้คนอื่น

(1.8.3) ไม่คิดนอกใจ ไม่คิดละเมิด ไม่ประพฤติดีในทางกามประเวณี

(1.8.4) ไม่พูดปด ปากกับใจตรงกัน

(1.8.5) ไม่พูดส่อเสียด พูดให้เกิด ความสามัคคี

(1.8.6) ไม่พูดคำหยาบ มิใช่กด มิใช่ยกยอ พูดด้วยอัธยาศัยอ่อนโยนนิมนต์ไม่กระด้าง

(1.8.7) ไม่พูดเพื่อเจ้อ พูดมีหลักอ้างอิง มีประโยชน์อย่างสูง เรียกว่า มีวาจาสิทธิ์ ด้วยความตกลงใจกันทั่วทั้งที่มั่นคงไม่โง่งนงนโลเล

(1.8.8) ไม่พยายามปกป้องร้าย คู่กับเมตตา ที่ใจยินดีด้วยหรือ วางเฉยด้วยความรู้เท่า ทำความเห็นให้ตรงให้ถูกยิ่งขึ้นคู่กับความเห็นชอบ ธรรมตามที่แสดงมานี้ มีในบุคคลใด บุคคลนั้นชื่อว่า ธรรมจารีมีความประพฤติที่เรียกว่า ธรรมจริยา ผู้ประพฤติธรรมสุจริต กับธรรมที่คู่กันนี้เรียกอย่างสั้นในที่นี้ว่า สุจริตธรรม ถ้าคู่ตรงข้ามเป็นอธรรมเรียกว่าทุจริตธรรม

(2) หลักธรรมแห่งความพอเพียง – สันโดษ

(2.1) สันโดษเป็นธรรมที่มีผู้ปรารถนากันมากทั้งในทางสนับสนุนและทางค้าน สนับสนุนส่งเสริมให้มีการปฏิบัติกัน ค้านไม่ควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติเพราะเห็นไปว่า ขัดขวางความเจริญก้าวหน้า (ซึ่งในส่วนที่ค้านนี้เพราะเข้าใจสันโดษและความเจริญก้าวหน้าผิด เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าแท้จริงคือ ความเจริญก้าวหน้าทางจิตมิใช่ความเจริญทางวัตถุ – ผู้วิจัย)

(2.2) ความหมายของสันโดษ มาจากบาลี “สันโตสะ สันตุญฺหิ” แปลว่า ความยินดี (หรือพอใจ) ด้วยของของตน ความยินดีด้วยของที่มีอยู่ ความยินดีโดยสม่ำเสมอ พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ภิกษุเป็นพื้น คำอธิบายจึงเป็นคำอธิบายสำหรับภิกษุ ยินดีด้วยปัจจัย 4 ตามมีตามได้ เช่น อริยวัถฏิกสูตร ไม่แสวงหาในทางที่ไม่สมควร ไม่ได้ปัจจัยก็ไม่ละทิ้ง ได้ปัจจัยมาก็ไม่สยบคิด เห็นโทษ มีปัญญาสลัดใจออกได้ ทั้งไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะสันโดษนั้นขยัน ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติพินิจ

(2.3) สันโดษใช้ได้ทั่วไปทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ในหลักธรรม ตัดสินพระธรรมวินัย 8 ข้อ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระนางมหาปชาบดีโคตรมีว่าธรรมที่เป็นไป

(2.3.1) ปราศจากกำหนดข้อยอมใจ

(2.3.2) ไม่ประกอบกับทุกข์

(2.3.3) ไม่สะสม

(2.3.4) มักน้อย (หรือมีความอยากน้อย)

(2.3.5) สันโดษ

(2.3.6) สงัด

(2.3.7) ปราศจากความเพียร

(2.3.8) เลี้ยงง่าย

เหล่านี้เป็นธรรมเป็นวินัยเป็นคำสอนของพระพุทธองค์ ธรรมที่ตรงกันข้ามที่เป็นอธรรม มิใช่ธรรม มิใช่วินัย มิใช่คำสอนของพระองค์ เมื่อสันโดษเป็นข้อหนึ่ง สำหรับตัดสินพระธรรมวินัย กล่าวได้ว่าเป็นธรรมทั่วไป

(2.4) สันโดษมิใช่ความเกียจคร้านเลย ในข้อท้ายของอริยวงศ์ว่า

(2.4.1) ยินดีในการภาวนา คือความอบรมกุศลธรรม
ให้เกิดขึ้น

(2.4.2) ยินดีในปหานะ คือการละอกุศลธรรม

(2.4.3) สอนให้ขยันไม่เกียจคร้านประจำอยู่ในอริยวงศ์
ทุกข้อ

(2.4.4) บางพระสูตรสอนตรง ๆ ว่าให้มี อสังคฤจฺจ คือความ
ไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย หมายความว่าให้สันโดษแต่ในปัจจุบัน ส่วนในกุศลธรรม
อย่าสันโดษ เพราะจะต้องทำกุศลให้ยิ่งขึ้นไป เป็นอันสอนให้มีความเพียรละความชั่ว เพียรทำความดี
นั่นเอง

(2.5) ประเภทของสันโดษ มี 3 อย่าง

(2.5.1) ขณาลกสันโดษ – ยินดีเท่าที่ได้ ไม่ปรารถนาเพราะ
เป็นบาป

(2.5.2) ขณพลสันโดษ – ยินดีตามกำลังของตนในเรื่อง
ต่าง ๆ พอเหมาะไม่โลภ

(2.5.3) ขณสารูปสันโดษ – ยินดีตามสมควรในการ
แสวงหาและสละส่วนเกินให้ผู้ที่เหมาะสมควรรับ

(2.6) ลำดับในการปฏิบัติสันโดษ

(2.6.1) สันโดษในความคิด คือระงับความคิด ฟุ้งซ่าน
ในทางผิด ยินดีในความคิดที่ถูกที่ควร

(2.6.2) สันโดษในการแสวงหา คือ ยินดีแสวงหาแต่สิ่ง
ที่ควรได้ พึงบริโภคตามกำลังที่สมควรแก่ฐานะ และในทางที่ถูกที่ควร

(2.6.3) สันโดษในการรับ คือ รับสิ่งที่ควรรับและ
รับพอประมาณ ถ้ามีเจตนาไม่บริสุทธิ์ก็ไม่ยอมรับ ย่อมเป็นเหตุให้พินมลทินโทษเพราะการรับ

(2.6.4) สันโดษในการบริโภค คือบริโภคแต่พอประมาณ
ตามแนวหลักที่ภิกษุพิจารณาการบริโภคปัจจัย 4 มิใช่เพื่อสนองความอยากจะนั้นความฟุ่มเฟือย
เกินไป มากไปต่าง ๆ นั้น จึงอยู่ที่ความขาดสันโดษ.. เป็นผลเสียหายจากส่วนตัวไปหาส่วนรวม และ
จากส่วนรวมไปหาส่วนตัว

(3) สันโดษเป็นไปเพื่อความดำรงอยู่แห่งพระสัทธรรมศาสนา

(3.1) สันโดษไม่ทำให้เกิดคร้าน สันโดษแสดงความขยันหมั่นเพียร
เพราะทั้ง 2 ข้อก็อยู่ในลักษณะตัดสินธรรมวินัยฯ

(3.2) สันโดชอยู่กับความมกน้อย “อัปปิจจตา” ที่แปลว่า “ความปรารถนาลน้อย” ความมกน้อยตรงข้ามกับความมกมาก นอกจากทางวัตถุปัจจัยน้อยแล้วยังปรารถนาชื่อเสียงโลกธรรมน้อยไม่หวังเด่นทำนอง “ปิดทองหลังพระ”

(3.3) สันโดชปิดกั้นตัณหา คือเป็นเครื่องห้ามความปรารถนาเกินส่วนและความปรารถนาในทางที่ผิด ท่านจึงสอนให้ห้ามให้ปิดกระแสตัณหาด้วยธรรม เช่นสติปัญญา และโดยเฉพาะคือ ความสันโดชมีลักษณะตรงข้ามกับตัณหา

(3.4) สติและปัญญา เมื่ออบรมโดยชอบ ย่อมเป็นเครื่องห้ามปิดกระแสตัณหาและปลุกความสันโดชขึ้นเกิดขึ้นแทน

(3.5) เมื่อเกิดสันโดชขึ้น ก็เกิดความอึม ความพอ นับว่าเป็นผู้มั่งมี ท่านจึงสรรเสริญ “สันตุฎฐี ปรมม ฐนัง” ความสันโดชเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง (อ้างอิงจาก, น.75 – 78)

(3.6) พระพุทธภาษิตว่า “สันโดชย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ เพื่อความไม่พินเพื่อน เพื่อความไม่อันตรายแห่งพระสัทธรรม ศาสนา” เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ละความชั่ว ทำความดี ชำระจิตใจของตนให้ผ่องใส จะดำรงอยู่ได้ในบุคคลที่มีสันโดชเท่านั้น

(4) วิถีพอเพียง เป็นวิถีมุขยประเสริฐได้ถึงวิชา คืออริยสัจ 4

(4.1) เป็นมนุษย์ที่ดีอย่างพอเพียงต้องมีปัญญาครบถ้วน 3 อย่าง

ญาณปัญญา	กำหนดรู้ด้วยความรู้
ศีรณปัญญา	กำหนดรู้ด้วยการพิจารณา
ปหานปัญญา	กำหนดรู้ด้วยการละ
นี่เป็นตัวปัญญาในพุทธศาสนา	

(4.2) วิถีพอเพียง ไม่โลภเกินไป ให้รู้จักตนพร้อมกับมีสัปปริสธรรม มีปัญญาถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ

(4.3) ใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด พึงรักษาใจของตนอย่างยิ่ง เมื่อคนรู้จักพอ ย่อมมีความสบายใจ และไม่เกียจคร้าน ความสบายใจน่าให้ได้ใจที่สงบย่อมมีพลังที่เข้มแข็ง

(4.4) ใจที่สงบมีพลังเข้มแข็งและเข้มแข็งทั้งสติปัญญา ใจที่สงบจะทำให้มีสติปัญญามากและแจ่มใสไม่ขุ่นมัว

(4.5) พระพุทธองค์ ทรงสอนให้มี พรหมวิหารเป็นที่อยู่ของใจตลอดเวลา ไม่ว่าจะพบคนดีหรือคนชั่ว พบมิตรหรือพบศัตรู พบเวลาใดใจของเราต้องตั้งอยู่ในพรหมวิหารธรรมตลอดเวลา ใช้พรหมวิหาร 4 อันประกอบพร้อมด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาเป็นธรรมรักษาคใจ

(4.6) ผู้อบรมพรหมวิหารอยู่ควรต้องรู้ว่าผู้มีเมตตา กรุณา มุทิตานั้น ควรอย่างยิ่งที่ต้องใช้อุเบกขาแทรกไว้เป็นยาตาทุกเวลา เมตตาขาดอุเบกขาก็ผิด กรุณาขาดอุเบกขาก็ผิด มุทิตาขาดอุเบกขาก็ผิด เมตตากรุณาที่ผิดก็เช่นปรารถนาให้เขาเป็นสุข พยายามช่วยให้เขาพ้นทุกข์เต็มกำลังความสามารถ เมื่อทำไม่ได้ดังปรารถนาก็เป็นทุกข์ เพราะไม่วางอุเบกขาได้ อุเบกขา เช่นนี้แหละผิด

(4.7) ผู้มีอุเบกขาในใจจริง การแสดงออกภายนอกเหมือนไม่มีอุเบกขาได้ เพราะผู้มีอุเบกขาย่อมมีปัญหาว่า ปฏิบัติอย่างไรเป็นคุณ เป็นโทษ ฉะนั้นเมื่อการวางเฉยภายนอกจะเป็นโทษ และได้พิจารณาแล้วก็ย่อมต้องแสดงออกมาตามเหมาะสมสมควร รักษาไว้เพียงอย่างเดียวคือใจ ที่เป็นอุเบกขา คือไม่หวั่นไหว วาบวบขึ้นลงไปตามการแสดงออกภายนอก ทำให้นอกจากสามารถเป็นที่พึ่งของตนได้แล้วยังเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ด้วย

(4.8) ปัญญาที่แท้จริง ต้องเป็นปัญญาที่รู้ทั่วถึงสัจจะ ปัญญาต้องรวมกับสัจจะคือความจริง เป็นความรู้จริง รู้ถูกต้อง จึงจะเป็นตัวปัญญา และปัญญาในอริยสัจ 4 เป็นปัญญาสูงสุด (คือวิชาที่พ้นอวิชชาสังโยชน์ได้แล้ว – ผู้วิชัย)

ผู้วิชัยเห็นว่าองค์ความรู้ที่ประมวลอยู่ในหลักธรรมแห่งความพอเพียงของสมเด็จพระสังฆราชญาณสังวรฯ ที่ยกแสดงธรรมหมวดธรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความพอ คือ “สันโดษ” โดยเริ่มจากกรรมที่สุจริต เป็นสุจริตธรรม ละเว้นอบายมุข ถือศีล 5 มีสติสัมปชัญญะ ในการสำรวจการบริโภค มีอินทรีย์สังวรที่นำสู่สันโดษได้ จึงทำให้จิตสงบมั่นคงอย่างมีปัญญา พร้อมทั้งแผ่ความรักความเมตตาในพรหมวิหาร 4 เพื่อมีวิถีชีวิตพอเพียง เพิ่มพูนปัญญาพาสู่ความจริง อันประเสริฐของชีวิตที่เข้าถึงอริยสัจ 4 ได้ในที่สุด จึงเป็นความชัดเจนว่า หลักธรรมแห่งความพอเพียง “สันโดษ” นั้น ก็เป็นหลักธรรมเดียวกันกับ “สามัญญผล” ที่ทำให้เป็น “ผู้มีวิชาจรณสัมปันโน” ได้จริงตามคำสอนของพระพุทธองค์

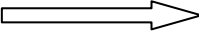
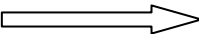
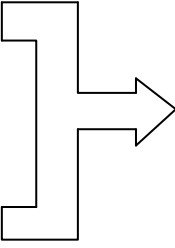
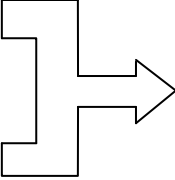
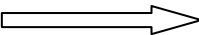
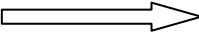
2.3.3 จากภาคผลอันเป็นสามัญญสืบสาวไปสู่แนวทางหรือมรรคคือจรณะ 15 วิชา 8

วิชาจรณสัมปันโน เป็นบุคคลที่เกิดมีผลสำเร็จเข้าถึงอริยสัจ 4

สามัญญผล ของวิชาจรณสัมปันโน คือภาคผลที่ได้เป็นสมณะกับทุกคนที่ปฏิบัติตามลำดับจากศีลชั้น ๕ อินทรีย์สังวร สติสัมปชัญญะ สันโดษอันเป็นอริยะ ทำให้ละนิวรณ์ 5 ได้แล้วจึงเข้าสู่ฌาน 4 พ่ายสุดเข้าถึงวิชา 8

เสขปฏิบัติทา ของวิชาจรณสัมปันโน คือแนวทางหรือมรรค ที่เรียกว่า จรณะ 15 วิชา 8 ที่ผู้ปฏิบัติศึกษา (เสขะ) ดำเนินไปตามลำดับ 4 หมวด ได้แก่ หมวดสังวรศีลกับบ่อฝึกปฏิบัติ 3 หมวดสัทธรรม 7 หมวดฌาน 4 และหมวดวิชา 8 ความสัมพันธ์ที่เป็นภาคมรรค และภาคผล ของวิชาจรณสัมปันโน สามารถแสดงในตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ที่เป็นภาคมรรค และภาคผลของวิชาจรณสัมปันโน

เสขปฏิบัติทาหรือ จรณะ 15 วิชา 8		สามัญผลหรือผลอันทำให้เป็น สมณะ
สังวรศีล		ศีลขั้นอันเป็นอริยะ
สำรวมอินทรีย์		อินทรีย์สังวรที่เป็นอริยะ
โกชนมัตตัญญูตา ชาคริยานุโยคะ ศรัทธา หิริ โอตตปปะ		สติสัมปชัญญะ ที่เป็นอริยะ
พาหุสัจจะ วิริยะ สติ ปัญญา		สันโดษ ที่เป็นอริยะ
รูปฌาน 4		รูปฌาน 4 ที่นำผลได้ พรหมวิหาร 4
วิชา 8		วิชา 8 นำสู่วิชา 4 คืออริยสัจ 4

สามัญผลสูตรยังเป็นหลักธรรมพอเพียง ที่สามารถใช้เป็นพื้นฐานดูแลสุขภาพเข้ม
รองรับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้ดี

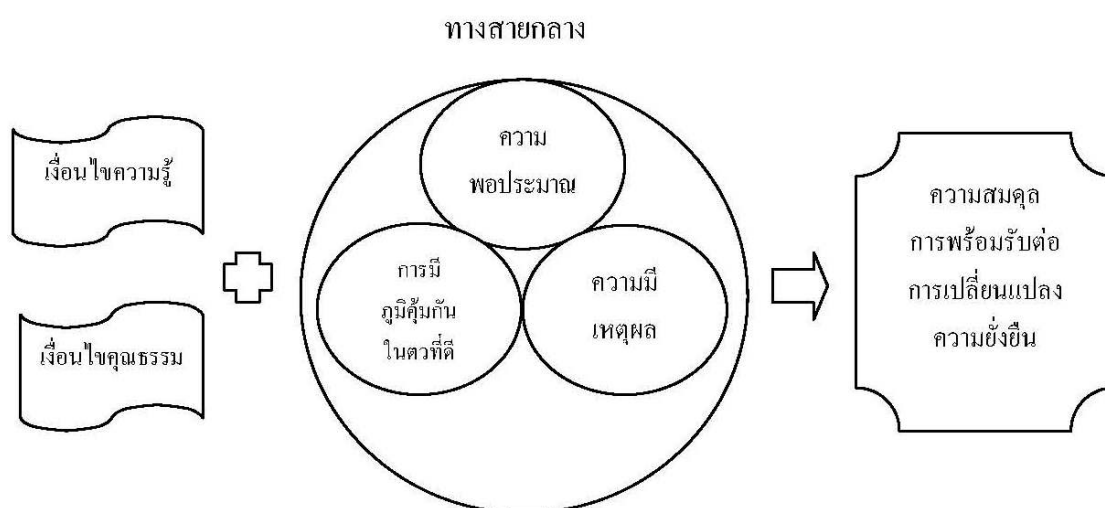
2.3.3.1 การประยุกต์สามัญผลสู่ความพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง พิพัฒน์ ยอดพฤฒิการณ์ (2550) ได้เขียนไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อ
วิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์” (น. 39) ว่า “ความพอเพียง
ที่ประกอบกันขึ้นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ
กันคือ

1) ความพอประมาณ หมายถึงความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มาก
เกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
(เทียบได้กับคำ Moderation)

2) ความมีเหตุผล หมายถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ (เทียบกับคำว่า Cause and Effect)

3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยถึงคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล (เทียบได้กับคำว่า Self-Immunity)

ทั้งสามคุณลักษณะ (สามห่วง) นี้ รวมเป็นเอกภาพของทางสายกลางที่ดำเนินมาทั้งสองเงื่อนไขอย่างพอเหมาะ จะมีผลไปสู่ความยั่งยืน (ดูแผนภาพด้านล่าง)

ภาพที่ 2.17 แผนภาพ : คุณลักษณะเงื่อนไขและผลลัพธ์ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
จาก พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2550)

2.3.3.2 ความเป็นไปได้ในการเปรียบเทียบ คุณลักษณะเงื่อนไข และผลลัพธ์ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความเจริญทางจิตตามลำดับในสามัญผลสองเงื่อนไข

1) เงื่อนไขความรู้แม้จะถูกวางไว้ในบริบทของวิทยาการ แต่ถ้าการใช้ความรู้นั้น ๆ อยู่บนบรรทัดฐาน พฤติกรรมที่ยอมรับ เช่น จรรยาบรรณ ที่สัมพันธ์กับฐานแห่งศีล และถ้าทำได้ สังคมก็ได้คุณประโยชน์จากศีลอันอื่นเป็นอริยะในสามัญผล

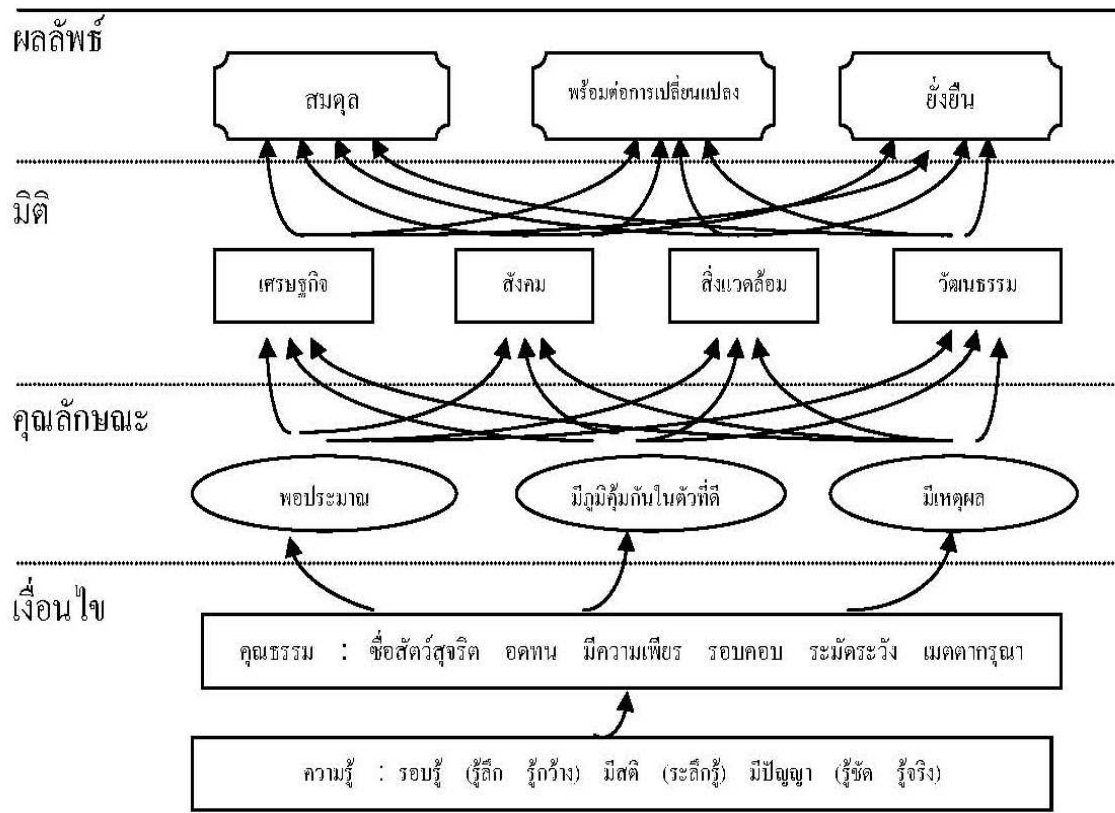
2) เงื่อนไขคุณธรรมได้ถูกวางไว้ในบริบทของศีลธรรม แต่การปฏิบัติให้เกิดคุณธรรมได้ดี ถ้ามีการสำรวจระวัง หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้มีกิเลสโดยเฉพาะความโลภ ความอยากที่เกินส่วนแล้ว ถ้าทำได้สังคมก็จะได้ประโยชน์จากอินทรีย์สังวรอันเป็นอริยะในสามัญผล

3) ความมีเหตุผล (Cause and Effect) หมายถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงที่เป็นไปอย่างมีเหตุผล ซึ่งจะทำให้ได้ต้องประกอบด้วย สติสัมปชัญญะพิจารณาทบทวน

อย่างรอบคอบ ไม่ประมาท รู้ตัวอยู่เสมอ ไม่ขาดสติปล่อยปละละเลยให้เสียผล ถ้าทำได้สังคมก็จะได้ประโยชน์จาก สติสัมปชัญญะอันเป็นอริยะในสามัญญผล

4) ความพอประมาณ (Moderation) คือความพอเหมาะตรงที่ “ใจพอ” อย่างมีปัญญาที่ทำให้พ้นจากอำนาจของกิเลสตัณหาได้ เกิดเป็นสันโดษที่มักน้อยอย่างขณนหมั่นเพียร มีสติสัมปชัญญะ ทำให้ปัญญาแจ่มใสอยู่ด้วยความสบายใจ ถ้าทำได้สังคมก็จะได้ประโยชน์จาก สันโดษอันเป็นอริยะในสามัญญผล

5) การมีความคุ้มกันในตัวที่ดี (Self-Immunity) หมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล จะทำได้ดี หากมีใจที่สงบยอมมีพลังที่เข้มแข็ง และเข้มแข็งทั้งสติปัญญา ใจที่สงบจะทำให้มีสติปัญญามากและแจ่มใสไม่ขุนมัวมีพรหมวิหารเป็นที่อยู่ของใจตลอดไม่ว่าพบมิตรหรือศัตรู คนดีหรือคนชั่ว การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ดี หรือเลวร้ายต่าง ๆ ใช้พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นธรรมรักษาคิดของคนในสังคมให้รู้จักสามัคคี มีตนเป็นที่พึ่งได้แล้วเป็นที่พึ่งให้กับคนอื่น ร่วมมือฝ่าวิกฤตินั้น ๆ ถ้าทำได้เช่นนี้สังคมของประเทศก็จะได้ประโยชน์จากรูปาน 4 อันเป็นพรหมวิหาร 4 ในสามัญญผล

ภาพที่ 2.18 แผนภาพ : พังความสัมพันธ์แห่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
จาก พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2550)

6) ความสมดุลการพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงและความยั่งยืนผลลัพธ์ ทั้ง 3 มาจากมิติทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในภาคล่าง (macro - LL, LR) ซึ่งเป็นเรื่องต้องใช้สติปัญญาขั้นสูงเกี่ยวข้องกับความจริงหลาภมิติที่เป็นเรื่องปัญหาความทุกข์ เหตุแห่งทุกข์แล้วปรับเหตุแห่งทุกข์ให้ลดน้อยลงมีเป้าหมายเกิดผลดับทุกข์ พันทุกข์เป็นลำดับเป็นขั้น ๆ ไปด้วยมรรควิธีทางสายกลาง (หรือ 3 ห่วง - 3คุณลักษณะ) เช่น ความพอประมาณ จะนำไปสู่ความสมดุลการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี จะนำไปสู่การพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงและวัฒนธรรมที่ได้ดำเนินมาจากสามัญผลข้อก่อน ๆ เป็นไปตามหลักโศลอนของเหตุปัจจัยการอย่างมีปัญญาขั้นสูงขึ้นไปจนถึงวิชา ถ้าทำได้เช่นนี้กับสังคมได้มากภาคส่วนยิ่งขึ้น ก็จะได้รับประโยชน์จากปัญญาสูงสุด คือ วิชา 8 ที่เข้าถึง อริยสัจ 4 ในสามัญผล

ผู้วิจัยเห็นโอกาสในการประยุกต์ใช้ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสามัญผลนี้ ให้ปรากฏเป็นจริงด้วยการปรับปรุงพฤติกรรมให้มีการสังวรระวังเริ่มจากฐานศีล 5 ตลอดจนขบขมุขที่เป็นจริงได้ตั้งแต่ปัจเจกบุคคลและขยายเพิ่มเป็นพื้นฐานหลักให้กับชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่นำสู่โลกุตระผลตามลำดับในสามัญผล จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการศึกษาสังวรศีล โดยเรียนรู้รายละเอียดการพัฒนาปรับปรุงพฤติกรรมเพิ่มเติมให้ชัดเจนต่อการปฏิบัติ

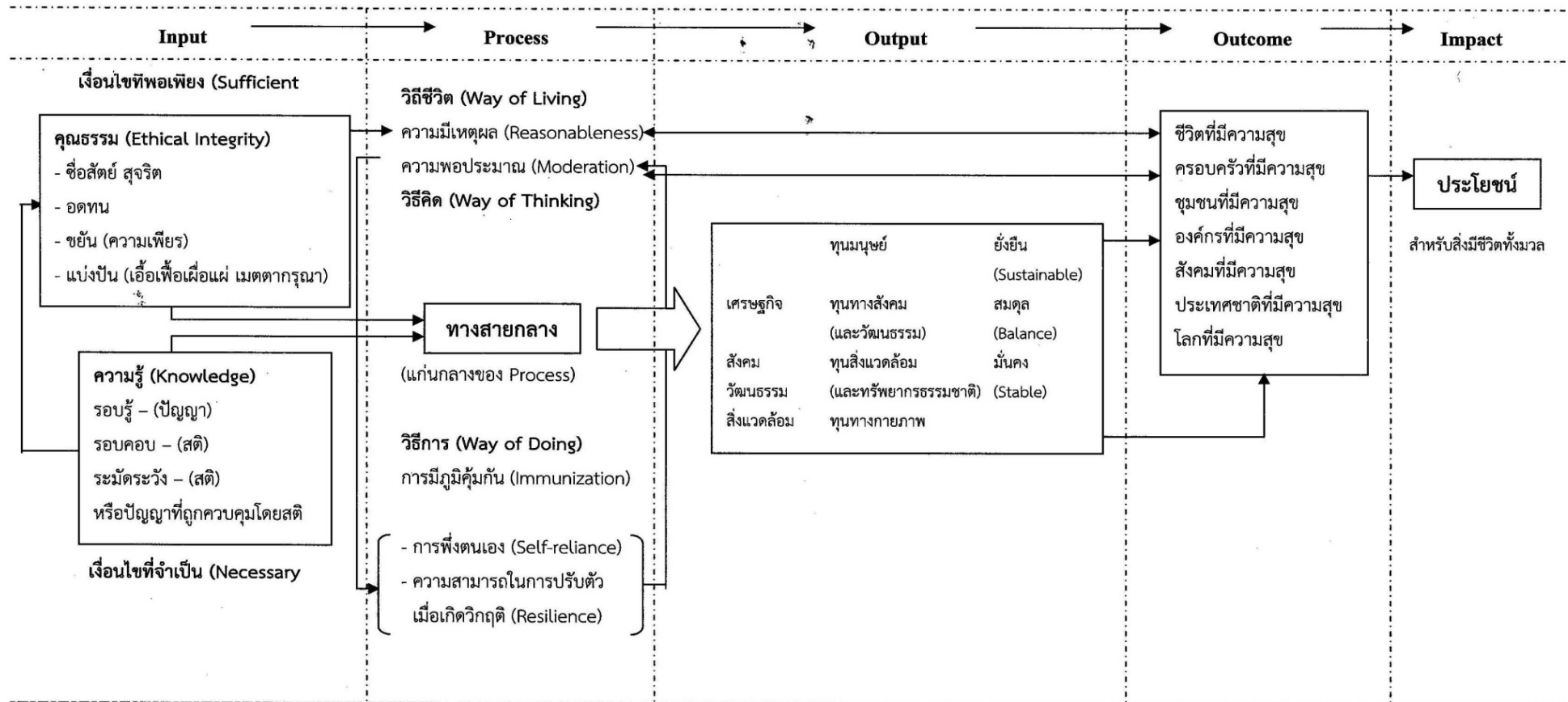
2.3.4 พัฒนบูรณาการวิถีพอเพียงสู่วิชาจรณสัมปโน: จรณะ 15 วิชา 8

2.3.4.1 จากการสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน ได้ให้ความรู้ว่าการเผยแพร่ความรู้และการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบันอยู่ในระดับโลกวัตถุด้วยการลดละบริโภคนเกินความจำเป็นลงสู่ความพอเหมาะโดยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เป็นการสร้างสมดุลสิ่งแวดล้อมโลกไปพร้อมกัน เกิดสานตีสขในมวลหมู่มนุษยชาติ ดังมีรายละเอียดการค้นคว้าองค์ความรู้ในพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งชี้แนะจุดหมายปลายทางไปสู่อิสรภาพทางโลก จิตวิญญาณ คือ พันทุกข์สิ้นเชิง ด้วยอริยสัจ 4 อันเป็นเส้นทางของแต่ละคนที่ต้องฝึกฝนเรียนรู้จนได้ผลเป็นปัจจัยตั้งของปัจเจกบุคคล

จากเอกสาร “เหลียวหลังเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในทศวรรษหน้า” ในบทที่ 1 เรื่องการวิจัยและพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม (ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน, 2555 :7 – 18) ได้ขยายผลองค์ความรู้ของทางสายกลางในทฤษฎีระบบให้สมบูรณ์ขึ้นด้วยการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ โดยมีขั้นตอนตามลำดับของปัจจัยนำเข้า (input) ด้วย 2 เงื่อนไขได้แก่ ความรู้ 3 ประการเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น (necessary condition) เงื่อนไขคุณธรรม 4 ประการเป็นเงื่อนไขที่พอเพียง (sufficient condition) การนำกระบวนการ (process) ที่สัมพันธ์กับสามห่วง คือ การมีภูมิคุ้มกัน ความพอประมาณ และความมีเหตุผล ให้เป็นการเข้าสู่วิธีการ วิธีคิด และวิถีชีวิตของมนุษย์ในมิติของสังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม โดยมีการบริหารจัดการทุน

4 ประการ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนสิ่งแวดล้อม ทุนกายภาพได้อย่างเหมาะสม ทำให้เกิดผลผลิต (output) เป็นความยั่งยืนสมดุลและมั่นคงเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ (outcome) เป็นความสงบสุขร่มเย็นสันติสุขทั้งของตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม ประเทศชาติ จนถึงโลกที่มีความสุขได้ส่งผลในที่สุด (impact) ให้มีเนื้อหาสาระวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์สุขสำหรับสิ่งมีชีวิตทั้งหมด (ดูแผนภาพข้างล่างประกอบ)

การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ
(A Systems Analysis of Sufficiency Economy)

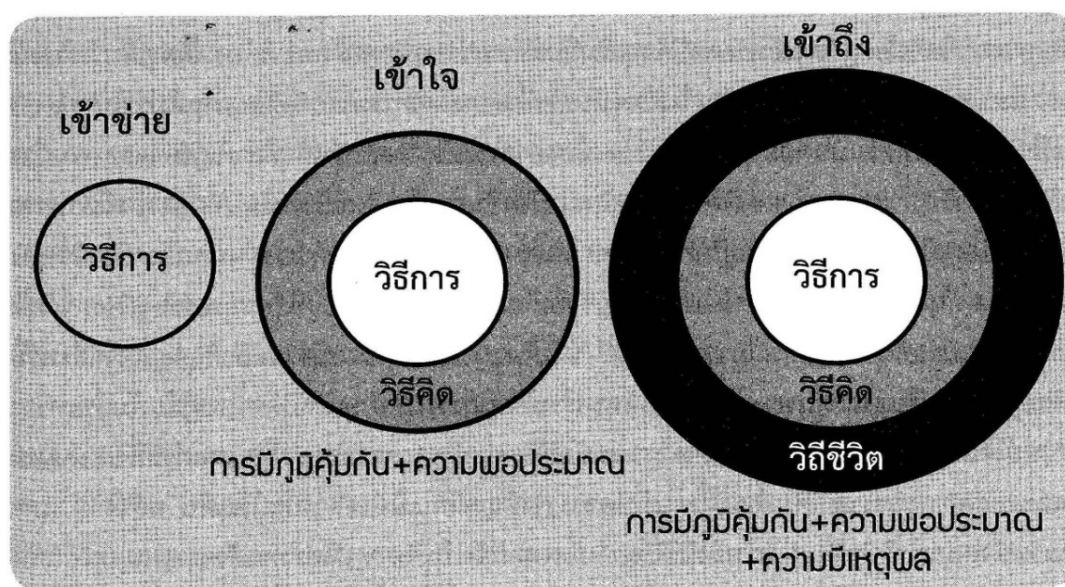

ภาพที่ 2.19 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ (A Systems Analysis of Sufficiency Economy) โดย ดร.อภิชาติ พันธุเสน (2555)

2.3.4.2 การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะภาพครบวงจรที่สามารถหมุนรอบจากภายในและหรือจากภายนอกก็ได้จนเต็มรอบเป็นสิ่งที่น่าสนใจมากคือ “การเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงอาจไม่จำเป็นจะต้องเริ่มจากการระเบิดจากภายใน คือ เกิดมีปัญญาที่ถูกกำกับด้วยสติ แล้วนำไปสู่การมีชีวิตที่มีคุณธรรม ดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล ดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง จนเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ทุกชนิด แต่อาจจะเป็นการระเบิดจากภายนอก คือ เห็นอันตรายจากความประมาทหรือความเสี่ยงที่เกิดขึ้นแล้วคิดหาทางสร้างภูมิคุ้มกันด้วยวิธีคิดที่เข้าใจเรื่องความพอประมาณ และเมื่อปฏิบัติด้วยความพอประมาณหรือความพอเพียงจนเป็นวิถีชีวิตแล้วก็จะป็นชีวิตที่มีคุณธรรมเป็นเหตุ และมีผลเป็นความสุข สำหรับคนโดยทั่วไปการระเบิดจากภายนอก คือ เริ่มจากพื้นฐานความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเพื่อที่จะอยู่รอดด้วยการมีภูมิคุ้มกันภายหลังจากความพยายามสร้างภูมิคุ้มกันด้วยรูปแบบต่าง ๆ จะเข้าใจว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดีซึ่งเป็นวิธีการจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความคิดในเรื่องความพอเพียงหรือความพอประมาณและเมื่อปฏิบัติจนกลายเป็นวิถีชีวิตแล้วก็จะเข้าใจความหมายของการมีเหตุผลเป็นอย่างดี นั่นก็คือขั้นตอนที่สูงที่สุดคือ การเข้าถึงความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าเริ่มต้นจากการมีภูมิคุ้มกันถือได้ว่าเป็นการเข้าข่ายของการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพราะในขั้นตอนนี้ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและความโลภยังมีอยู่ แต่ที่ต้องสร้างภูมิคุ้มกันเพราะเกรงภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น แต่เมื่อใดที่นำเอาความคิดเรื่องความพอเพียงหรือความพอประมาณมาใช้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันถือได้ว่าเริ่มเข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ความโลภหรือความอยากมีอยากได้โดยไม่มี ความจำเป็นจะลดลงด้วยหลังจากได้ปฏิบัติเป็นประจำจนกลายเป็นวิถีชีวิตและสามารถเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นเรียนรู้ได้ ระดับนี้อาจกล่าวได้ว่าสามารถเข้าถึงความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าการเข้าใจจะต้องรวมเงื่อนไขของการเข้าข่าย เข้าใจด้วย ส่วนการเข้าถึงจะต้องรวมการเข้าใจที่ได้รวมเอาเข้าข่าย เข้าใจด้วยแล้ว ซึ่งอาจจะแสดงเป็นสัมพันธ์ ดังนี้

การมีภูมิคุ้มกัน → เข้าข่าย
 การมีภูมิคุ้มกัน + ความพอประมาณ → เข้าใจ
 การมีภูมิคุ้มกัน + ความพอประมาณ + ความมีเหตุผล → เข้าถึง

หรืออาจแสดงด้วยภาพได้ดังนี้

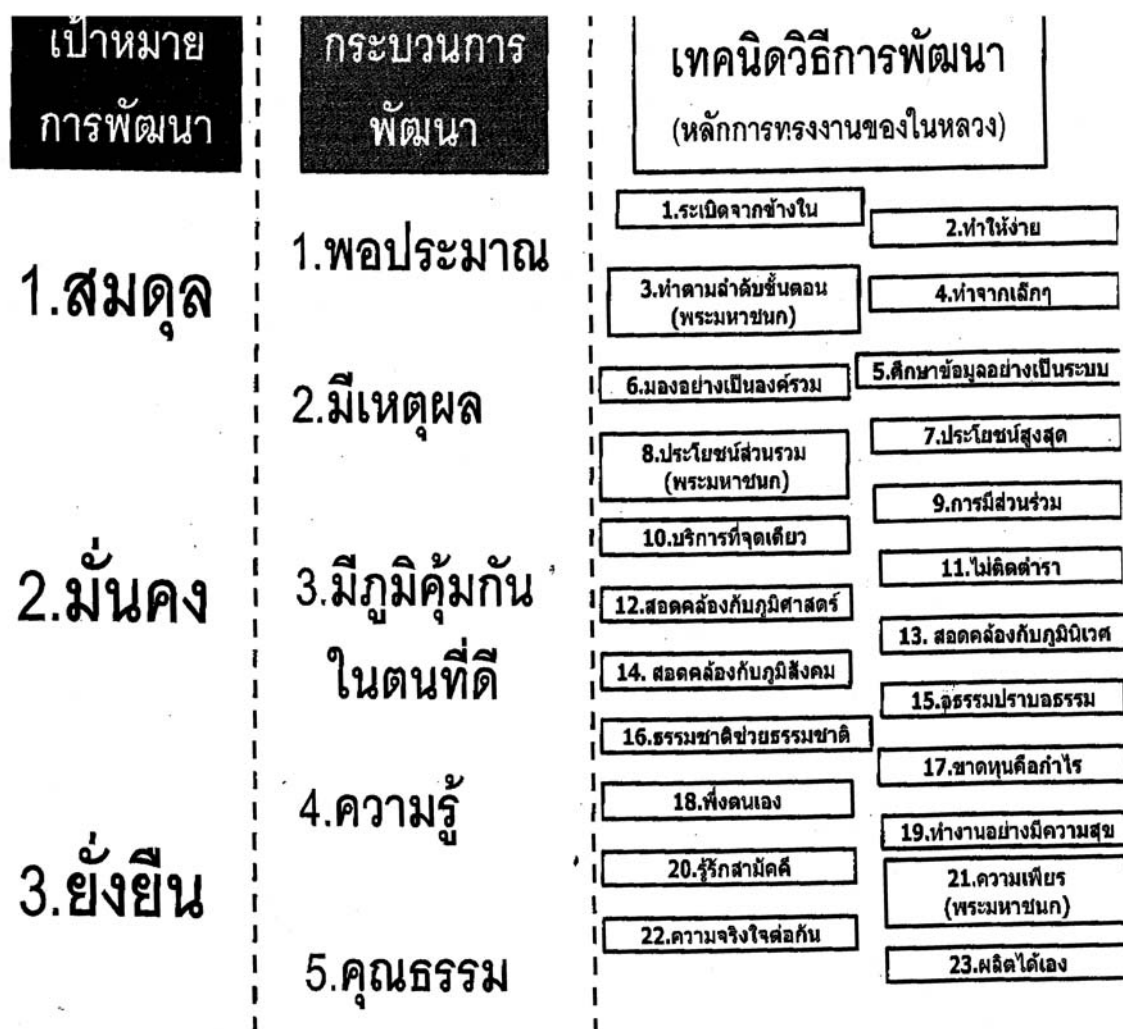

ภาพที่ 2.20 แผนภาพ : องค์รวมของเศรษฐกิจพอเพียง โดย อภิชาติ พันธเสน (2555)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ถ้าหากจะแยกส่วนองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง อาจจะแยกการมีภูมิคุ้มกันออกมาเป็นส่วนแรกได้ แต่ถ้าทำเช่นนั้นถือได้ว่ามีความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเข้าข่ายเท่านั้น ดังนั้นถ้าจะถือได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่เต็มรูปแบบในระดับที่เรียกได้ว่า เข้าถึงองค์ประกอบทั้งสามต้องมีการซ้อนทับกันเป็นส่วนใหญ่ และทั้งหมดก็คือทางสายกลางตามความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

การแยกแต่ละองค์ประกอบอาจจะทำให้เกิดการตีความของความหมายของคำแต่ละคำแตกต่างกัน แล้วยังอาจจะทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนได้ว่าแต่ละองค์ประกอบมีลักษณะแยกขาดออกจากกัน ซึ่งก็ไม่สะท้อนความหมายที่แท้จริงของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะในที่สุดหัวใจสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่การกระทำทุกชนิดที่ต้องมีคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับ การกระทำเหล่านั้น และผู้ที่จะปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมได้ตลอดไปจะต้องเป็นผู้ที่มีปัญญา ที่ถูกควบคุมด้วยสติตลอดเวลา ดังนั้นถ้าหากยังไม่เข้าใจความหมายเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัดเจนพอ ก็ขอให้ยึดเอาคุณธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก ซึ่งก็เป็นคุณธรรมร่วมกันของทุกศาสนธรรม เพราะเป็นคุณธรรมที่จะช่วยให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างอยู่เย็นเป็นสุข”

2.3.4.3 ดร.วิชัย รูปขำดี ได้ตอบคำถามถึงภาพรวมของการเห็นภาพข้างทั้งตัว จากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะทุกวันนี้มีความไม่ชัดเจน ในการนำเอาหลักสามห่วงสองเงื่อนไขไปใช้แล้ว ก็มักถือเอาเองว่าเป็นการบรรลุเป้าหมายไปแล้ว ทั้ง ๆ ที่ยังมีปัญหาความชัดเจนของวิธีการปฏิบัติอีกทั้งยังมียึดความรู้ที่ไม่สมบูรณ์หรือไม่ครบถ้วน

ภาพที่ 2.21 แผนภาพ : การพัฒนาอย่างเป็นระบบตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โดย วิชัยรูปขำดี, สังคม คุณคนากรสกุล

2.3.4.4 ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาด้านพัฒนาบูรณาการศาสตร์ (Integral Studies) สามารถทำให้เกิดการพัฒนาไปพร้อมกันได้ทั้งทางโลกจิตวิญญาณในองค์ความรู้ของวิชาการณ สัมปันโนที่บูรณาการเข้าด้วยกันกับโลกวัตถุในวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ครบถ้วนทั้งเป้าหมาย – กระบวนการ – ผล พร้อมวิธีการปฏิบัติ (ดูแผนภาพข้างล่างประกอบ)

ตารางที่ 2.5 การพัฒนาไปพร้อมกันที่ชัดเจนทั้งเป้าหมาย-กระบวนการ-ผลพร้อมวิธีการ

เป้าหมาย ชีวิต พอเพียง	กระบวนการ	ผลอันเป็นสมณะ	*วิธีการปฏิบัติ จรรยา 15 วิชา 8
	การพัฒนาด้านนอก โลกวัตถุ	สู่พัฒนาการด้านใน โลกจิตวิญญาณ	
ความดี	สองเงื่อนไข : ความรู้ คุณธรรม	บนฐานศีลขั้นอันเป็นอริยะ ฐานอินทรีย์สังวรอันเป็น อริยะ	ชุดที่ 1
ความสบาย ใจ ความสงบ	สามห่วง : ความมีเหตุผล ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกัน	สติสัมปชัญญะอันเป็นอริยะ สันโดษอันเป็นอริยะ รูปฌานนำเกิดพรหมวิหาร 4	ชุดที่ 2 ชุดที่ 3 ชุดที่ 4
ความเจริญ แบบยั่งยืน	ความสมดุลพร้อมรับ การเปลี่ยนแปลงได้ ความยั่งยืน	วิชาที่เข้าถึง อริยสัจ 4	ชุดที่ 5 ชุดที่ 6

ผู้วิจัยได้นำเสนอเป้าหมายของชีวิตพอเพียง 4 ข้อ คือ ความดี – ความสบายใจ – ความสงบ - ความเจริญแบบยั่งยืนบนพื้นฐานความสัมพันธ์กับสองเงื่อนไขและสามห่วง โดยศึกษาค้นคว้าจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้

“ความดี” พระองค์ท่านตรัสว่า “.....การที่จะทำงานให้ “สัมฤทธิ์ผล” (มีนัยยะของการบรรลุเป้าหมาย – ผู้วิจัย) ที่พึงปรารถนา คือ ที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรมด้วยนั้น จะอาศัยความรู้แต่อย่างเดียวนั้นไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยความสุจริต ความบริสุทธิ์ใจ และความถูกต้องเป็นธรรมประกอบด้วย....ขอให้ทุกคนสำนึกไว้เป็นนิรันดร์ โดยตระหนักว่าการงานสังคมและบ้านเมืองนั้นถ้าขาดผู้มีความรู้เป็นผู้บริหารดำเนินการ ย่อมเจริญก้าวหน้าไปได้โดยยาก แต่ถ้านางใด สังคมใด และบ้านเมืองใดก็ตามขาดบุคคลผู้มีคุณธรรม ความสุจริตแล้วจะดำรงอยู่ไม่ได้เลย.....” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันศุกร์ที่ 8 กรกฎาคม 2520 อ้างอิงจาก พิศยฐาน์ โจทยังถึง (2551) 209 คำสอนพ่อ ข้อ 124 : 144)

“ความสบายใจ” พระองค์ท่านตรัสว่า “.....ทุกคนต้องการความสุข.....ความสุขที่มีอยู่ก็เป็นความรู้สึกมีความสุข.....ทุกข์อยู่ที่ไหน ไม่ได้อยู่ที่ความทุกข์ที่คอยอยากเท่านั้น.....ทุกข์ของคนมีเงินมากกว่าคนไม่มีเงิน...ก็มีความทุกข์มากกว่าคนที่ไม่มีเงิน ต้นเหตุของความทุกข์อยู่ที่ใจ.....ทุกข์มันมีแล้ว แต่ว่า

ทุกข์ที่ยังไม่มีอย่าให้เกิด ถ้าเราไม่ยอมให้เกิด หมายความว่า ทำจิตใจให้สงบตลอดเวลา ทำอะไรที่สุจริตตลอดเวลา ความทุกข์เกิดยากแล้วทุกข์เก่าที่มีอยู่มันก็ค่อย ๆ หายไป” (พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะชาวห้วยขวาง พญาไท เฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลและด้นเทียนพรรษา ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพุธที่ 5 กรกฎาคม 2551 อ้างจาก 209 ข้อ 129 : 150 – 151)

“ความสงบ ความเจริญแบบยั่งยืน” พระองค์ท่านตรัสว่า “.....ประโยชน์อันพึงประสงค์ของการพัฒนานั้นก็คือ ความผาสุกสงบ ความเจริญมั่นคง.....เมื่อใดก็ตามที่ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี และประเทศชาติมีความสงบมีความเจริญ เมื่อนั้นการพัฒนาจึงถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นชัยชนะของการพัฒนาอย่างแท้จริง” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ วันศุกร์ที่ 26 กรกฎาคม 2539 จากคำฟอสอนประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2552)

และยังตรัสย้ำว่า “....ชัยชนะของประเทศนี้ โดยงานมูลนิธิพัฒนานั้นก็คือความสงบ....จนเป็นชัยชนะของการพัฒนาตามที่ได้ตั้งชื่อ “มูลนิธิชัยพัฒนา” ชัยของการพัฒนานี้มีจุดประสงค์คือ ความสงบ ความเจริญ ความอยู่ดีกินดี.....” (พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ที่ 4 ธันวาคม 2537, คำฟอสอน : 206)

2.3.5 หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัวอันเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงตรัสสอนประชาชนชาวไทยให้ดำเนินวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีนัยยะสำคัญสอดคล้องกับหลักคำสอนในหมวดธรรมของพุทธที่สำคัญหลายหมวดเช่น หมวดาส 4 สังคหวัตถุ 4 เป็นต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าอย่างตั้งใจและพบว่า พระองค์ได้มีพระราชดำรัสตรัสสอนหัวข้อธรรมต่างวาระและสถานที่ โดยมีนัยยะสัมพันธ์สอดคล้องกับหลายหัวข้อธรรมอยู่มากในชุดองค์ความรู้ของจรรยา 15 ตามวาระต่าง ๆ (โดยมีข้อมูลที่ค้นคว้าพร้อมทั้งแหล่งอ้างอิงทั้งหมดได้ในภาคผนวกผู้วิจัยจึงขอนำมาแสดงโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

สังวรศีล “...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ขออย่าว่าเป็นทั้งเศรษฐกิจ หรือความประพฤติที่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผลโดยมีเหตุและผล คือเกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดี ให้ผลที่ออกมา คือสิ่งที่ติดตามเหตุ การกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดีและผลของการกระทำนั้น ก็จะเป็นการกระทำที่ดี

ดีแปลว่ามันมีประสิทธิผล

ดีแปลว่ามีประโยชน์

ดีแปลว่าทำให้มีความสุข...”

(พระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2543, อ้างจาก พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2550 : 48)

โฆษณมัตตัญญูตา “...อย่างพอเพียงนี้เราก็ทำ เราเขียนเรื่องทฤษฎีใหม่ เขียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เราก็เขียนเอง ไม่ให้คนอื่นเขียน เขียนใช้คอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์ ที่ซื้อมาราคาแพง แต่ว่าซื้อมา 12 ปีแล้ว ก็ยังใช้อยู่ ยังใช้คอมพิวเตอร์ที่อายุกว่า 12-13 ปีแล้ว ซื้อมา ตอนนั้น 5 รอบ ได้คอมพิวเตอร์ มาถึง 6 รอบ ก็คอมพิวเตอร์อันเดียวกันก็ยังใช้อยู่...” (พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา, วันที่ 4 ธันวาคม 2546 : 44-45)

ศรัทธา “...ใครจะกล่าวเพิ่มเติมแก่ท่านถึงศรัทธาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ศรัทธาความเชื่อมั่นในความคิด ศรัทธาส่วนนี้จะส่งเสริมให้บุคคลเกิดความมุ่งมั่นที่จะทำตัว ทำงาน ให้สูงขึ้น ไม่ยอมให้ตกต่ำ ผู้เชื่อมั่นในความคิด จะมีความรู้สึกผิดชอบ มีความขมใจไม่ปล่อยให้ เป็นไปตามอำนาจคิดและความเห็นแก่ประโยชน์เฉพาะตัว จะประพฤติปฏิบัติการใดก็พิจารณา กลั่นกรองอย่างรอบคอบจนเห็นชัดแล้วว่า การนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นสุจริตธรรมและเป็น ประโยชน์แท้ทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม การที่ทำความจริงปราศจากโทษ ก่อให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์ เป็นความเจริญสวัสดิ์อย่างเดียวย ผลดีอีกประการหนึ่งของการปฏิบัติดีก็คือ เมื่อผลของการทำดีเป็นที่ ประจักษ์ชัดคนที่ไม่เคยทำความดีเพราะไม่เคยเห็นผล ก็จะได้เห็นและหันมานิยมศรัทธาในความคิด บุคคลเหล่านั้นย่อมจะรับเอาความคิดจิตใจ และการกระทำของผู้ปฏิบัติดีเป็นแบบอย่าง แล้วนำมา ประพฤติปฏิบัติด้วยตนเอง บ้านเมืองของเราจะมีผู้ที่ศรัทธาในความคิด ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับ สิ่งของแต่ละคนปฏิบัติก็จะประกอบส่งเสริมกันขึ้นเป็นความเจริญมั่นคงโดยรวม ของชาติในที่สุด...” (คำพ่อสอน 1 พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันศุกร์ที่ 1 สิงหาคม 2540, คำพ่อสอน 1 : 157)

หิริ (ละอายใจ) โอตตัปปะ (เกรงกลัวต่อบาป) “...คนเราจะแสวงหาแต่วิชาการ อย่างเดียวไม่ได้ ผู้มีวิชาการจำเป็นจะต้องมีคุณสมบัติในตัวเองนอกจากวิชาความรู้ด้วย จึงจะนำตน นำชาติให้รอดและเจริญได้ คุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับทุกคนนั้นที่สำคัญได้แก่ ความรู้จักผิดชอบชั่วดี ความละอายชั่วกลัวบาป ความซื่อสัตย์สุจริตทั้งในความคิดและการกระทำ ความไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ความไม่มั่งง่ายหยาบคาย กับอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญเป็นพิเศษคือ ความ ขยันหมั่นเพียร พยายามฝึกหัดประกอบการทำงานทุกอย่างด้วยตนเอง ด้วยความตั้งใจไม่ละเลย ไม่ทอดทิ้งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ...” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทาน ปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ 22 มิถุนายน 2520, อ้างจาก พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2550 : 57)

วิริยะ “...คำที่ชอบมากในพระพุทธศาสนา คือ “วิริยะ” วิริยะนี้ออกมาในรูปภาษา พุทธธรรมคำก็หมายถึงความอดสาเห เพราะเขาใช้คำว่าวิริยะอดสาเห คนนั้นมีความวิริยะมาก หมายถึงมีความอดสาเหมาก มีความขยันมีความอดทนมาก แต่วิริยะกลายมาเป็นคนที่มีความวิริยะ เป็นคนที่กล้าอย่างเช่นคำว่าวีรบุรุษ วีรชน คนที่กล้าก็วิริยะนี้ ความอดสาเหหรือความกล้าก็เป็นคำที่สำคัญ ต้องกล้าที่เผชิญตัวเอง เมื่อกล้าเผชิญตัวเอง กล้าที่จะลบล้างความขี้เกียจ เกียจคร้าน ในตัว หันมาพยายามอดสาเหก็ได้เป็นวิริยะอดสาเห วิริยะในทางที่กล้าที่จะคำนึงตัวเองในความคิด พิเรนทร์ ก็เป็นคนที่มีเหตุผล เป็นคนที่ละอคติต่าง ๆ ก็หมายความว่า เป็นคนที่คิดดีที่ฉลาด วิริยะ ในทางที่ไม่ยอมแพ้แต่ความเจ็บปวด ความกลัวจะมากลุมความก็ทำสิ่งที่ถูกต้อง ก็เป็นคนกล้า ถึงชอบคำว่าวิริยะ..” (พระราชดำรัสในโอกาสที่พระครูวินัยธรรม เจ้าอาวาสวัดคลอง 18 และคณะเฝ้าฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐานวันศุกร์ที่ 20 มิถุนายน 2518, คำพอสอน 1 : 187)

สติ “...ความรู้สึกระลึกได้ว่าอะไรเป็นอะไรหรือเรียกสั้น ๆ ว่า “สติ” นั้น เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่จะทำให้บุคคลหยุดคิดพิจารณาก่อนที่จะทำ จะพูด และแม้แต่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าสิ่งนั้นดีหรือชั่ว มีคุณ มีประโยชน์หรือเสียหาย ควรกระทำหรือควรงดเว้นอย่างไร เมื่อยังคิดได้ก็จะช่วยพิจารณาทุกสิ่งทุกอย่างอย่างละเอียดประณีต และสามารถถ่วงถ่วงเอาสิ่งที่ไม่เป็นสาระ ไม่เป็นประโยชน์ออกได้หมด คงเหลือแต่เนื้อแท้ที่ถูกต้องและเป็นธรรม ซึ่งเป็นของควรคิด ควรพูด ควรทำแท้ ๆ...” (พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่สามัคคีสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเชิญไปอ่านในการประชุมสามัญประจำปี ระหว่างวันที่ 16-20 กรกฎาคม 2520, อ้างจาก พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2550 : 54)

ปัญญา “...ความสุจริตและความมุ่งมั่นในประโยชน์นั้น จะเกิดขึ้นยังยืนอยู่ได้ด้วยสติกับปัญญา สติคือ ความระลึก รู้ ปัญญานั้น...คือ “ความรู้ชัด” ที่เกิดขึ้นจากความฉลาด สามารถคิดพิจารณาอย่างถูกต้องแบบกายตามเหตุตามผล และการที่ว่า “ความสุจริตและความมุ่งมั่นจะบังเกิดขึ้นยังยืนอยู่ได้เพราะสติกับปัญญา” นั้น หมายความว่า เมื่อบุคคลมีสติรู้ตัว มีปัญญารู้ชัดในคุณค่าของ **ความสุจริต** และการสร้างสรรค์ความเจริญบนพื้นฐานของความสุจริตแล้วก็จะเกิดเป็นความนิยมเชื่อมั่น และพึงใจในความดี สิ่งดี และการทำดี แล้วความมั่นใจใจพึงใจนั้นก็อดหนุนประคองความสุจริต พร้อมทั้งความมุ่งมั่นที่จะทำดีให้คงอยู่ได้ตลอดไป ไม่เสื่อมถอย บั่นทอนที่จะออกไปเริ่มชีวิตการทำงานใหม่ขอให้สังวรระวังตั้งสติระลึกตัวให้มั่นคง อย่าปล่อยให้สิ่งเข้าวนหรือความมั่งคั่งนำพาให้เสียการ เสียโอกาส หมั่นคิดพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งต่าง ๆ โดยหนักแน่น ให้เกิดปัญญารู้ชัดเสมอ จักได้มีรากฐานทางความคิดจิตใจอันสุจริตมั่นคง สำหรับรองรับสนับสนุนวิชาความรู้ได้อย่างเต็มที่และสามารถประกอบกิจการงานทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ...” (พระ

บรมราชาบาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันศุกร์ ที่ 13 กรกฎาคม 2522, อ้างจาก 209 คำสอนพ่อ : 142)

พรหมวิหาร 4 (เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา) ที่อยู่บนพื้นฐานของฉันทะทั้ง 4
 “...ผู้ที่มีจิตใจเมตตา กรุณา หมายถึงการที่จะมีจิตใจเห็นใจผู้อื่น มีจิตใจที่จะ เห็นถึงความเดือดร้อน เราจะต้องช่วยเหลือ จิตใจนี้ก็เป็นจิตใจที่มี กำลังมากทั้งอ่อนโยนมาก จิตใจนี้เป็นปัจจัยทำให้งานทุกอย่างก้าวหน้าได้เพราะว่าถ้าคนที่เมตตา กรุณาในใจและแผ่ต่อผู้อื่น หมายความว่า ผู้คนนั้นเป็นคนฉลาดหมายความว่าคนนั้นเป็นคนที่มีอ่อนโยนที่เห็นอะไร ๆ ได้ชัด เมื่อคนเรามีความอ่อนโยน และมีความละเอียดอ่อน และเห็นอะไรได้ชัดเจนก็ย่อมจะทำงานของตนที่กำลังทำด้วยความก้าวหน้า นั้นสำเร็จลุล่วงไปได้...” (พระราชดำรัสในโอกาสที่สมาคมพ่อค้าทรายเผ่าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเงินเพื่อ โดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 30 ตุลาคม 2524, คำสอนพ่อ 1 : 93)

“...นี่ถึงคุณธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของความรัก ความสามัคคี ที่ทำให้คนไทยเราสามารถร่วมมือร่วมใจกันรักษาและพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปได้ตลอดรอดฝั่งประการแรกคือ การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อไป ประการที่สองคือการที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงานประสานประโยชน์กัน ในงานที่ทำสำเร็จผลทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และกับประเทศชาติ ประการที่สาม คือการที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกาและในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความดี ความเห็นของตนให้ถูกต้อง เทียบตรงและมั่นคงอยู่ในเหตุในผล หากความคิด จิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกันในทางที่ดี ที่เจริญนี้ยังมีพร้อมมูลในกาย ในใจของคนไทย ก็มั่นใจได้ว่าประเทศไทยจะดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไปได้...” (พระราชดำรัสตอบแก่พระบรมวงศานุวงศ์และพสกนิกรที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล วันที่ 9 มิถุนายน 2549, อ้างจากพิพัฒน์ รยอดพุดติการณ, 2550 : 59)

“...ประเทศไทยเราอาจไม่ประเทศที่รุ่งเรืองที่สุดในโลก หรือรวยที่สุดในโลก หรือฟูฟ่าที่สุดในโลก แต่ก็ขอให้เมืองไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มีความสงบได้ เพราะว่าในโลกนี้หายากแล้ว เราทำเป็นประเทศที่สงบ ประเทศที่มีคนที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันจริง ๆ เราจะเป็นที่หนึ่งในโลกข้อนี้ แล้วรู้สึกว่าการที่หนึ่งในโลกข้อนี้จะดีกว่าผู้อื่น จะดีกว่าคนรวยที่สุดในโลก จะดีกว่าคนที่เก่งในทางอะไรก็ตามในโลก ถ้าเรามีความสงบ แล้วมีความสบาย ความมั่นคงที่สุดในโลกนั้น รู้สึกจะไม่มีใครสู้เราได้...” (พระราชดำรัสในโอกาสที่ประธานมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ นำคณะกรรมการบริหารมูลนิธิฯ และนักเรียนทุนพระราชทานเข้าเฝ้าฯ

ถวายพระพรชัยมงคลในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ ที่ 22 เมษายน 2539, คำพอสอน 1 : 270)

ผู้วิจัยสรุปในข้อ 2.3 การศึกษาในภาคมหภาค (macro ใน Q-LL กับ Q-LR) ของจตุรภาค ทำให้ได้ความชัดเจนขององค์ความรู้ในขั้นนี้ คือ

ภาคล่างซ้าย ซึ่งมีโลกทัศน์ (world view) เป็นวิถีโลกบูรณาการ โดยมีเป้าหมายของชีวิตพอเพียงร่วมกันเป็นวัฒนธรรมรวมหมู่ (cultural view) เพราะมวลมนุษยชาติล้วนต้องการเป้าหมายชีวิตพอเพียง คือ ความดี ความสบายใจ ความสงบ และความเจริญแบบยั่งยืน โดยมีด้านใน คือ ไตรสิกขา กล่าวคือความดีที่พาเข้าถึงอริยศีลชั้น (Good) ความสบายใจ และความสงบ เป็นการนำสู่อริยสมาธิขั้นที่เข้าถึงความงาม (Beauty) และความเจริญแบบยั่งยืนเป็นอริยปัญญาขั้นที่เข้าถึงความจริง (Truth) แล้วสามารถสอดคล้องกับหลักสามใหญ่ (The Big Three) ตามแนวทางบูรณาการของกลุ่ม KW

ภาคล่างขวา ซึ่งเป็นวิถีชีวิตพอเพียงที่มีรูปแบบเป็นโครงสร้างที่เข้าถึงความจริงของระบบต่าง ๆ รองรับอยู่ภายในองค์ความรู้และการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีเป้าหมายความดี ความสบายใจ ความสงบ และความเจริญแบบยั่งยืน ในกระบวนการที่ชัดเจน มีสองเงื่อนไขสามห่วงในมิติของระบบเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อันมีผลลัพธ์ได้แก่สมดุลที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืนสืบไป อันคือความสามารถที่เข้าถึงด้านใน คือ อิทัปปัจจยดาที่เป็นหลักธรรมทั้งรูปธรรมภายนอกโลกวัตถุและนามธรรมภายใน โลกจิตวิญญาณที่มีเหตุปัจจัยการต่อกันและกันอย่างพอเหมาะโดยหลักธรรมแห่งความพอเพียงที่สามารถนำสู่ผลอันเป็นสมณะก่อเกิดสันติภาวะของมวลมนุษยชาติได้

การศึกษาค้นคว้าต่อไปในภาคจุลภาค (micro ใน Q - UL กับ Q - UR) จึงเป็นเรื่องของรายละเอียดในพฤติกรรม (behavior) ที่เป็นวิธีการปฏิบัติของผู้ศึกษา (สาขปฏิบัติ) ชื่อว่า องค์ความรู้จรรยา 15 วิชา 8 ใน 4 หมวดใหญ่ที่จำแนกย่อย (subset) ได้ 6 ชุดนั้นเป็นองค์ธรรมหลักในวิถีชุมชนโลกุตระที่เจาะลึกเข้าไปด้านในของวิถีธรรม นำพาโลกจิตวิญญาณของมนุษย์ให้เข้าสู่พระไตรรัตน์ในบทที่ 3 ต่อไป